

ประวัติวัดใหญ่อินทาราม ชลบุรี

มุทิตานุสรณ์

พระปริยัติธาดา

(เอนก ฐานิสฺสโร ป.ธ.๗)

๗ ธันวาคม ๒๕๔๔

ประวัติวัดใหญ่อินทาราม ชลบุรี มุทิตานุสรณ์ พระปริยัติธาดา

ประวัติวัดใหญ่อินทาราม
ชลบุรี

มุทิตานุสรณ์

พระปริยัติธาดา
(เอนก จานิสฺสโร ป.ธ.๗)

๗ ธันวาคม ๒๕๔๔

คำปรารภ

ในวโรกาสมหามงคลสมัย วันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ ซึ่งเป็นวันเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช พระครูพิพิธกิจจาภิรม เจ้าคณะอำเภอเมืองชลบุรี เจ้าอาวาสวัดใหญ่อินทาราม (พระอารามหลวง) จังหวัดชลบุรี ได้รับพระมหากรุณาโปรดพระราชทานแต่งตั้งสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ในราชทินนามที่ พระปริยัติธาดา นับว่าเป็นเกียรติของวัดใหญ่อินทาราม (พระอารามหลวง) และจังหวัดชลบุรี เหล่าทายกทายิกา ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน ตลอดจนศิษยานุศิษย์ ต่างมีความปลาบปลื้มยินดีเป็นอย่างยิ่ง

เพื่อเป็นอนุสรณ์ในการรับพระราชทานสมณศักดิ์ของท่านเจ้าคุณพระปริยัติธาดา ในครั้งนี้ คณะศิษยานุศิษย์ จึงพร้อมใจกันจัดพิมพ์หนังสือประวัติวัดใหญ่อินทาราม เพื่อถวายท่านเจ้าคุณ ได้แจกแก่ท่านที่มาแสดงมุทิตาสักการะโดยทั่วกัน

ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลก และคุณความดีที่ท่านเจ้าคุณพระปริยัติธาดา ได้บำเพ็ญมาด้วยความวิริยะอุตสาหะ จงคุ้มครองป้องกันให้ท่านเจ้าคุณแคล้วคลาดปราศจากโรคาพาธทั้งปวง และอำนวยพรให้ท่านเจ้าคุณพระปริยัติธาดา เจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ คุณสารสมบัติ เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของบรรดาศิษยานุศิษย์ตลอดกาลนาน

คณะศิษยานุศิษย์

คำนำ

วัดใหญ่อินทาราม ชลบุรี เป็นวัดเก่าแก่ มีอายุกาลมานาน สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี มีศิลปวัตถุมากมาย ทั้งยังเป็นโบราณสถานโบราณวัตถุที่สำคัญ ๆ หลายอย่าง มีการพัฒนา จัดระเบียบตามแนวหลักการปฏิบัติของคณะสงฆ์ ในองค์การสาธารณูปการ ทั้งจัดตั้งเป็นอุทยานการศึกษา มีหลักวิชาการในยุคพัฒนาในทุก ๆ ด้าน ตลอดจนถึงการเรียนการสอนทั้งนักธรรมและภาษาบาลี จึงได้รับการยกฐานะของวัดขึ้นเป็นพระอารามหลวง ชั้นตรี ชนิดสามัญ เมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๘

การจัดพิมพ์หนังสือประวัติวัดใหญ่อินทาราม นั้น ได้มีการจัดพิมพ์ขึ้นหลายครั้ง แต่ก็ยังไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้ที่มีความสนใจ ตลอดจนนักเรียนนักศึกษาในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบในการศึกษาค้นคว้า

หนังสือประวัติวัดใหญ่อินทาราม เล่มนี้ ได้จัดพิมพ์ขึ้นเพื่อเป็นบรรณาการอนุสรณ์รำลึกไว้อย่างไม่รู้ลืมแห่งสาธารณชนผู้ใคร่ในการศึกษาและความเจริญรุ่งเรืองต่อประเทศชาติ ศาสนา ตลอดจนสถาบันแห่งพระมหากษัตริย์ ให้ดำรงมั่น วัฒนาสถาวรสืบไป ตลอดทุกยุคทุกสมัย อย่าได้สูญสิ้นลบเลือนหายไปตามกระแสแห่งโลกาภิวัตน์ในยุคปัจจุบันเลย

ขอให้ปวงชนชาวไทย จงมีจิตสำนึก ได้หวงแหน ช่วยกันปกป้องคุ้มครอง รักษามรดกอันล้ำค่าทางวัฒนธรรมของชาติ โดยทั่วกันเถิด

(พระปริยัติธาดา)
เจ้าอาวาสวัดใหญ่อินทาราม (พระอารามหลวง)
เจ้าคณะอำเภอเมืองชลบุรี
๗ ธันวาคม ๒๕๔๔

สมเด็จพระญาณสังวร

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปรินายก

สมเด็จพระมหาธีราจารย์

เจ้าคณะใหญ่หนกลาง

กรรมการมหาเถรสมาคม

วัดชนะสงคราม

พระเทพเวที

เจ้าคณะภาค ๑๓

วัดชนะสงคราม

พระชลธารเมธี

เจ้าคณะจังหวัดชลบุรี

วัดบ่อทองราษฎร์บำรุง

พระปริยัติธาดา

(เอนก จานิสุสโร ป.ธ.๗)

ประวัติย่อ
พระปริยัติธาดา
(เอนก ฐานิสฺสโร ป.ธ.๗)

สถานะเดิม

ชื่อ **เอนก** นามสกุล **อุดมรัตน์** เกิด ๔ ฯ ๑๐ ปีจอ วันที่ ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ นามโยมบิดา **นายบุญชู อุดมรัตน์** นามโยมมารดา **นางเลื่อม วิชพันธุ์** บ้าน **นาจอมเทียน** หมู่ที่ ๑ ตำบล **นาจอมเทียน** อำเภอ **สัตหีบ** จังหวัด **ชลบุรี**

บรรพชา-อุปสมบท

วัน ๑ ฯ ๘ (๑๑) ปี จอ วันที่ ๒๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ ณ **พัทธสีมาวัดนาจอมเทียน** ตำบลนาจอมเทียน อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

พระอุปัชฌาย์ พระครูสาธกธรรมคุณ วัดอัมพาราม ตำบลนาจอมเทียน อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

พระกรรมวาจาจารย์ พระอธิการไฮ้ วัดนาจอมเทียน ตำบลนาจอมเทียน อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

พระอนุสาวนาจารย์ พระครูพิพิธชลธรรม (พระอาจารย์หลาย อาภรโณ) วัดนาจอมเทียน ตำบลนาจอมเทียน อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

วิทยฐานะ

พ.ศ. ๒๔๙๕ - จบการศึกษาชั้นมัธยมปีที่ ๖ จากโรงเรียนประจำจังหวัดชลบุรี (ชลราษฎรอำรุง)

พ.ศ. ๒๔๙๘ - จบวิชาช่างกลทหารเรือ โรงเรียนชุมพลทหารเรือ

พ.ศ. ๒๕๐๒ - สอบได้ประกาศนียบัตรพระปาฏิโมกข์ประจำจังหวัดชลบุรี

พ.ศ. ๒๕๐๓ - สอบนักธรรมชั้นเอกได้ ในสำนักเรียนคณะจังหวัดชลบุรี (สำนักศาสนศึกษาวัดใหญ่อินทาราม)

พ.ศ. ๒๕๔๔ - สอบประโยค ป.ธ. ๗ ได้ ในสำนักเรียนคณะจังหวัดชลบุรี (สำนักศาสนศึกษาวัดใหญ่อินทาราม)

หน้าที่การงาน

พ.ศ. ๒๕๑๓ - เป็นพระกรรมวาจาจารย์

พ.ศ. ๒๕๑๕ - ๒๕๑๘

- เป็นเจ้าอาวาสวัดสว่างฟ้าพฤฒาราม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี
- เป็นเลขานุการเจ้าคณะอำเภอบางละมุง

พ.ศ. ๒๕๑๘ - ๒๕๒๐

- เป็นเจ้าอาวาสวัดพานทอง อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี

พ.ศ. ๒๕๒๓ - เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง วัดใหญ่อินทาราม อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

พ.ศ. ๒๕๒๓ - เป็นกรรมการตรวจประโยคธรรมสนามหลวง

พ.ศ. ๒๕๓๕ - ปัจจุบัน

- เป็นครูปริยัติธรรมอาสา จังหวัดชลบุรี

พ.ศ. ๒๕๓๔ - เป็นรองเจ้าอาวาสพระอารามหลวง วัดใหญ่อินทาราม อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

พ.ศ. ๒๕๔๑ - เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าคณะอำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี

พ.ศ. ๒๕๔๒ - เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าคณะอำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี

- เป็นเจ้าอาวาสวัดใหญ่อินทาราม (พระอารามหลวง)
- เป็นเจ้าคณะอำเภอเมืองชลบุรี

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๕๒๖ เป็นพระครูสัญญาบัตรผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นโท (ผจล.ชท.) ในราชทินนามที่ พระครูพิพิธกิจจาภิรม

พ.ศ. ๒๕๓๑ เป็นพระครูสัญญาบัตรผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง (ชั้นเอก (ผจล.ชอ.) ในราชทินนามเดิม

พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นพระครูสัญญาบัตรเจ้าอาวาสพระอารามหลวงชั้นเอก (จล.ชอ.) ในราชทินนามเดิม

พ.ศ. ๒๕๔๔ ในวโรกาสพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่ **พระปริยัติธาดา**

ฎีกา สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม กรมการศาสนา

ในการพระราชทานสถาปนา เลื่อนและตั้งสมณศักดิ์

ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ในพระบรมมหาราชวัง

นิมนต์ พระครูพิพิธกิจจาภิรม วัดใหญ่อินทาราม

เข้ารับพระราชทานสถาปนา เลื่อนและตั้งสมณศักดิ์ วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๔

เวลา ๑๖.๓๐ น.

<u>หมายเหตุ</u> - โปรดถึงก่อนเวลา ๑๕.๐๐น.

- พักที่พระระเบียงพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ด้านใต้
- พบเจ้าหน้าที่กรมการศาสนา เพื่อรับบัตรเลขที่นั่ง
- พระราชาคณะตั้งใหม่ ทำประวัติส่งกรมการศาสนา ภายในเดือน มกราคม ๒๕๔๕
- วันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๔๔ อาราธนาพระคุณท่านทุกรูปเข้าถวายสักการะสมเด็จพระสังฆราช ณ ศาลา ๑๕๐ ปี วัดบวรนิเวศวิหาร (เวลาเข้าเฝ้าจะนมัสการให้ทราบในวันเข้ารับฯ)

ลงนาม...ผู้ออกฎีกา

(นายถวิล สมัครรัฐกิจ)

ผู้อำนวยการสำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม

ฎีกา กองศาสนูปถัมภ์ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ

ในการ พระราชพิธีวันเฉลิมพระชนมพรรษา

ประจำปี พุทธศักราช ๒๕๔๔

ที่ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ในพระบรมมหาราชวัง

นิมนต์ พระครูพิพิธกิจจาภิรม วัด ใหญ่อินทาราม

เจริญพระพุทธมนต์	วันที่ ๕ ธันวาคม	พ.ศ ๒๕๔๔	เวลา ๑๗.๐๐ น.
รับพระราชทานฉัน	วันที่ ๖ ธันวาคม	พ.ศ ๒๕๔๔	เวลา ๑๐.๓๐ น.
	วันที่	พ.ศ	เวลา น.

หมายเหตุ -มีพระบัญชาให้นัดซักซ้อมเจริญพระพุทธมนต์ วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๔ เวลา ๑๖.๓๐ น. ที่ พระอุโบสถ
วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร วันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๔๔ เวลา ๑๐.๓๐ น. รับพระราชทานฉัน ใช้บาตร

ฝ่ายพิธี กองศาสนูปถัมภ์ กรมการศาสนา
เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐
โทร. ๖๒๘๕๒๑๘,๒๘๑๖๕๐๐
โทรสาร ๖๒๘๕๓๗๐

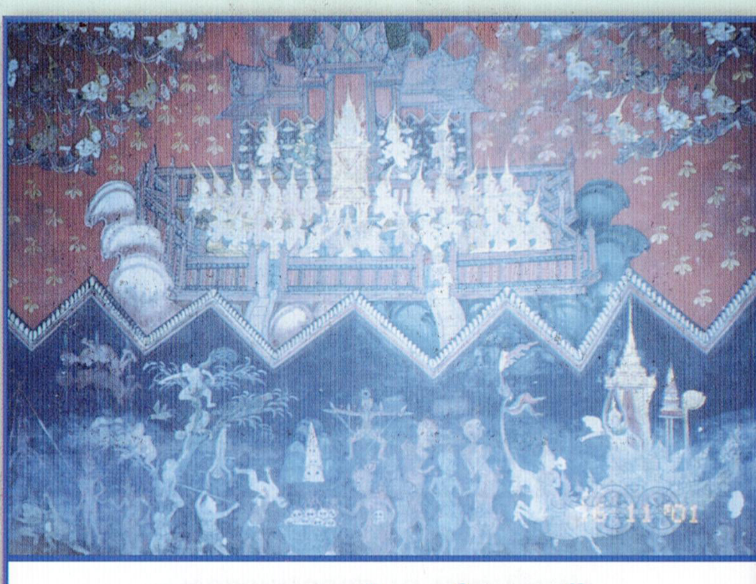
ลงชื่อ ผู้ออกฎีกา
นายปกรณ์ ตันสกุล
ผู้อำนวยการกองศาสนูปถัมภ์

หลวงพ่อเฉย
ประดิษฐาน ณ ศาลามหาราช

พระประธานภายในพระอุโบสถ

ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถ

ศาลาเก้าห้อง

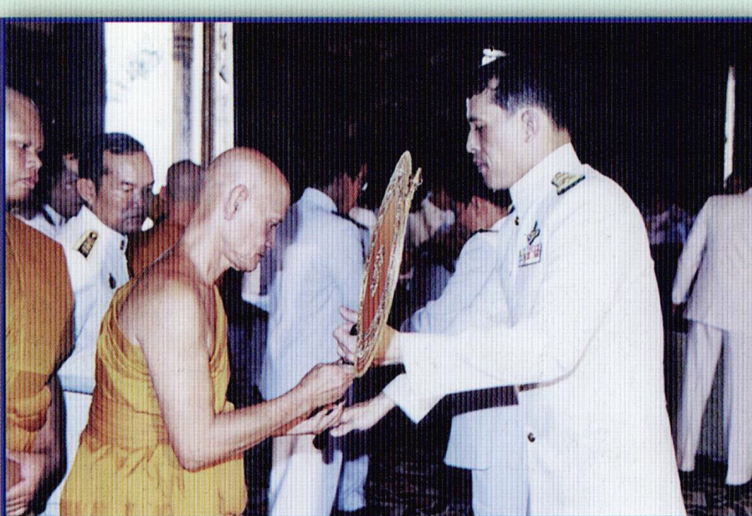
อนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

รูปปั้นหมอสุกเทวดา

อาคารเฉลิมพระเกียรติ โรงเรียนพระปริยัติธรรม

รับพระราชทานประกาศนียบัตร - พัดยศ เปรียญธรรม ๖ ประโยค
พ.ศ. ๒๕๔๒

รับพระราชทานเสาเสมาธรรมจักร และโล่พระราชทานรางวัลชนะเลิศ
การสวดมนต์หมู่ ระดับประถมศึกษา ประจำปี ๒๕๔๒

กิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

พิธีมอบทุนการศึกษา วันที่ ๒๘ ธันวาคม ของทุกปี

นักเรียนที่เข้ารับการศึกษาอบรมศีลธรรม - จริยธรรม
ณ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดใหญ่อินทาราม ชลบุรี

สารบัญ

ประวัติวัดใหญ่อินทาราม

พระมหาราเชนทร์ อคฺคธมฺโม
วัดใหญ่อินทาราม (พระอารามหลวง) ชลบุรี

วัดใหญ่อินทาราม เป็นพระอารามที่เก่าแก่มีอายุกาลมานาน ทั้งยังเป็นโบราณสถานสำคัญของพระพุทธศาสนา คู่บ้านคู่เมืองมาตั้งแต่อดีตสมัย มีวัดสร้างขึ้นในสมัยเดียวกัน คือ วัดคงคาลัย วัดสมรโกฏ วัดสวนตาล แต่ทั้งสามวัดนี้ ได้รกร้างไปเสียนานแล้ว ยังทิ้งร่องรอยแห่งศิลปะไว้เป็นเครื่องพิสูจน์ เช่น พระพุทธปฏิมา โครงสร้างอาคาร ถาววัตถุต่าง ๆ ที่ยังหลงเหลืออยู่ วัดเหล่านี้ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลบางทรายและท้องที่ตำบลบางปลาสร้อย เขตอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในปัจจุบัน

ตามตำนานนั้นกล่าวกันว่า พระนครอินทร์ หรือพระนครอินทราธิราช (สมเด็จพระนครินทราธิราช) พระมหากษัตริย์องค์ที่ ๖ แห่งพระนครศรีอยุธยา ได้เสด็จประพาสเมืองชลบุรี โดยขบวนพยุหยาตราทางชลมารคเมื่อเสด็จมาถึงแล้ว ได้ทอดพระเนตรเห็นทิวทัศน์อันน่ารื่นรมย์ไปด้วยแมกไม้ชายทะเล วิเวกวังเวง ได้ยินเสียงคลื่นลม ในยามราตรีกาล เหมาะแก่การประพฤติพรตพรหมจรรย์ ของพระภิกษุสงฆ์ผู้มุ่งหวังต่อการปฏิบัติเป็นสัลเลข (การขัดเกลากิเลส) จึงมีพระราชศรัทธา ได้สร้างวัดขึ้นในท้องที่ตำบลบางปลาสร้อย

ในปัจจุบัน ปีพุทธศักราช ๑๙๕๕ ได้พระราชทานนามพระอารามนี้ ว่า "วัดอินทาราม" เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชนามเดิมของพระองค์ว่า "พระนครอินทร์" คนโบราณสมัยนั้นมักเรียกชื่อวัดนี้ว่า วัดหลวงบ้าง สมัยต่อ ๆ มา มักจะเรียกกันว่า วัดใหญ่บ้าง แม้ในปัจจุบันนี้ ประชาชนชาวเมืองส่วนใหญ่ชอบเรียกกันติดปากจนชินว่า **"วัดใหญ่"** ทางราชการเรียกชื่อเต็มว่า **"วัดใหญ่อินทาราม พระอารามหลวง"**

ปัจจุบันนี้ วัดใหญ่อินทาราม ตั้งอยู่ในกลางใจเมืองชลบุรี เลขที่ ๘๕๘ ถนนเจตน์จำนงค์ ตำบลบางปลาสร้อย อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี อยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดประมาณ ๑ ก.ม. เท่านั้น มีเนื้อที่ประมาณ ๒๘ ไร่ อาณาบริเวณ ทิศตะวันออก จรดกับโรงหนังเมืองชลรามาและที่ของเอกชน ทิศตะวันตก จรดกับถนนเจตน์จำนงค์ ทิศเหนือ จรดกับวัดใหม่พระยาทำ ทิศใต้ จรดกับการไฟฟ้าและถนนอัครนิวาต ยังมีที่กัลปนาเป็นธรณีสงฆ์อีกประมาณ ๑๘๐ กว่าไร่ เป็นที่จัดผลประโยชน์ในการบำรุงพระอาราม

ตามพระราชพงศาวดาร กล่าวไว้ว่า วัดใหญ่อินทาราม เคยเป็นสถานที่ที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เมื่อครั้งยังเป็น พระยาวชิรปราการ ได้เสด็จมาพักไพร่พล คราวครั้งเสด็จมาปราบนายทองอยู่น้อย หรือนายทองอยู่นกเล็ก ซึ่งประพฤติตนผิด คิดมิชอบต่อบ้านเมือง ประกอบกรรมเป็นมิจฉาชีพ ตั้งตนเป็นหัวหน้าโจรและคอยช่วยเหลือพวกโจรที่คอยออกปล้นเรือเดินทะเลระหว่างเขาสามมุกกับเกาะน้อยใหญ่ มีเกาะสีชัง เป็นต้น และตลอดย่านชายฝั่งภาคตะวันออก จรดสัตหีบ ช่องแสมสาร มีนายบุญเรือง ผู้รั้งเมืองบางละมุงเป็นเพื่อนคู่คิด มิตรคู่ใจ เข้าร่วมด้วย กดขี่ข่มเหง สร้างความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นกับชาวประชาราษฎร์ทั่วไป ทั้งยังคอยกีดกันมิให้ชาวเมือง

ผู้รักชาติเข้าร่วมสามิภักดิ์ต่อพระองค์อีกด้วย นายทองอยู่ (ทองอยู่ นกเล็ก) เคยเป็นแม่ทัพหน้าของกรมหมื่นเทพพิพิธในคราวยกทัพเข้าไปต่อสู้กับกองทัพพม่าที่ปากน้ำโยทกา (ซึ่งอยู่ในท้องที่เขตติดต่อจังหวัดปราจีนบุรีกับจังหวัดนครนายก ในปัจจุบัน) ร่วมด้วย หมื่นเก้า หมื่นศรีนาวา กรมการเมืองปราจีนบุรี แต่ถูกกองทัพพม่าตีแตกยังไม่ทันจะข้ามวัน หมื่นกล้า กับหมื่นศรีนาวา ตายในที่รบ ต้องร่นถอยหนีไปอยู่เมืองระยอง

เหตุการณ์ระหว่างพระเจ้าตาก กับ นายทองอยู่น้อย และวัดใหญ่อินทาราม

เหตุการณ์ระหว่างพระเจ้าตาก กับนายทองอยู่น้อย (ทองอยู่ นกเล็ก) มาเกี่ยวข้องกับวัดใหญ่อินทาราม มีข้อปลีกย่อยน่าสนใจ ควรทราบ จะได้รู้ถึงเหตุผลความเป็นมาในอดีตที่ล่วงมาจนถึงปัจจุบัน เป็นร่องรอยแห่งเกร็ดประวัติศาสตร์ ประจำท้องถิ่น ที่อนุชนคนรุ่นหลังควรจะทราบไว้

ในปีพุทธศักราช ๒๓๐๙ ก่อนที่พระนครศรีอยุธยาจะเสียให้กับพม่าข้าศึก ขณะนั้นชาติบ้านเมืองกำลังอยู่ในภาวะคับขัน ถูกกองทัพพม่าล้อมไว้จวนจะเสียกรุงอยู่แล้ว พระยาตากได้ยิงปืนใหญ่โดยมิได้รับอนุญาตขับไล่กองกำลังทัพพม่าที่มาประชิดชานพระนครศรีอยุธยา ให้ร่นถอยออกไป แต่แล้วถูกกล่าวโทษหาว่า ละเมิดพระบรมราชโองการ พระยาตากมีความน้อยใจ กล่าวว่า “มัวจะห่วงสาวสวรรค์กำนัลในกลัวเสียงปืนขวัญจะเสีย ไม่ช้าพวกพม่าข้าศึกจะเข้าเมืองได้” จากนั้น พระยาตากก็รวบรวมสมัคร

พรรคพวกได้ประมาณ ๕๐๐ คนเศษ ซึ่งมีพระเชียงเงิน พระพรหมเสน่หา หลวงพิชัยอาสา หลวงราชเสน่หา ขุนอภัยภักดี และหมื่นราชเสน่หา ตีฝ่าวงล้อมแหกค่ายพม่าออกไปทางทิศตะวันออก ในวันเสาร์ ขึ้น ๔ ค่ำ เดือนยี่ ปีจอ (จ.ศ.๑๑๒๘) ตรงกับวันที่ ๓ มกราคม พุทธศักราช ๒๓๐๙ พระยาตากนำหน้าทหาร เข้าต่อสู้ฆ่าฟันทหารพม่าล้มตายไปเป็นจำนวนมาก พาไพร่พลออกไปตั้งชุมนุมอยู่บ้านพรานนก แขวงเมืองนครนายก แล้วยกกองกำลังพลผ่านไปทางดงศรีมหาโพธิ์ เดินทัพต่อไปจนมาถึงเมืองชลบุรี แต่ไม่ได้พักค้างแรมที่นี่ เดินทางเลยไปถึงเมืองบางละมุง ซึ่งอยู่ทางทิศใต้เมืองชลบุรีลงไป และได้หยุดค้างแรมที่นั่น ตามระยะทางที่ผ่านมา มีราษฎรชาวเมืองในท้องที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มชายฉกรรจ์เป็นจำนวนมาก มาขออาสาเข้าร่วมเป็นสมัครพรรคพวก เป็นแนวร่วมกู้ชาติในกาลครั้งนี้

พระยาตาก มีกองกำลังเพิ่มขึ้นเป็นกองทัพ ยกกองกำลังพลไปถึงเมืองระยอง พระยาระยอง (บุญ) ก็ออกมาต้อนรับ ยอมอ่อนน้อมสวามิภักดิ์ด้วยเป็นอย่างดี และออกต้อนรับกองทัพพระยาตาก ที่ตำบลท่าประดู่ ขณะนั้นพระนครศรีอยุธยายังไม่เสียแก่กองทัพพม่า พวกกรมการเมืองระยอง มีหลวงพอแสนหาญ (ด้วง) ขุนราม ขุนจ่าเมือง หมื่นซ่อง นายทองอยู่น้อย (ทองอยู่นกเล็ก ชาวเมืองชลบุรี) มีความเคลือบแคลงระแวงสงสัย พากันคิดว่า พระยาตากเป็นกบฏทรยศประทุษร้ายต่อแผ่นดิน จะช่วงชิงยึดอำนาจตั้งตนเป็นใหญ่ จึงวางแผนคบคิดจะต่อสู้ พระยาระยอง (บุญ) รู้ข่าว ก็ห้ามปราม แต่พวกกรมการเมืองเหล่านี้ก็ไม่เชื่อฟัง พอพระยาตากยกพลเข้าไปตั้งค่ายอยู่ในเมืองระยองได้สองวัน พวกกรมการเมืองเหล่านั้นก็จะเข้าปล้นค่ายพระยาตากในเวลากลางคืน เผอิญมีผู้หวังดีต่อพระยาตาก นำความมาบอก

ให้พระยาตากทราบความล่วงหน้าเสียก่อน พระยาตากจึงได้ถามความกับพระยาระยอง พระยาระยองให้การปฏิเสธ ไม่รับรู้เรื่องราวนี้ แต่มีปฏิกิริยาอาการส่อพิรุธ จึงจับพระยาระยองนำไปไว้ในค่าย สั่งให้ทหารดับไฟในค่ายให้มืดมิด ห้ามมิให้ส่งเสียงโห่ร้องและยิงปืนโต้ตอบ ให้คอยดูทีอยู่อย่างเงียบ ๆ ครั้งเวลากลางคืน พวกกรมการเมืองระยองไม่ทราบว่าพระยาตากได้รู้ข่าวล่วงหน้าแล้ว จึงยกกำลังเข้าปล้นค่ายพระยาตาก เมื่อไม่เห็นพระยาตากเข้าขัดขวาง หรือยิงปืนต่อสู้โต้ตอบแต่ประการใด เกิดประมาทชะล่าใจเข้าใจว่ากำลังนอนหลับ หรือมิฉะนั้นกำลังตกใจกลัว เตรียมตัวป้องกันไม่ทัน ขุนจ่าเมืองจึงคุมทหารประมาณ ๓๐ นาย เข้าแหกค่ายพระยาตาก ถูกทหารยามรักษาการณ์กองทัพพระยาตากยิงตายหมด พวกที่ตามเข้ามาทีหลังเห็นเช่นนั้นก็ตกใจ พากันถอยหนี พระยาตากเห็นโอกาสเหมาะจึงให้ทหาร และไพร่พลโห่ร้องขึ้น ไล่ติดตามตีกระหน่ำศัตรูแตกหนีกระเจิงไปอย่างไม่เป็นกระบวน พระยาตากจึงยึดเมืองระยองไว้ในอำนาจ โดยสิทธิ์ขาดในคืนนั้นจึงดำริว่า การที่จะทำงานการสำคัญระดับการกอบกู้เอกราช เพื่อชาติบ้านเมืองต้องเป็นผู้เด็ดขาดเข้มแข็ง มีอำนาจสูง กล้าหาญ เป็นที่เคารพยำเกรงของเหล่าทหารและประชาชนทุกระดับชั้น สังคมชาวสยามเคารพสักการะเจ้าเหนือหัวผู้ทรงคุณธรรม คนทุกชั้นในความเคารพนบนอบเทิดทูนจะสั่งงานบัญชาการให้เป็นประจักษ์สิทธิผล ประเทศชาติจะอยู่ยั้งยืนยง เพราะมีจุมพลที่ฉลาดเข้มแข็ง อันตัวเรานี้เป็นเพียงแค่หัวหน้านายทหาร ออกรบทัพจับศึกมาก็พอ ๆ กันเหมือนอย่างนายทหารคนอื่น ๆ ยังไม่เป็นที่เคารพยำเกรงอย่างแท้จริงของเหล่าประชาราษฎร์ เหตุการณ์บ้านเมืองต่อไปในภายหน้าจะหนักและลำบาก จะกะการบัญชางานอะไรจะไม่ประสบประสิทธิผลเท่าที่ควร

เพราะไม่มีอำนาจสิทธิ์ขาดอย่างถาวรและโดยสมบูรณ์แบบ อย่ากระนั้นเลย จำต้องตั้งตนขึ้นเป็นเจ้าเสียก่อน ในขณะที่ได้รวบรวมกำลังไพร่พลไว้ในอำนาจอย่างนี้และเดี๋ยวนี้เป็นกองทัพพอจะกอบกู้เอกราชได้ พระยาตากจึงสั่งเรียกกองกำลังชุมนุมพลขึ้น ออกคำสั่งประกาศตั้งตนขึ้นเป็นใหญ่ในเมืองระยอง มีอำนาจสูงสุดเสมอเหมือนเจ้าเมืองทั้งหลายอย่างสมบูรณ์ กองกำลังพลพรรคของพระยาตากจึงได้เรียกพระยาตากว่า **“เจ้าตาก”** ตั้งแต่นั้นมา

คณะกรรมการเมืองระยองเก่า ซึ่งมี ขุนราม หลวงพลแสนหาญ (ด้วง) เป็นต้น เมื่อถูกกองกำลังของพระเจ้าตากตีแตกพ่ายแพ้ไป ได้ร่นถอยหนีไปอยู่เมืองแกลง อันเป็นเมืองขึ้นของเมืองจันทบุรีในสมัยนั้น พระเจ้าตากก็ยกกองทัพขึ้นไปปราบอีก ตีเมืองแกลงแตก คณะกรรมการเมืองระยองเหล่านั้นสู้ไม่ได้ จึงพาสมัครพรรคพวกหนีไปพึ่งบารมีของพระยาจันทบุรี (กล่อม) จากนั้นพระเจ้าตากก็ไม่ได้ยกกองทัพติดตามไปจันทบุรีเลยทีเดียว กลับยกกองทัพจากเมืองแกลง มุ่งตรงมายังเมืองชลบุรี เพราะได้ทราบข่าวว่านายทองอยู่น้อย (ทองอยู่ นกเล็ก) ได้ซ่องสุมพลพรรคอยู่ที่นั่นเป็นจำนวนมาก ทั้งยังประพฤติตนเป็นอันธพาล กดขี่ข่มเหง เบียดเบียนประชาราษฎรให้ได้รับความเดือดร้อนต่าง ๆ นานา และคอยยุยงกีดกันผู้ที่จะเข้ามาหาเป็นสมัครพรรคพวกแนวร่วมกู้ชาติด้วยพระองค์ ไม่ให้ประชาชนราษฎรผู้รักชาติทั้งหลายเหล่านั้นเข้ามาหา ถ้าผู้ใดขัดขืนก็ประทุษร้ายผู้นั้น ทรงดำริว่าถ้าหากขืนปล่อยบุคคลผู้ประพฤติตนเช่นนี้อยู่ต่อไป จะเป็นภัยต่อการกอบกู้ประเทศชาติบ้านเมืองให้คืนคงได้ ทั้งยังจะเป็นการบั่นทอนกองกำลังแนวร่วมรักชาติ ควรจะกำจัดเสียแต่เนิ่น ๆ เป็นการตัดไฟเสียแต่ต้นลม จะไป

เป็นภัยลุกลามไปใหญ่โต จึงยกกองทัพไปตั้งมั่นอยู่ที่บริเวณหน้าวัดหลวง (วัดใหญ่อินทาราม) เมืองชลบุรี ส่งคนไปเกลี้ยกล่อม ให้เข้ายอมอ่อนน้อมสวามิภักดิ์เสียแต่โดยดี ครั้งแรกนายทองอยู่น้อยคิดจะต่อสู้ไม่ยอมอ่อนน้อม แต่เกรงอานุภาพบารมีของพระเจ้าตาก ซึ่งมีกองกำลังเหนือกว่า มีทหารหน่วยกล้าตายที่มีฝีมือชำนาญยุทธหลายนาย หากขัดขืนต่อสู้ เกรงว่าจะเสียที มิหนำซ้ำร้าย จะถึงอันตรายแห่งชีวิต พร้อมทั้งพลพรรคได้ จึงยอมอ่อนน้อมแต่โดยดีไม่ขัดขืนต่อสู้ได้นำพระเจ้าตากเข้าเลียบเมือง เข้าสวามิภักดิ์เป็นพวกเดียวกัน พระเจ้าตากจึงได้โปรดแต่งตั้งให้มีบรรดาศักดิ์เป็นพระยาอนุราฐบุรีศรีมหาสมุทร ตำแหน่งเจ้าเมืองชลบุรีตั้งแต่นั้นมา แล้วพระองค์ก็ได้กรีฑาทัพไปยังเมืองระยองอีกครั้ง

อาณาเขตที่พระเจ้าตากตั้งตัวเป็นอิสระ

ก่อนที่จะไปเกลี้ยกล่อมนายทองอยู่น้อย (ทองอยู่นกเล็ก) เมืองชลบุรี พระเจ้าตากตั้งตัวเป็นอิสระที่เมืองระยอง ก็มีอาณาเขตสิทธิ์ขาดอยู่แค่เมืองระยองเท่านั้น หาได้ขยายออกไปกว่านี้ไม่ เพราะทางทิศใต้มีเมืองจันทบุรี เมืองตราด ก็มีเจ้าเมืองตั้งตัวเป็นอิสระ ทางทิศเหนือมีเมืองบางละมุง เมืองบางปลาสร้อย ก็ยังหาได้อ่อนน้อมยอมอยู่ในอำนาจของพระเจ้าตากไม่ พระเจ้าตากจึงได้แต่ทูตให้ถือศุภอักษรไปถึงพระยาจันทบุรี (กล่อม) มีใจความว่า “บัดนี้ ข้าพเจ้า เจ้าตากได้มารวบรวมกำลังอยู่ที่เมืองระยอง ตั้งใจว่าจะยกเข้าไปรบกับพม่าข้าศึก แก้ไขให้พระนครพ้นจากอำนาจพม่า ขอให้พระยาจันทบุรีเห็นแก่บ้านเมือง มาช่วยกันปราบปรามข้าศึกให้พระนครศรีอยุธยามีความร่มเย็นเป็นสุข เจริญรุ่งเรืองดังแต่ก่อนมา”

เมื่อทูตจะลากลับ พระยาจันทบุรีก็ได้มอบเสบียงอาหารให้ทูตนำมาช่วยเหลือพระเจ้าตากด้วย ครั้นทูตได้กลับไปแล้ว พระยาจันทบุรีกลับเปลี่ยนใจ ไม่ไว้วางใจพระยาตาก เกรงว่าจะคิดเป็นอุบายชิงเอาเมืองจันทบุรี จึงไม่ได้ไปเฝ้าพระยาตากตามที่สัญญาไว้ ส่วนพระเจ้าตาก เมื่อเห็นว่าพระยาจันทบุรีไม่มาตามสัญญา ก็เข้าพระทัยว่า พระยาจันทบุรีไม่ไว้วางใจในพระองค์อย่างแน่แท้

ฝ่ายนายบุญเรือง ผู้รั้งเมืองบางละมุง (เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดชลบุรี) ถูกทหารกองกำลังส่วนหนึ่งของพม่าที่กำลังลาดตระเวนอยู่ในท้องที่ชานเมือง รอบนอกที่ตนยึดได้ ซึ่งอยู่ห่างออกมาจากพระนครศรีอยุธยาจับตัวได้ บังคับขู่เข็ญให้ถือหนังสือแม่ทัพใหญ่พม่า เอาไปให้พระยาจันทบุรี ให้เข้าไปอ่อนน้อมสามิภักดิ์ต่อกองทัพพม่าที่กรุงศรีอยุธยาเสียด้วยดี กับสั่งบังคับในเชิงขู่เข็ญ ให้นายบุญเรือง ผู้รั้งเมืองบางละมุง ถือหนังสือไปให้ด้วยตนเอง ห้ามมิให้มอบให้ผู้อื่นถือหนังสือไปแทนอย่างเด็ดขาด แล้วรีบกลับไปรายงานตัวต่อแม่ทัพใหญ่ (เนเมียว เสนาบดี) พม่า ที่ค่ายโพธิ์สามต้นด่วน

นายบุญเรือง ผู้รั้งเมืองบางละมุง ตกที่นั่งลำบาก พร้อมด้วยผู้ติดตามอีก ๒๐ คน ได้ถือหนังสือของแม่ทัพพม่า ไปมอบให้พระยาจันทบุรี เดินทางผ่านเข้ามาในเขตแขวงเมืองระยอง ถูกทหารกองลาดตระเวนของพระเจ้าตากจับตัวได้อีก ซักถามได้ความว่า เนเมียว เสนาบดี แม่ทัพใหญ่พม่าที่ค่ายโพธิ์สามต้น ใช้ให้ถือหนังสือไปบอกพระยาจันทบุรี ให้เข้าสวามิภักดิ์ต่อกองทัพพม่า แม่ทัพนายกองของพระเจ้าตาก ได้นำตัวไปมอบให้พระเจ้าตาก แล้วทูลว่า "พวกนี้ เป็นพรรคพวกของพม่า ควรจะประหารชีวิตเสีย" พระเจ้าตากไม่ทรงเห็นด้วย กล่าวท้วงติงว่า เพราะผู้รั้งเมืองบางละมุงตกอยู่ในอำนาจ

ของพม่า ถูกจับได้ จำใจต้องปฏิบัติตามคำสั่งพม่าบังคับ การที่พม่ามีหนังสือไปถึงพระยาจันทบุรี บังคับให้เข้าไปมอบตัวสามิภักดิ์กับพม่าเช่นนี้ก็ดีเป็นโอกาสเหมาะ พระยาจันทบุรีจะได้พิจารณาไตร่ตรอง เลือกเอาว่า จะเข้าไปกับพวกพม่าหรือจะเข้ากับพวกคนไทยด้วยกัน

อนึ่ง ในเวลานั้น ประจวบกับพระเจ้าตากกำลังคิดจะไปชวนพระราชาเศรษฐี เจ้าเมืองปันทายมาศแห่งเมืองญวน ให้เข้าพวกอีกเมืองหนึ่ง ทรงเห็นเป็นโอกาสเหมาะที่จะทำให้พระยาจันทบุรียำเกรง จึงแต่งทูตศุภอักษรไปถึงพระราชาเศรษฐี มีใจความว่า "เมื่อครั้งพม่ามาล้อมกรุงศรีอยุธยานั้น พระราชาเศรษฐีได้เคยจัดกำลังและเสบียงอาหารเข้าไปช่วยตามที่ทางกรุงได้มีท้องตราสารส่งไป แต่ไปติดกองทัพพม่าที่มาตั้งสกัดอยู่ที่ธนบุรี ซึ่งนับว่ามีความดีความชอบอยู่ บัดนี้ ข้าพเจ้า เจ้าตาก ได้มาตั้งรวบรวมรี้พลอยู่ที่เมืองระยอง มีกำลังมากพอสมควรแล้ว ขอให้พระราชาเศรษฐียกกองทัพมาสมทบ เพื่อช่วยกันแก้ไขสถานการณ์ให้กรุงศรีอยุธยาพ้นจากอำนาจข้าศึก" แล้วมอบให้ทูตลงเรือ นำศุภอักษรไปเมืองปันทายมาศ พร้อมกับให้ผู้รั้งเมืองบางละมุงไปชี้แจงแก่พระยาจันทบุรีด้วยในวาระเดียวกัน

ครั้นพระราชาเศรษฐีได้ทราบความตามศุภอักษรแล้ว กล่าวตอบว่ายินดีจะช่วยเหลือ แต่ขอผลัดให้สิ้นฤดูมรสุมเสียก่อน จึงจะยกทัพไปช่วย แต่ทางฝ่ายพระยาจันทบุรีนั้น ไม่ได้ตอบให้ทราบความ กลับเงียบหายไป

พระเจ้าตากอยู่ทางเมืองระยอง ก็ได้ตระเตรียมไพร่พลไว้พร้อมเพื่อจะคิดอ่านแก้สถานการณ์ต่อไปอย่างรีบเร่ง พร้อมทั้งระดมพลและสั่งสมเสบียงไว้ให้เพียงพอ

ทางฝ่ายพระยาจันทบุรีหาได้ไปเฝ้าพระเจ้าตากตามที่ได้ให้สัญญาไว้ไม่ ครั้งเมื่อคณะกรรมการเมืองระยองเก่า มีขุนราม หมื่นซ่อง เป็นต้น หนีพระเจ้าตากมารวมอยู่ด้วย ก็ปรึกษากันว่า พระเจ้าตากมีกองกำลังมากและทหารล้วนแต่มีฝีมือชำนาญยุทธเข้มแข็งมาก จะขัดขืนต่อสู้เข้ารบ เห็นจะไม่มีทางชนะ นอกจากจะใช้กลอุบายเท่านั้นจะมีทางชนะได้ ในที่สุดร่วมคิดเป็นกลอุบายที่จะลวงให้พระเจ้าตากหลงกล โดยอุบายวิธีให้พระเจ้าตากเข้าไปในเมืองจันทบุรีเสียก่อน แล้วคิดกำจัดเสียในภายหลังได้โดยง่าย ครั้นแล้วจึงตกลงกัน ไปนิมนต์พระสงฆ์ ๔ รูป ให้เป็นสมณทูตไปเชิญพระเจ้าตากมาเมืองจันทบุรี (พระสงฆ์ทั้ง ๔ รูป เสียดายไม่ได้บอกชื่อไว้) ก็ได้พากันไปเฝ้าพระเจ้าตากที่เมืองระยอง เข้าถวายพระพรว่า "พระยาจันทบุรีเต็มใจที่จะเข้าช่วยพระเจ้าตากในการที่จะปราบยุคเข็ญในกาลครั้งนี้ ให้บ้านเมืองเป็นปกติสุขดังแต่ก่อนมา แต่เห็นว่าเมืองระยองนี้เป็นเมืองเล็ก จะเอาเป็นที่รวบรวมรี้พล และกองเสบียงอาหารนั้นไม่เหมาะ จึงขอเชิญพระเจ้าตากโปรดได้ยกกองทัพไปตั้งที่เมืองจันทบุรีจะดีกว่า พระเจ้าตากได้ฟังดังนั้นก็อนุโลมตาม แล้วสั่งให้เดินทัพไปยังเมืองจันทบุรีโดยมีพระสงฆ์ทั้ง ๔ รูปเป็นผู้นำทาง

เมื่อพระเจ้าตากกำลังเดินทัพมายังไม่ทันถึงเมืองจันทบุรี มีผู้มาบอกข่าวให้พระเจ้าตากทราบว่า พระยาจันทบุรีคบคิดกับคณะกรรมการเมืองระยองเก่า ซึ่งมีขุนราม หมื่นซ่อง เป็นต้น จะยกกองกำลังออกโจมตีในเวลาที่กองกำลังของพระเจ้าตากกำลังจะข้ามแม่น้ำ ดังนั้น พระเจ้าตากจึงรับสั่งห้ามกองทัพมิให้เดินทางข้ามแม่น้ำไป แล้วให้ไปตั้งกองทัพอยู่ที่วัดแก้วซึ่งอยู่ห่างจากประตูเมืองจันทบุรีออกไปประมาณ ๕ เส้น พระยาจันทบุรีเห็น

พระเจ้าตากไม่ข้ามฟากไปตามความประสงค์ ซ้ำกลับมาตั้งชุมนุมพลอยู่หน้าประตูเมือง ก็ตกใจ รีบส่งไพร่พลขึ้นรักษาหน้าที่บนเชิงเทิน แล้วให้ขุนพรหมธิบาล (บางฉบับว่า หลวงพรหมภิบาล) พระธำมรงค์พอน นายสิม นายแก้ว นายไม้ ออกไปเฝ้าพระเจ้าตาก ขอเชิญพระเจ้าตากเข้าไปหา (พระยาจันทบุรี) ในเมือง พระเจ้าตากจึงสั่งให้ขุนพรหมภิบาลกลับไปบอกพระยาจันทบุรีว่า เดิมพระยาจันทบุรีให้พระสงฆ์เป็นทูตไปเชิญพระองค์มาปรึกษาหารือกันเพื่อช่วยคิดอ่านกอบกู้กรุงศรีอยุธยา ซึ่งเชื่อว่าจะเป็นไปโดยสุจริต จึงได้มาตามคำเชิญ พระองค์เองเดิมก็ได้เป็นเจ้าเมือง ถือศักดินาหมื่น มียศใหญ่กว่าพระยาจันทบุรี ครั้นเมื่อมาถึงแล้ว พระยาจันทบุรีหาออกมาต้อนรับตามอย่างฉันท์ผู้น้อยไม่ กลับเรียกระดมรี้พลเข้าประจำรักษาหน้าที่บนเชิงเทินและคบคิดกับขุนราม หมื่นซ่อง ซึ่งได้คิดประทุษร้ายต่อพระองค์มาถึง ๒ ครั้งแล้ว ถ้าจะให้พระองค์เข้าไปในเมืองก็ขอให้พระยาจันทบุรีออกมาหาพระองค์ก่อน หรือมิฉะนั้นก็ให้ส่งตัวขุนราม หมื่นซ่อง ออกมาทำสัตย์สาบานให้เป็นที่ไว้วางใจเสียก่อน ถ้ากระทำเช่นนี้ได้ จึงจะเห็นว่าเป็นความสุจริตของพระยาจันทบุรี จะได้เป็นที่รักใคร่นับถือเสมือนพี่น้องกันสืบไป

ขุนพรหมธิบาล ก็ได้นำความไปบอกแก่พระยาจันทบุรี แต่ทว่าพระยาจันทบุรีหาได้ออกมาไม่ ทั้งยังไม่ส่งตัวขุนราม หมื่นซ่อง ออกมาอีกด้วย ซ้ำกลับให้คนมาทูลต่อพระเจ้าตากว่า ขุนราม หมื่นซ่อง มีความกลัวไม่กล้าออกมา มิรู้ที่จะกระทำประการใด พระเจ้าตากได้ทราบก็ทรงขัดเคืองเป็นอย่างมาก ได้สั่งให้ไปบอกพระยาจันทบุรีว่า เมื่อไม่เห็นแก่ไมตรีกันแล้วก็จงรักษาเมืองไว้ให้จงดีเถิด และแล้ว พระเจ้าตากก็เรียกนายทัพนายกองมาสั่งว่าพระองค์จะเข้าตีเมืองจันทบุรีในค่ำวันนี้ เมื่อทหารกินอาหารมื้อเย็น

วันนี้เสร็จแล้ว ให้เททิ้งอาหารที่เหลือ และต่อยหม้อข้าวเสียให้แตกหมด หมายไปกินข้าวเช้าด้วยกันในเมืองในวันพรุ่งนี้ ถ้าตีเอาเมืองจันทบุรีไม่ได้ในค่ำวันนี้ ก็ขอให้ตายเสียด้วยกันหมดทั้งกองทัพทีเดียว นายทัพนายกองต่างเห็นความเด็ดขาดของพระเจ้าตากมาแต่กาลก่อน ก็ยอมกระทำตามหามีผู้ขัดขืนไม่

พระเจ้าตากเข้าตีเมืองจันทบุรีและเมืองตราด

ครั้นเวลาค่ำแล้ว พระเจ้าตากจึงมอบหน้าที่ให้ทหารไทยจีนลอบเข้าไปซุ่มอยู่ มิให้ชาวเมืองรู้ตัว และให้คอยฟังเสียงปืนเป็นสัญญาณเข้าโจมตีเมืองให้พร้อมกัน ระวังอย่าให้มีเสียงอื้ออึงเป็นอันขาด เมื่อพวกไหนเข้าเมืองได้แล้ว ก็ให้โห่ร้องขึ้นเป็นสัญญาณ เพื่อพวกด้านอื่น ๆ ได้รู้กันครั้นตระเตรียมพร้อมเสร็จแล้ว พอถึงเวลาต้องด้วยฤกษ์ ยามเสาร์ เป็นปลอดห่วง ตรัสให้ยกกองทัพบ่ายหน้าต่อทิศอีสาน เข้าโจมตีเมืองจันทบุรีให้ทหารเข้าไปประจำล้อมกำแพงเมืองทุกด้าน พระเจ้าตากจึงขึ้นช้างที่นั่งชื่อ พังคีรีบัญชร เข้าพังประตูเมือง พวกทหารเมืองจันทบุรี ซึ่งรักษาการที่ประตูและป้องเชิงเทินนั้น ยิงปืนใหญ่น้อยออกสกัดกองทัพพระเจ้าตากดุจประหนึ่งดังว่าห่าฝน แต่น่าอัศจรรย์ จะเป็นเพราะบารมีของพระเจ้าตากหรืออย่างไรไม่ทราบได้ มหาอาวุธทั้งหลายที่ทหารเมืองจันทบุรีระดมยิงออกมานั้นจะต้านทหารของพระเจ้าตากแม้ผู้หนึ่งผู้ใดก็หามิได้ กลับเป็นว่ากระสุนที่ยิงมาดังห่าฝนนั้น ลอดท้องช้างที่นั่งของพระเจ้าตากไปเสียสิ้นนายท้ายช้างที่นั่งเห็นปืนยิงออกมาหนาแน่นนัก เกรงจะมาถูกพระเจ้าตาก

เป็นอันตราย จึงเกี่ยวช้างพังคีรีบัญชรที่นั่งให้ถอยออกมา พระเจ้าตากสินทรงพิโรธ เงื้อพระแสงดาบหันมาจะฟันนายท้ายช้างที่นั่ง ด้วยความสำคัญว่านายท้ายช้างขี้ขลาดตาขาว นายท้ายช้างตกใจร้องทูลขอชีวิตไว้ แล้วพระเจ้าตากทรงพระแสงกริชแทงกระตุ้นช้างพังคีรีบัญชร ขับไสเข้าพังทะลายประตูเมืองจันทบุรีพังลง ทหารหน้าช้างก็กรูกันเข้าเมืองได้ ทหารทั้งกองทัพก็โห่ร้องพร้อมกันตามที่พระเจ้าตากให้สัญญาณไว้

พระยาจันทบุรีพร้อมทั้งครอบครัว ติดตามด้วยทหารคนสนิท แตกหนีซ่านเซ็นไปทางปากน้ำพุทไธมาศ เกือบเอาชีวิตไม่รอด พวกชาวเมืองรู้ว่าทหารกองทัพพระเจ้าตากเข้าเมืองได้แล้ว ต่างก็ละทิ้งหน้าที่ พากันหนีกระเจิงกระจัดกระจายเอาตัวรอด พลโยธากองทัพพระเจ้าตากยึดเมืองจันทบุรีได้นั้น เป็นวันอาทิตย์ เดือน ๗ ปีกุน พุทธศักราช ๒๓๑๐ กรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าแล้วได้ ๒ เดือน เมื่อเข้าเมืองจันทบุรีได้แล้ว พระเจ้าตากก็เกลี้ยกล่อมผู้คนชาวเมืองให้อยู่เป็นปกติสุขเรียบร้อยดังเดิม และให้กลับไปสู่ภูมิลำเนาที่เคยอยู่อาศัยกันมาก่อนทุกคน

แล้วพระเจ้าตากก็สั่งยกกองทัพไปจนถึงเมืองตราด พวกกรมการเมืองและประชาราษฎร์ มีความเกรงกลัวก็ยอมอ่อนน้อมแต่โดยดี ขณะนั้นมีเรือสำเภาจีนมาทอดทุ่นอยู่ที่ปากน้ำเมืองตราดหลายลำ พระเจ้าตากให้ไปเรียกนายเรือมาเข้าเฝ้า พวกจีนนายเรือขัดขืน ซ้ำกลับยิงข้าหลวงผู้ไปบอกเสียอีก พระเจ้าตากลงเรือรบ คุมกองเรือไปล้อมสำเภาจีนเหล่านั้นไว้ และสั่งบังคับให้ยอมอ่อนน้อมเสียแต่โดยดี พวกสำเภาจีนก็หาเชื่อฟังไม่ กลับระดมยิงปืนมายังเรือพระเจ้าตาก การต่อสู้กันอยู่ประมาณครึ่งวัน พระเจ้าตากก็ยึดเรือสำเภาจีนไว้ได้ทั้งหมด ได้ทรัพย์สินสิ่งของมาเป็นจำนวนมาก

พระเจ้าตากกลับจากเมืองตราด มาตั้งอยู่ที่เมืองจันทบุรี แล้วสั่งให้ลงมือต่อเรือรบ และรวบรวมเครื่องศาสตราอาวุธยุทธภัณฑ์ เพื่อจะได้ปราบชุมนุมต่าง ๆ (ขณะนั้นพระเจ้าตากมีชนมายุได้ ๓๔ พรรษา) และคิดกู้กรุงศรีอยุธยาอีกต่อไป พระเจ้าตากทำการต่อเรือรบอยู่ที่เมืองจันทบุรีได้มากมายเป็นจำนวน ๑๐๐ กว่าลำ และรวบรวมทหารไทยจีนประมาณ ๕,๐๐๐ คน ทั้งมีข้าราชการเก่าแห่งกรุงศรีอยุธยาที่หนีพม่ามาสมทบเข้าด้วยอีกหลายคน เช่น หลวงศักดิ์ นายเวรมหาดเล็ก นายสุดจินดา (บุญมา) หุ้มแพรมหาดเล็ก เป็นต้น ทำให้พระเจ้าตากมีกองกำลังเพิ่มมากขึ้น พอที่จะดำเนินงานการกู้ชาติได้

นายสุดจินดา (บุญมา) หุ้มแพรมหาดเล็ก (สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท)

นายสุดจินดา (บุญมา) หุ้มแพรมหาดเล็กผู้นี้ ก่อนจะเดินทางไปพบกับพระเจ้าตากที่เมืองจันทบุรี มีประวัติน่าศึกษา และควรรู้เป็นพิเศษ ดังนี้

เมื่อก่อน ครั้งที่กรุงศรีอยุธยายังไม่เสียให้แก่พม่า พระเจ้าตากกับนายสุดจินดา (บุญมา) เคยออกร่วมรบขับไล่พม่าที่เข้ามาประชิดชานกรุงศรีอยุธยา ให้ร่นถอยห่างออกไปหลายหนหลายครั้ง จนครั้งสุดท้ายพระเจ้าตากตีฝ่าวงล้อมของพวกพม่าออกไป พร้อมด้วยนายทหารคนสนิทดังที่กล่าวไว้ แต่นายสุดจินดา (บุญมา) หุ้มแพรมหาดเล็กท่านนี้ยังไม่ได้ออกไปพร้อมกับพระเจ้าตากในขณะนั้น พอพระเจ้าตากออกไปจาก

กรุงศรีอยุธยาแล้วก็ว้าเหว่ กังวลใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะเคยร่วมรบเคียงบ่าเคียงไหล่กันมา ทั้งยังสนิทสนมเคารพนับถือกันมาช้านาน เพราะพระเจ้าตากเป็นสหายรักของพี่ชาย คือ หลวงยกบัตรราชบุรี (ปฐมบรมกษัตริย์แห่งราชจักรีวงศ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช) จึงได้ชักชวนพรรคพวกคนที่สนิทชอบพอกันได้ ๔ คน เป็นหัวหน้า ตีแหวกวงล้อมทหารพม่าข้าศึกออกไป เที่ยวสืบเสาะหาหลวงยกบัตรผู้พี่ชาย และได้ไปพบกันที่สวนปากคลองอัมพวา (ในท้องที่เขตจังหวัดสมุทรสงคราม) หลวงยกบัตรได้แนะนำให้ไปหาพระเจ้าตากที่เมืองจันทบุรี เพื่อจะได้ร่วมกันคิดอ่านในการที่จะกู้ชาติในวันข้างหน้า ส่วนท่านเอง (หลวงยกบัตร) ไปด้วยไม่ได้ในขณะนั้นเพราะภรรยามีครรภ์แก่จวนจะคลอด จึงมอบแหวนเพชร ๒ วง กับดาบคร่ำทองอีก ๑ เล่ม เป็นของบรรณาการให้นำไปมอบให้พระเจ้าตากและได้แนะนำให้ไปรับนางนกเอี้ยง มารดาของพระเจ้าตากก่อน ซึ่งขณะนั้นได้หลบลี้ข้าศึกซ่อนตัวอยู่ที่บ้านแหลม ปากแม่น้ำเพชรบุรี

นายสุดจินดา ได้ปฏิบัติตามคำแนะนำของหลวงยกบัตรผู้พี่ชายทุกประการ หลวงยกบัตรมอบเรือให้ ๑ ลำ เป็นพาหนะในการเดินทางไปครั้งนั้นเพราะจะต้องเดินทางออกสู่ทะเล นายสุดจินดาได้ไปหานางนกเอี้ยงที่บ้านแหลมเมื่อพบกันแล้วแจ้งความประสงค์ให้ทราบทุกประการ นางนกเอี้ยงดีใจมากที่จะได้ไปพบกับพระเจ้าตากที่เมืองจันทบุรี จึงลงเรือเดินทางพร้อมกัน ออกเรือเลียบฝั่งตะวันตก ๘ วัน ๘ คืน มาถึงปากอ่าวแม่น้ำท่าจีน หยุดพักผ่อนแล้วเดินทางต่อสู่แม่น้ำเจ้าพระยาถึงปากอ่าวแม่น้ำบางปะกง เลียบลำน้ำฝั่งตะวันออก ถึงเมืองบางปลาสร้อย (เมืองชลบุรี) นานถึง ๒๐ วัน ๒๐ คืน

จีนเรือง มรรคนายกวัดใหญ่อินทาราม เมืองบางปลาสร้อย

นายสุดจินดา (บุญมา) ได้เดินทางพร้อมด้วยพรรคพวกทั้ง ๔ คน นำนางนกเอี้ยง มารดาของพระเจ้าตากมาถึงเมืองบางปลาสร้อยแล้ว ได้ทราบว่าพระเจ้าตากกำลังต่อเรืออยู่ที่เมืองจันทบุรี เพื่อเตรียมจะบรรทุกทหารเข้าไปขับไล่พม่าที่มายึดกรุงศรีอยุธยา นายสุดจินดาพร้อมคณะเดินทางได้นำนางนกเอี้ยงไปพักค้างแรมที่บ้านนายจีนเรือง มรรคนายกวัดใหญ่อินทาราม

นายจีนเรือง มรรคนายกวัดใหญ่อินทาราม ผู้นี้ เป็นญาติกับขุนพัฒน์ นายอากรบ่อนเบี้ย ธนบดีผู้มั่งคั่งแห่งกรุงศรีอยุธยา ขุนพัฒน์ (จีนไหฮอง) บิดาบังเกิดเกล้าของพระเจ้าตากนั่นเอง นายจีนเรือง กับนายขุนพัฒน์ (จีนไหฮอง) ได้เดินทางออกมาจากเมืองจีนแผ่นดินใหญ่ไล่เลี่ยกัน ได้แยกย้ายไปตั้งถิ่นหลักแหล่ง ประกอบอาชีพทำมาหากินอยู่คนละที่คนละทาง แต่ถึงกระนั้นก็ยังไปมาหาสู่กันเป็นครั้งคราวในเทศกาลวันตรุษจีน เป็นต้น นายจีนเรือง เป็นผู้ที่มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างไม่เสื่อมคลาย ตั้งแต่อยู่ที่เมืองจีนแผ่นดินใหญ่แล้ว เมื่อได้เข้ามาอยู่เมืองไทย มาตั้งหลักแหล่ง ทำมาหากิน ประกอบสัมมาอาชีพ ปฏิบัติอยู่ในขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีสมกับเป็นชาวพุทธที่แท้จริง จนกระทั่งมีฐานะอันมั่นคง เป็นธนบดีผู้มั่งคั่งคนหนึ่ง ประกอบกับเป็นผู้ที่มีไมตรีจิตเมตตาอารีต่อเพื่อนบ้านใกล้และเรือนเคียง เป็นที่เคารพนับถือของคนทั่วไป ทั้งเป็นผู้ที่มีอัธยาศัยรักสัตว์ ปรากฏว่ามีสัตว์เลี้ยงอยู่หลายตัว เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย เป็นต้น

อยู่ต่อมา นายจีนเรือง ได้เป็นหัวเรี่ยวหัวแรง ช่วยเหลือพัฒนาวัด บำรุงบูรณปฏิสังขรณ์กุฏิ วิหาร ศาลาการเปรียญ ถาวรวัตถุภายในวัดใหญ่ฯ ร่วมกับอดีตท่านเจ้าอาวาสในสมัยนั้น และได้เป็นมรรคนายกของวัดใหญ่อินทารามด้วย ฉะนั้น วัดใหญ่อินทารามจึงเจริญรุ่งเรืองมาได้จนทุกวันนี้ บางวัดที่ได้สร้างขึ้นร่วมสมัยเดียวกันมา ร่วงโรย รกร้างไปเสียอย่างน่าเสียดาย เช่น วัดคงคาลัย วัดสมรโกฏ วัดสวนตาล เป็นต้น อนุชนคนรุ่นหลังน้อยคนที่จะรู้กิตติศัพท์ชื่อเสียงเรียงนามของนายจีนเรืองผู้นี้ (จะขอเล่าเกียรติประวัติของท่านในตอนต่อไป)

นายสุดจินดา (บุญมา) ได้มีบรรดาศักดิ์ เป็น พระมหามนตรี

นายสุดจินดา (บุญมา) พร้อมด้วยคณะ และนางนกเอี้ยง ได้พักผ่อนอยู่ที่บ้านของนายจีนเรืองพอสมควร ได้อำลานายจีนเรือง พร้อมกับแจ้งความประสงค์จะเดินทางไปหาพระยาตากที่เมืองจันทบุรี นายจีนเรืองจึงได้จัดเสบียงเดินทางให้เพียงพอกับคณะทุกคน พร้อมกับมอบเครื่องบรรณาการส่วนหนึ่ง ไปมอบให้พระเจ้าตากด้วย การเดินทางไปเมืองจันทบุรีครั้งนี้ของนายสุดจินดาพร้อมด้วยคณะ นายจีนเรืองได้ให้ช้างเชือกหนึ่ง เป็นพาหนะนำนางนกเอี้ยงไปหาพระเจ้าตาก นายสุดจินดาได้ให้นางนกเอี้ยงขึ้นนั่งในกูบช้าง ส่วนตนพร้อมด้วยคณะทั้ง ๔ คน เดินตามช้างไป เป็นเวลา ๕ วัน ๕ คืน จึงถึงเมืองจันทบุรี

ช้างเชือกที่นายจีนเรืองมอบให้นายสุดจินดานำนางนกเอี้ยงไปเมืองจันทบุรีนั้น น่าจะเป็นช้างของวัดใหญ่อินทาราม เพราะนายจีนเรืองมรรคนายกวัดใหญ่ฯ ได้มอบถวายไว้กับอดีตท่านเจ้าอาวาสไว้ใช้งานเกี่ยวกับชักลากไม้นำมาเป็นเครื่องอุปกรณ์บูรณะซ่อมแซมอาคารถาวรวัตถุภายในวัดที่ชำรุดทรุดโทรม เมื่อสมัย ๔๐ ปี หรือ ๕๐ ปี ล่วงมาแล้ว ภายในวัดใหญ่ฯ มีกูบช้างอยู่ แต่เสียดายที่ได้ชำรุดไปเสียหมดตามกาลเวลา ที่เลี้ยงช้าง และที่ผูกช้างอยู่ที่ตรงศาลาเมรุเผาศพของวัดใหญ่ฯ ในปัจจุบัน (เป็นคำบอกเล่าของท่านเจ้าคุณพระราชพรหมาจารย์ (พระไพโรจน์ภัทรธาดา) เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน ปีพุทธศักราช ๒๕๓๗)

นายสุดจินดาพร้อมด้วยคณะได้นำนางนกเอี้ยงไปเข้าเฝ้าพระเจ้าตาก ณ ที่ต่อเรือรบเมืองจันทบุรี พระเจ้าตากมีความปลาบปลื้มเป็นอย่างมากอย่างที่หาที่เปรียบมิได้ ที่พระองค์ปลาบปลื้มปิติมากมีอยู่ ๒ ประการ คือ

ประการที่ ๑ ได้พบกับนางนกเอี้ยง มารดาผู้บังเกิดเกล้า

ประการที่ ๒ ได้นายสุดจินดา น้องชายของพระสหาย (หลวงยกบัตรราชบุรี) คนดีที่สุด ได้มาร่วมเป็นกำลังในแนวร่วมกู้ชาติ

จึงได้แต่งตั้งให้นายสุดจินดา (บุญมา) เป็น **"พระมหามนตรี"** นายตำรวจขวา และปูนบำเหน็จรางวัลให้กับพรรคพวกที่ร่วมเดินทางมาด้วยทุกคนตามฐานะแห่งความดีความชอบ อย่างสมศักดิ์ศรี

พระเจ้าตากจัดแจงต่อเรือรบเสร็จ ได้ประมาณ ๑๐๐ ลำ รวมพลได้ประมาณ ๕,๐๐๐ นาย มีพระมหามนตรี เป็นทัพหน้า พระเจ้าตาก เป็นทัพหลวง ยกกองทัพเรือ เลียบชายฝั่งทะเลมาถึงชลบุรี มีประชาชนราษฎร

มาเข้าเฝ้าเป็นจำนวนมาก ร้องทุกข์และทูลกล่าวโทษ พระยาอนุราฐฯ (นายทองอยู่น้อย หรือทองอยู่นกเล็ก) เจ้าเมืองชลบุรี ว่า ตั้งตนประพฤติผิดธรรมเนียมประเพณีแห่งการเป็นเจ้าเมือง กดขี่ข่มเหง เบียดเบียนประชาชนราษฎร์ให้ได้รับความทุกข์เดือดร้อนมานัปการ ทั้งยังซ่องสุมนักเลงอันธพาลรังแกประชาชน ผู้ประกอบสัมมาชีพ ออกทำการปล้นสะดม เป็นโจรหัวโจกให้ความคุ้มครองปกป้องช่วยเหลือแก่พวกโจรสลัด ปล้นเรือเดินทะเลของประชาชนและมิตรประเทศ บ้านใกล้เรือนเคียง ทำให้เกิดความหวาดกลัวทั้งทางบกและทางทะเล

พระเจ้าตาก สั่งให้สอบสวน ปรากฏผลออกมาเป็นความจริงทุกประการ ตามที่ประชาชนทูลความกล่าวโทษ สั่งให้ พระมหามนตรี (บุญมา) แม่ทัพหน้า เข้าปราบและจับตัวพระยาอนุราฐฯ ได้ พร้อมสมัครพรรคพวกทั้งหมด ชำระความเสร็จ ปลดออกจากตำแหน่งเจ้าเมืองชลบุรี ถอดออกจากบรรดาศักดิ์ ให้เป็นนายทองอยู่ตามเดิม จับผูกใส่โซ่ตีตรวนนำออกตระเวนประจานรอบเมือง แล้วนำไปประหารชีวิตโดยวิธีจับถ่วงน้ำ (ทะเล) บริเวณอ่างศิลา ใกล้เขาสามมุกในปัจจุบันนี้

ต้นไม้หว้าใหญ่สูงตระหง่านหน้าวัดใหญ่อินทาราม

ต้นไม้หว้าใหญ่ต้นนี้ อยู่ตรง ๔ แยก หน้าวัดใหญ่ฯ เป็นสถานที่ตั้งกองบัญชาการปราบนายทองอยู่ (ทองอยู่นกเล็ก) แต่น่าเสียดายที่ต้นไม้หว้าต้นนี้ได้ถูกโค่นล้มไปเสียแล้ว ในปีพุทธศักราช ๒๕๐๙ เพราะการพัฒนาสร้างถนน สร้างอาคาร ปรับปรุงเขตเทศบาลเมือง รับกับความเจริญ

ของบ้านเมืองในปัจจุบัน รถยนต์ก็เพิ่มมากขึ้นวิ่งไปมาในที่ใกล้ต้นไม้หว้า สู้แรงสั่นสะเทือนทุกวัน ๆ ของรถยนต์ไม่ไหว ก็เลยยืนต้นตายพลายไปเสียเลย ต้นไม้หว้าต้นนี้ท่านเจ้าคุณพระราชพรหมาจารย์ เจ้าอาวาสวัดใหญ่ฯ ได้ขอทำผาติกรรมต่อเทศบาลเมือง นำไปแปรรูปเป็นไม้กระดาน สร้างศาลาเมรุที่พักศพได้ ๑ หลัง ยังปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ ศาลาหลังนี้เรียกชื่อว่า **"ศาลาพรหมินทร์มาตานุสรณ์"** เพราะเคยเป็นศาลาพักศพของคุณโยมมารดาผู้บังเกิดเกล้าของพระคุณท่านฯ ซึ่งนำมาบำเพ็ญกุศลตามประเพณี ก่อนจะกระทำการฌาปนกิจศพ ณ เมรุวัดใหญ่อินทาราม ในปีพุทธศักราช ๒๕๑๐

นายจีนทองเรือง มรรคนายกวัดใหญ่อินทาราม มีบรรดาศักดิ์ เป็น กรมหมื่นสุนทรภูเบศร์ ณ ชลบุรี

เมื่อพระเจ้าตาก ได้ปราบนายทองอยู่น้อย (ทองอยู่นกเล็ก) พร้อมสมัครพรรคพวกสงบราบคาบแล้ว บำรุงขวัญ ปูนบำเหน็จรางวัลให้กับประชาชน ราษฎรกันถ้วนหน้า รื้อฟื้นคืนคงให้อยู่เย็นเป็นสุขดังเดิม แล้วจึงโปรดแต่งตั้ง นายจีนเรือง มรรคนายกวัดใหญ่อินทาราม ธนบดีชาวเมืองชลบุรี มีบรรดาศักดิ์ เป็น กรมหมื่นสุนทรภูเบศร์ ณ ชลบุรี (ต้นตระกูลสุนทรกุล ณ ชลบุรี) คนดีของพี่น้องชาวไทยจีนที่มีถิ่นพำนักอยู่ที่เมืองชลบุรี เป็นการปูนบำเหน็จรางวัล ให้กำลังใจ ตอบสนองบุญคุณ ที่ได้มีต่อนางนกเอี้ยง มารดาผู้บังเกิดเกล้า คราวครั้งที่ได้มาพักค้างแรมอาศัยอยู่ชั่วคราว ก่อนที่จะไปพบกันที่เมืองจันทบุรี

กรมหมื่นสุนทรภูเบศร์ ณ ชลบุรี ท่านนี้ น่าจะเป็นเจ้าเมืองชลบุรีคนต่อมา ถัดจากนายทองอยู่น้อยที่ถูกปลดออกจากตำแหน่งเจ้าเมืองชลบุรีไป เพราะปรากฏว่า พระเจ้าตากเมื่อปลดนายทองอยู่น้อยออกจากเจ้าเมืองแล้วก็ได้แต่งตั้งเจ้าเมืองคนต่อมา จะเป็นท่านผู้ใด ยังหาหลักฐานที่แน่ชัดยังไม่พบ แต่มาปรากฏอยู่ตอนสิ้นรัชกาลของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ว่า พระยาชลบุรี บุตรของพระยาจักรี (หยุด) เป็นผู้รักษาเมืองและเป็นเจ้าเมืองคนต่อมาจนถึงรัชกาลที่ ๑ ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

สถานที่ประกอบพิธีกรรมถือน้ำพิพัฒน์สัตยาของพระเจ้าตาก

วัดใหญ่อินทาราม สมัยโบราณ ถือว่าเป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองของชลบุรีทีเดียว เป็นวัดที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้างไว้ มีโบราณสถานที่สำคัญ ๆ อยู่มาก หลังจากที่พระเจ้าตากได้ทรงจัดการปรับปรุงบ้านเมืองให้เรียบร้อยสงบสุขดีแล้ว ก่อนที่จะกรีธาทัพไปขับไล่พม่าข้าศึกที่มารุกรานต่ออธิปไตยของปวงประชาชาวไทยในสมัยนั้น พระองค์ได้ทรงนำแม่ทัพนายกอง เสด็จเข้าไปในวัดใหญ่อินทาราม อาราธนานิมนต์พระสงฆ์สมณะชีพราหมณ์เข้าร่วมพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาของแม่ทัพนายกองในกาลครั้งนั้น ที่ศาลาอันศักดิ์สิทธิ์ของวัด เมื่อพระองค์ได้อัญเชิญพระแสงศาสตราลงในขันสาครน้ำมนต์ พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์สวดสจฺจปานวิธฺยานุรูปคาถา (สจฺจํ เว อมตา วาจา ฯลฯ ขนฺตฺยา ภิยฺโยวิชฺชตีติ) พระคาถาบทนี้ ในปัจจุบันทางราชการได้นิมนต์

ให้พระสงฆ์สวดอยู่ในพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (อุโบสถวัดพระแก้ว) กรุงเทพมหานคร

ศาลาหลังนี้ที่ประกอบพิธีกรรมถือน้ำพิพัฒน์สัตยาของพระเจ้าตาก ปัจจุบันยังมีอยู่ ทางวัดได้อนุรักษ์ไว้ในรูปทรงเดิม มีเสาต้นไม้มะค่าต้นโต ๆ มีร่องรอยทาชาดสีแดงไว้ เรียกว่า **"ศาลา ๙ ห้อง"** ปัจจุบันใช้เป็นที่สวดมนต์ภาวนาของคณะทายก ทายิกา ที่มาถือศีลบำเพ็ญสมาธิภาวนา เป็นประจำทุก ๆ วัน ไม่เคยขาดตลอดปี

อนึ่ง ศาลา ๙ ห้อง หลังนี้ เคยใช้ประกอบพิธีกรรมถือน้ำพิพัฒน์สัตยา ของผู้ที่จะเข้ามาดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองในอดีตทุกคน จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และได้มาสิ้นสุดลงในสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง ในปีพุทธศักราช ๒๔๗๕ พิธีกรรมนี้จึงระงับไปโดยปริยาย

ของดี ของเด็ด เหมือนเพชรเหมือนทอง

สิ่งที่จะนำมาบอกเล่าถึงความสำคัญ สิ่งที่ทรงคุณค่า ควรแก่การอนุรักษ์ไว้ เพื่อการศึกษาศิลปะ ขนบธรรมเนียม ประเพณี เอกลักษณ์ของชาติต่อไป ซึ่งมีอยู่ที่วัดใหญ่อินทาราม พระอารามหลวงแห่งนี้หลายสิ่งหลายอย่าง มีดังนี้

๑. พระอุโบสถเอกลักษณ์สมัยอยุธยา

พระอุโบสถของวัดใหญ่อินทาราม มีเค้าศิลปะแห่งสมัยอยุธยาปรากฏเด่นชัด คือ ทรงฐานของพระอุโบสถ ทำเป็นลวดบัวโอน ลักษณะลูกกล้วย หรือคล้ายเรือสำเภาเดินสมุทรโบราณ ซึ่งผิดกับลักษณะแห่งศิลปะรัตนโกสินทร์ที่นิยมทำเป็นเส้นตรง ขนานไปกับพื้นอุโบสถ จะสังเกตเห็นได้ในวัดทั่วไปที่สร้างขึ้นใหม่ ในปัจจุบัน ส่วนหน้าพระอุโบสถก่ออิฐเสริมขึ้นไปจนถึงหน้าจั่ว ประดับด้วย ชาม จาน ถ้วย เครื่องลายครามสังคโลก อันเป็นของเก่าโบราณหาดูได้ยากในสมัยนี้

อนึ่ง ทรงฐานของพระวิหาร ทั้ง ๒ หลัง ที่อยู่ด้านหลังและด้านข้างของพระอุโบสถ ก็มีศิลปะโดยทำนองนี้เช่นเดียวกัน ทั้งหน้าจั่วแห่งพระวิหารก็ประดับด้วยชามจานของเก่าโบราณใบโต ๆ ริมขอบหน้าต่างทุกช่องก็ประดับเรียงรายด้วยถ้วยเบญจรงค์ ใบขนาดย่อม ๆ สวยงามมาก

๒. ภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ

ภาพในพระอุโบสถ มีภาพจิตรกรรม ทำเป็นลวดลายกนก ที่เพดานเขียนเป็นดวงโต ๆ รูปดอกไม้ (มณฑารพ) ดอกไม้เมืองสวรรค์ ปิดทองล่องชาด งดงามมาก

ฝาผนังทางด้านทิศตะวันออก หน้าพระประธาน เขียนภาพพระพุทธเจ้าผจญมาร ภาพพระยามาร (ท้าววัสสดีมาราธิราช) เขียนได้ดีมากอย่างมีศิลปะ ส่วนภาพพวกพลมารทั้งหลาย ได้สะท้อนให้เห็นอย่างเด่นชัดว่าเมืองชลแต่อดีตสมัยที่ล่วงมา เคยมีการติดต่อสังคมกับชนชาติใดบ้างและชนชาติใดที่มาตั้งหลักแหล่งทำมาหากินในถิ่นนี้ ประกอบอาชีพประเภทใด

มีจารีตประเพณีวัฒนธรรมเป็นอย่างไร อย่างนี้เป็นต้น

อนึ่ง ทางด้านนี้มีภาพปริศนาธรรมอยู่ ๒ ภาพ คือ ภาพแม่พระธรณีบิดมวยผม หลั่งน้ำออกมาท่วมหมู่มารทั้งหลาย จนพ่ายแพ้ต่อพระพุทธเจ้าไป

ภาพข้างล่างถัดพระแม่ธรณีบิดมวยผมลงมา เป็นภาพพระราหูจับพญากาลนาคกิน ๒ ตัว เหลือแค่ท่อนหาง

ภาพปริศนาธรรมทั้ง ๒ ภาพนี้ พิจารณาดูให้ดี ตีปัญหาธรรมให้แตก ถ้าคิดได้แก้ปัญหาธรรมอันเป็นปริศนานี้ได้ จะมีประโยชน์เกื้อกูลแก่ภูมิปัญญามิใช่น้อยทีเดียว

คนโบราณท่านมีปัญญาลึกซึ้ง ฉลาดแหลมคม มองการณ์ไกล จะจัดจะสร้างสรรสิ่งใด ก็ต้องแฝงไว้ด้วยข้อคิด ชวนให้สงสัย ดังที่มีคำพังเพยของคนโบราณ ท่านกล่าวไว้ว่า

"สอนคนโง่ ๆ ต้องใช้ปาก ใช้วาจา สอนคนมีปัญญา ต้องใช้ตา ใช้หู"

ภาพจิตรกรรมฝาผนังทางทิศเหนือและทิศใต้แบ่งออกเป็น ๕ ตอน คือ ตอนบนสุดเขียนภาพฤาษีชีไพรที่ยังละบ่วงโลกีย์ไม่ได้ ยังต้องวุ่นวายอยู่กับครอบครัว มีลูกเต้า เป็นต้น

ภาพถัดลงมา เป็น ๓ ช่วง ช่วงแรกเป็นภาพหมู่เทพผู้มีศักดิ์ ภาพช่วงที่ ๒ ลงมาเป็นภาพพวกอมนุษย์ครึ่งเทพ และพวกครุฑ ช่วงที่ ๓ เป็นภาพพวกยักษ์ และพวกพญานาค เป็นต้น ทั้งหมดนี้ เรียกว่า ภาพเทพชุมนุม (ผู้ที่มาเฝ้าพระพุทธเจ้าคราวครั้งประชุมใหญ่ เรียกว่า มหาสมัย)

ภาพทางด้านล่างสุดในระดับเดียวกันทั้งหมด เป็นภาพทศชาติครบหมดทั้ง ๑๐ ชาติ (ภาพอดีตชาติของพระพุทธเจ้า) ภาพแรก (เวียนจาก

ขวาไปซ้าย) เรื่อง เตมีย์ชาดก ภาพที่ ๒ เรื่อง มหาชนกชาดก ภาพที่ ๓ เรื่อง สุวรรณสามชาดก ภาพที่ ๔ เรื่อง เนมิราชชาดก ภาพที่ ๕ เรื่อง มโหสถชาดก ภาพที่ ๖ เรื่อง ภูริทัตชาดก ภาพที่ ๗ เรื่อง จันทกุมารชาดก ภาพที่ ๘ เรื่อง พรหมนารทชาดก ภาพที่ ๙ เรื่อง วิทูรชาดก ภาพที่ ๑๐ เรื่อง เวสสันดรชาดก

หัวใจทศชาติ (เพื่อทรงจำง่าย)

เต , ช , สุ , เน , ม , ภู , จ , นา , วิ , เว (ตามลำดับ)

อีกนัยหนึ่ง ว่าดังนี้

เต-เน,ช-วิ,สุ-เม,เน-อ,ม-ป,ภู-สี,จ-ข,นา-อุ,วิ-ส,เว-ทา

(ตามลำดับชื่อ-คุณนาม)

ภาพฝาผนังพระอุโบสถวัดใหญ่ฯ เขียนภาพเทพชุมนุมตัวโต ๆ อย่างภาพเขียนในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร

ภาพจิตรกรรมทางทิศตะวันตก หลังพระประธาน มีภาพสลับซับซ้อนอยู่หลายประการ เช่น

๑. ภาพเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ดั้งเดิมของโลกในจักรวาล ที่พรรณนาถึงภูเขาจักรวาล หรือที่เรียกอีกนัยหนึ่งว่า เขาพระสุเมรุ ซึ่งมีภูเขา ๗ ลูกล้อมรอบเป็นบริวาร ที่เรียกชื่อรวม ๆ ว่า ภูเขาสัตตปริภัณฑ์บรรพต ความจริงภูเขาทั้ง ๗ ลูกนี้มีชื่ออยู่โดยเฉพาะ เรียงลำดับเป็นลดหลั่น จากสูงไปหาต่ำ รูปทรงลักษณะเหมือนฉัตร ๗ ชั้น ในระหว่างภูเขาที่ล้อมรอบเขาพระสุเมรุ ทั้ง ๗ ชั้นนั้น มีมหาสมุทรล้อมรอบอยู่คั่นไว้เป็นตอน ๆ อีก ๗ มหาสมุทร มีชื่อเรียกรวม ๆ กันว่า มหาสมุทรสีทันดร โดยทำนองเดียวกับภูเขาสัตปริภัณฑ์

อนึ่ง ยังพรรณนา บอกชื่อของทวีปใหญ่อีก ๔ ทวีป ที่อยู่ในจักรวาลนี้ พร้อมเขียนบอกลักษณะของแต่ละทวีปว่า ทวีปนั้นทวีปนี้ มีสัณฐานแตกต่างกันอย่างไร และยังบอกถึงต้นไม้ต่าง ๆ ที่เป็นต้นไม้ประจำทวีปนั้น ๆ ด้วย ใบหน้าคนในทวีปนั้น ๆ ก็เหมือนกับพื้นที่ของแต่ละทวีป เช่น อุตตรกุรุทวีป ลักษณะพื้นที่ ๔ เหลี่ยมจัตุรัสใบหน้าคนในทวีปนี้ก็มี ๔ เหลี่ยมจัตุรัสเช่นเดียวกัน อายุขัยของคนแต่ละทวีปก็มีอายุยืนยาวไม่เท่ากัน

๒. ภาพปริศนาธรรมเรื่องปลาอานนต์หนุนแผ่นดิน นี้เป็นคติสอนใจที่กินความหมายลึกซึ้งมาก อย่าด่วนทึกทักเหมาเอาว่า คนโบราณนี่ โง่มาก เอาที่ไหนมาว่า (จะเป็นบาปมหันต์ โทษอนันต์ ที่จะไปจ้วงจาบว่าท่านเข้า) จงใช้วิจารณญาณโดยแยบคาย ว่าอะไรเป็นอะไร (ดูไขความภาคผนวก)

๓. ภาพป่าหิมพานต์ อันมีภูเขาไกรลาส เป็นภูเขาลูกสำคัญ เพราะบนภูเขาลูกนี้มีสระอโนดาตอยู่บนยอด อันเป็นแหล่งต้นกำเนิดของแม่น้ำสายสำคัญในชมพูทวีป ชนชาวฮินดู เชื่อว่าภูเขาลูกนี้เป็นที่ประทับขององค์พระศิวะ ผู้เป็นเจ้า

๔. ต้นไม้มักกะลีผล หรือที่เรียกกันโดยทั่ว ๆ ไปว่า ต้นนารีผล เป็นต้นไม้ แปลกประหลาด ที่มีผลออกมาเป็นผู้หญิงสาววัยรุ่น ความจริงมีอยู่ต้นเดียวในโลกมนุษย์ ที่ต้นทางจะไปเขาวงกต ในป่าหิมพานต์ ต้นนารีผลนี้มีอยู่จริง ไม่ใช่จะมีอยู่แต่ในเทพนิยายหรือนิทานปรัมปราเท่านั้น

๕. ภาพนรกทั้ง ๘ ขุม มีชื่อต่าง ๆ กัน พร้อมทั้งนายนิรยบาลประจำขุมนรกเหล่านั้น แสดงถึงลักษณะโทษทัณฑ์ที่กระทำกรรมต่าง ๆ ไว้พร้อม

จิตรกรรมฝาผนังด้านนี้เขียนได้คล้ายคลึงกันกับภาพจิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม หลังพระแก้วมรกต กรุงเทพมหานคร

คล้าย ๆ กับจะเป็นนายช่างเขียน (จิตรกร) คนเดียวกันก็ว่าได้ ท่านผู้ใดไม่สามารถจะเข้าไปดูให้จัดเจนที่พระอุโบสถวัดพระแก้ว ที่กรุงเทพฯ ได้โปรดเข้าไปชมที่วัดใหญ่อินทาราม ชลบุรี ได้ทุกเวลา โดยกราบเรียน แจ้งให้ท่านเจ้าอาวาสทราบล่วงหน้าก่อนทุกครั้ง ที่จะขอเข้าชม

๓. พระประธานในพระอุโบสถ ๒๔ องค์

พระประธานในพระอุโบสถของวัดใหญ่อินทาราม เมืองชลบุรี มีมากถึง ๒๔ องค์ เป็นรูปปั้นลงรักปิดทองทุกองค์ เป็นศิลปะอยุธยาตอนปลายประยุกต์กับศิลปธนบุรี กับต้นยุครัตนโกสินทร์ ปางมารวิชัย และปางสมาธิหันพระพักตร์ไปตามทิศต่าง ๆ ทั้ง ๔ ทิศ ดูจะไม่เหมือนกับวัดหรือพระอารามอื่น ๆ ในประเทศไทย ฐานชุกชีขององค์พระทั้ง ๒๔ องค์ ก็สร้างแบบไม่ซ้ำกันดูเป็นน่าอัศจรรย์ ประดับด้วยกระจกสีเขียวของเก่า สั่งมาจากเมืองจีนแผ่นดินใหญ่ สมัยพระนารายณ์มหาราช กรุงศรีอยุธยา ผู้ที่เคยเข้าไปชมต่างมีความสงสัยว่าเหตุไรมีพระประธานถึง ๒๔ องค์นั้น ต่างคนต่างคิดไปคนละแนว ความจริงแล้ว พระประธานในพระอุโบสถวัดใหญ่ฯ ทั้ง ๒๔ องค์นั้นเป็นพระพุทธเจ้าในอดีต ที่ได้เคยทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์ อดีตชาติของพระพุทธเจ้าของเราคือพระศากยมุนีสัมพุทธะ

อนึ่ง เสาพระอุโบสถของวัดใหญ่อินทารามมีเสาไม้มะค่าจำนวน ๑๒ ต้น ๆ โต ๆ แต่ละเสาเหล่านี้ทุก ๆ ต้นตกน้ำมัน จะเห็นได้ว่ามีน้ำมันไหลซึมออกมาจาง ๆ ทั้ง ๆ ที่ลงรักปิดทองไว้เป็นอย่างดี และเขียนกนกลายทองรูปหน้าราหูใหญ่ เรียงลดเลี้ยวไปตามเสาแบบตาสับปะรด ดูแลคล้ายศิลปลานนาไทยทางภาคพายัพ

ตรงกลางระหว่างประตูทั้งสองชั้นใน หน้าพระอุโบสถ มีพระพุทธรูปปางโปรดสัตว์ประทับยืนอยู่ใต้ต้นไม้ใหญ่ มีฝูงนกพิราบ ๓๗ ตัว บินผ่านพระพักตร์ นี่ก็เป็นปริศนาธรรมอีกอย่าง ที่ท่านเจ้าคุณพระราชพรหมาจารย์สร้างไว้ ให้เหล่าเมธีชนชวนกันคิด ตีอรรถปริศนา ไขข้อสงสัย

ภาพพระเบียงหน้าพระอุโบสถ ที่ฝาผนังทั้ง ๓ ด้าน เป็นภาพเขียนสีน้ำเกี่ยวกับวรรณคดี เรื่องพระอภัยมณี (เป็นภาพเขียนรุ่นใหม่) ตอนสำคัญ ๆ 10 ตอน เริ่มต้น

ตอนที่ ๑ พระอภัยมณี กับ ศรีสุวรรณ ลาพระบิดาออกจากเมืองไปเรียนวิชา

ตอนที่ ๒ หลังจากพระอภัยมณี กับ ศรีสุวรรณ เรียนวิชาสำเร็จแล้วกลับเมือง พระบิดาไม่ทรงโปรด ขับออกจากเมืองจนไปพบกับพราหมณ์ ๓ คน

ตอนที่ ๓ พระอภัยมณีถูกนางผีเสื้อสมุทรจับไป

ตอนที่ ๔ พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร

ตอนที่ ๕ นางผีเสื้อสมุทรตาย

ตอนที่ ๖ พระอภัยมณีอยู่เกาะแก้วพิสดารได้กับนางเงือกน้ำ จนกำเนิดสุดสาคร

ตอนที่ ๗ สุดสาครไปตามพระอภัยมณี ถูกชีเปลือยลวงไปผลักตกเหว

ตอนที่ ๘ สุดสาครผจญภัย ถูกฝูงผีเสื้อสมุทรรุมทำร้าย

ตอนที่ ๙ พระอภัยมณีหลงรูปนางละเวง และต่อด้วยศึกนางละเวง

ตอนที่ ๑๐ พระฤาษีห้ามทัพ จนถึงพระอภัยมณีออกบวชพร้อมพระมเหสีทั้งสอง

ยังมีภาพท่านเจ้าอาวาสนำพระภิกษุสามเณรออกบิณฑบาต (ข้าวต้มหาง) วันเทโว ออกพรรษา ติดตามด้วยภาพประเพณีวิ่งควายหน้าบริเวณหน้าวัดใหญ่อินทาราม

๔. ไม้แกะสลักรูปพระอินทร์
(แกะสลักจากไม้ขื่อพระอุโบสถส่วนเหลือ)

ไม้แกะสลักรูปพระอินทร์นี้ มีเรื่องเล่ากันสืบมา ๆ ต่อมาว่า วันที่มีงานยกไม้ขื่อพระอุโบสถวัดใหญ่อินทารามหลังนี้ วันนั้นได้ปรากฏการณ์แปลกประหลาดอัศจรรย์ ทั้ง ๆ ที่เป็นเวลากลางวัน แดดออก ไม่มีเค้าแห่งเมฆฝน พอประชาชนที่มาร่วมงานช่วยกันยกไม้ขื่อพระอุโบสถขึ้น ทันทีทันใดนั้นเอง ก็มีลำแสงสีเขียวพุ่งลงมาจากท้องฟ้า ประชาชนคนทั้งหลายต่างมองเห็นกันโดยทั่ว เกิดขนลุกขนพองสยองขวัญ ต่างก็พูดเป็นเสียงเดียวกันว่าพระอินทร์ ท่านลงมาร่วมอนุโมทนากุศลในการยกขื่อพระอุโบสถครั้งนี้ ท่านเจ้าอาวาสในสมัยนั้นจึงสั่งให้นายช่างแกะรูปพระอินทร์จากไม้ขื่อส่วนเหลือที่ตัดทิ้งไว้ ต่อ ๆ มาจนถึงวันเข้าพรรษา ตอนบ่าย ๆ จะนำรูปไม้แกะสลักพระอินทร์นี้ออกแห่ไปตามท้องถนนบริเวณย่านตลาด ประชาชนเมื่อได้ยินเสียงกลองแห่นำหน้ามา ต่างก็ออกมาเอาข้าวสารอาหารแห้ง ขนมนมเนยมาบูชากันเป็นจำนวนมาก หากในปีใดไม่ได้นำออกแห่ จะปรากฏการวุ่นวายอลเวงโดยหาสาเหตุมิได้ อยู่มาปีหนึ่ง ฝนตกหนัก นำออกแห่ไม่ได้ ปรากฏว่าในวันนั้น ประชาชนชาวเมืองชลต้องมาขอร้องต่อท่านเจ้าอาวาส ให้นำออกแห่ให้ได้ จำเป็นต้องนำออกไปแห่หลังจากฝนหยุดตกแล้ว เป็นเวลากลางคืน เหตุการณ์วุ่นวายต่าง ๆ จึงสงบไป บัดนี้ยังนำออกแห่อยู่ จนเป็นประเพณีอีกอย่างหนึ่งของวัดไปโดยปริยาย

อนึ่ง รูปไม้แกะสลักพระอินทร์นี้ หลังจากได้นำออกแห่แล้ว จะนำไปเก็บไว้ที่อื่นไม่ได้ นอกจากในพระอุโบสถเท่านั้น หากท่านผู้ใดเข้าไปพระอุโบสถวัดใหญ่ฯ แล้ว ไม่ควรลืมชมรูปไม้แกะสลักรูปพระอินทร์นี้ให้ได้ มิฉะนั้นแล้วจะเสียใจในภายหลัง

นอกจากส่วนสำคัญและสิ่งต่าง ๆ ภายในพระอุโบสถแล้ว ยังมีพัทธสีมาที่เป็นเขตแดนพุทธาวาส พัทธสีมาพระอุโบสถของวัดใหญ่อินทาราม มีอยู่ ๘ ทิศ มีใบพัทธสีมาทำด้วยศิลา ๒ ใบคู่ อย่างสวยงามและประณีตมากตามลักษณะแห่งพัทธสีมาโบราณ มีศิลปะแห่งสมัยอยุธยาอย่างเด่นชัดทีเดียว พัทธสีมาเหล่านี้มีซุ้มสร้างครอบไว้ ๗ ซุ้ม เว้นไว้แต่พัทธสีมาตัวเอกไม่ได้สร้างซุ้มครอบไว้ ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกตรงระหว่าง ๒ ประตู ด้านในซึ่งมีระเบียงยื่นออกมาบังไว้

อนึ่ง ซุ้มพัทธสีมาเหล่านี้ นายสุ้นฮวด โกณเขมะ อดีตมรรคนายกวัดใหญ่อินทาราม พร้อมด้วยคณะ มีศรัทธาสร้างถวายเป็นพุทธบูชา ของเดิมมีแต่เฉพาะตัวพัทธสีมาเท่านั้น เหมือนตัวพัทธสีมาเอกทิศตะวันออกที่อยู่ระเบียงทางด้านหน้าพระอุโบสถ

ส่วนหลังคาพระอุโบสถนั้น มุงด้วยกระเบื้องเคลือบสีแดง และตัดขอบด้วยกระเบื้องเคลือบสีเหลืองกับสีเขียวแก่ ซึ่งอยู่ริมขอบด้านนอกสุด ลักษณะของกระเบื้องมุงหลังคา คล้ายกระเบื้องมุงหลังคาอุโบสถวัดเบญจมบพิตร กรุงเทพมหานคร

ช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ เป็นศิลปะที่อุโบสถอื่น ๆ นิยมสร้างประดับบนหลังคา จะเป็นหลังคาทรงกี่ชั้นก็ตาม แต่หลังคาพระอุโบสถของวัดใหญ่อินทารามตรงที่จะมีช่อฟ้ากลับเป็นรูปเทพพนมปูนปั้นวางประดิษฐาน

ไว้ ๒ ด้าน ทิศตะวันออกและทิศตะวันตก สร้างรูปเศียรพญานาคปูนปั้นมาวางประดิษฐานแทนหางหงส์ และมีรูปคนทำด้วยปูนปั้น ซึ่งวางไว้ถัดห่างลงมาจากเศียรพญานาค ส่วนใบระกานั้น ปั้นตามศิลปะของท้องถิ่นตามความถนัดของนายช่างผู้สร้าง จะจัดเข้าศิลปะยุคใดไม่ได้

๕. พระวิหารมหาอุด ๒ หลัง

พระวิหารน้อยมหาอุด อยู่ทางด้านหลังของพระอุโบสถอีกหลังหนึ่งใหญ่กว่าหลังแรก อยู่ทางด้านทิศเหนือของพระอุโบสถห่างจากพัทธสีมาประมาณ ๑ เมตรเศษ ส่วนหลังเล็กอยู่ทางด้านทิศตะวันตก พระอุโบสถห่างจากพัทธสีมา ประมาณ ๒ เมตรเศษ พระวิหารทั้งสองนี้ที่เรียกว่ามหาอุดเพราะมีแต่ประตูเข้าทางด้านหน้าอย่างเดียว ส่วนประตูหลังไม่มี การสร้างวิหารอย่างนี้ปัจจุบันไม่นิยม คนโบราณท่านสร้างไว้เพื่อเป็นที่ฝึกสมาธิภาวนาหรือสำหรับทำการไหว้ครู เวลาเรียนหนังสือใหญ่ (คัมภีร์มูลกัจจายน์) แม้บรรดาพระเกจิอาจารย์ทั้งหลาย นิยมทำพิธีมงคล ปลุกเสกวัตถุมงคลในวิหารมหาอุดอย่างนี้ ถือว่าขลังนัก มีประสิทธิภาพสูง หรือจะมีเหตุผลอย่างอื่นก็อาจเป็นไปได้

พระวิหารมหาอุดวัดใหญ่อินทาราม ภายในมีพระพุทธรูปองค์ใหญ่องค์น้อย ทั้งใหม่และเก่าอยู่หลายองค์ ผู้แก่ผู้เฒ่าที่เคยมาถืออุโบสถศีลในวันพระ เคยเล่าให้ฟังว่า เมื่อสมัย ๔๐ หรือ ๕๐ ปีที่ล่วงมานี้ ในพระวิหารมหาอุดนี้ มีพระเครื่องยอดธงอยู่หลายองค์ แต่ไม่มีใครกล้านำไปไว้เป็นสมบัติของตน หรือจะนำไปบูชาที่บ้านก็ไม่กล้า เพราะกลัวจะทำผิดพลาดอาจไปเหยียบไปข้ามเข้าด้วยความพลั้งเผลอ จะเป็นโทษเป็นภัยแก่ลูกหลานได้

แต่ปัจจุบันนี้ หาดูได้ยาก เฉพาะที่พระวิหารมหาอุดแห่งนี้ ไม่มีหลงเหลือไว้ให้ดูเป็นบุญตาเลยแม้สักองค์เดียว น่าเสียดาย จะขอเล่าเรื่องพระยอดธงนี้ว่ามีประวัติเป็นมาอย่างไร ใครเป็นผู้สร้าง สร้างไว้เพื่อประสงค์อะไร

พระยอดธงภาคตะวันออก

พระยอดธงที่มีอยู่ในพระวิหารมหาอุดแห่งวัดใหญ่อินทารามเมืองชลบุรี เดิมทีเดียวพระยอดธงเหล่านี้สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เมื่อคราวยังเป็นพระยาตาก ยกกองทัพไปปราบเมืองจันทบุรี และได้รวบรวมกำลังพลต่อเรือรบอยู่ที่นั่น ภายหลังที่ยึดเมืองจันทบุรีได้แล้ว เตรียมที่จะยกพลไปกอบกู้เอกราชของชาติ ขับไล่พวกพม่าข้าศึกให้พ้นจากแผ่นดินไทย ซึ่งกำลังยึดกรุงศรีอยุธยาอยู่ในกาลครั้งนั้น (ปี พ.ศ. ๒๓๑๐) พระองค์ได้ทรงโปรดให้รวบรวมสรรพาวุธที่เหลือ อันประกอบด้วยโลหะทั้งปวง หล่อหลอมด้วยเพลิงยุบลงเบ้า แล้วให้ช่างผู้ชำนาญทำแบบปฏิมากรรมขึ้น โดยถือเอาแบบพระยอดธงชัยเฉลิมพลนำกองทัพของพระองค์เป็นแบบปั้นหุ่นขึ้น เมื่อช่างปั้นแบบหุ่นเสร็จเรียบร้อยแล้วโปรดให้สมณชีพราหมณ์เปิดพิธีพุทธาภิเศกประจุพุทธาธิคุณลงสู่ปฏิมากรรมนั้น สำเร็จเป็นพระยอดธงโดยสมบูรณ์

พระยอดธงนี้ เรียกว่า **"พระยอดธงจันท์"** ทรงกฤตยาคม เรืองด้วยมหาอานุภาพประสิทธิยิ่งนัก ลักษณะขององค์พระเป็นแบบเครื่องลอยตัวนั่งปางมารวิชัย คือ นั่งขัดสมาธิราบ พระบาทขวาทับพระบาทซ้าย พระหัตถ์ขวาวางลงบนพระชานุ (หัวเข่า) ขวา เรียกในประวัติอีกอย่างหนึ่งว่า **"ปางทรงชี้พระธรณี"** ด้านล่างขององค์พระมีโลหะเป็นเดือยยื่นออกมาซึ่งทำไว้สำหรับประกอบติดกับยอดเสาธงชัยเฉลิมพล

พระเจ้าตากสินทรงสร้างพระยอดธงขึ้น เพื่อเป็นการแก้เคล็ดลาง คือทำสิ่งที่ร้ายให้กลายเป็นดี สิ่งที่ร้อนให้กลับกลายเป็นเย็น สงครามกลับกลายเป็นความสงบสุข โดยมีรูปองค์พระพุทธเจ้า ผู้ทรงเป็นพระบรมครู เป็นสัญลักษณ์ ผู้นำความสงบสุขร่มเย็นมาสู่ชาวโลก

พระยอดธงจันท์นี้ พระเจ้าตากไม่ได้สร้างขึ้นองค์เดียว พระองค์ได้ทรงสร้างขึ้นไว้หลายองค์ เพื่อทรงแจกจ่ายให้แม่ทัพนายกองและเหล่าทหารทั้งกองทัพ และยังมีส่วนเหลืออยู่เป็นจำนวนมาก บางส่วนได้ทรงบรรจุไว้ในกรุ ตรงตำแหน่งที่พระองค์ได้ชัยชนะในสงครามที่จันทบุรี อยู่ต่อมา มีผู้ไปขุดพบพระยอดธงในกรุงแห่งนี้หลายองค์ ผู้ที่ได้ไปต่างก็ยืนยันเป็นเสียงเดียวกันว่า ขลังยิ่งนัก เรื่องปืนผาหน้าไม้ ไว้ใจได้ หายห่วง ไม่ต้องกลัว

พระยอดธงจันท์ ที่เหลือจากบรรจุในกรุที่จันทบุรี พระเจ้าตากสินมหาราช ได้ทรงนำมาถึงเมืองชลบุรีเมื่อเข้ามาสู่วัดใหญ่อินทาราม หลังประกอบพิธีกรรมดังที่กล่าวแล้วข้างต้นก็ได้นำมาเก็บบรรจุไว้ในวิหารมหาอุดนี้ เพื่อเป็นพุทธบูชา และเพื่อเป็นอนุสรณ์สถาน ว่าครั้งหนึ่ง พระองค์เคยเสด็จมาประกอบพิธีกรรมอันสำคัญ ณ ที่แห่งนี้ อันเป็นจุดเริ่มต้นที่พระองค์ได้ยกกองทัพไปเข้าปากน้ำเจ้าพระยา รบพุ่งกับนายทองอิน คนไทยผู้ขายชาติเข้ากับพม่า (เนเมียว เสนาบดี) ตั้งให้รักษาการอยู่ที่เมืองธนบุรี เมื่อจับตัวนายทองอินได้ให้ประหารชีวิตเสีย ยกกองทัพเลยขึ้นไปรบกับสุกี้พนายกองแม่ทัพพม่าคนหนึ่ง ที่ค่ายโพธิ์สามต้น สุกี้พนายกองสู้จนตัวตายในที่รบอีกคนหนึ่ง

นี่เป็นเกียรติประวัติของพระยอดธง ภาคตะวันออก ที่เคยปรากฏอยู่

ในพระวิหารมหาอุดแห่งวัดใหญ่อินทาราม เมืองชลบุรี ซึ่งมีนามว่า เมืองบางปลาสร้อยในอดีต

๖. พระพุทธบาทศิลาทรายของโบราณ

พระพุทธบาทของเก่า คู่กับพระอารามมาตั้งแต่อดีตสมัย หลายร้อยปีมาแล้ว อยู่ในยุครุ่นราวคราวเดียวกันกับพระพุทธบาทจังหวัดสระบุรี จำหลักลายเส้นนิ้วพระบาท เป็นเส้นตื้น ๆ มองเห็นได้เด่นชัดเป็นพระพุทธบาทข้างซ้าย อย่างเดียวกันกับจังหวัดสระบุรี คือ กว้าง ๖๐ ซ.ม. ยาว ๑๓๐ ซ.ม. มีมณฑปครอบพระพุทธบาท สูงตระหง่าน ใหญ่โต สวยงามตามแบบศิลปะภาคตะวันออก

ภายในมณฑป ยังมีภาพจิตรกรรมฝาผนัง เรื่องราวพระเจ้าตากมาชุมนุมกองทัพ ปราบนายทองอยู่น้อย (ทองอยู่นกเล็ก) และปราบหัวเมืองชายทะเลตะวันออกที่แข็งเมือง มีคำโคลง ประกอบอธิบายภาพทุก ๆ ตอน ซึ่งท่านเจ้าคุณพระราชพรหมาจารย์ (จำรัส ภทฺโท) อดีตเจ้าอาวาสได้ประพันธ์ไว้

ฝาผนังด้านทิศตะวันตก เขียนภาพการแสดงมหรสพและการละเล่นต่าง ๆ ในวันฉลองพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า

ฝาผนังทางด้านทิศตะวันออกแห่งมณฑป เขียนภาพพระพุทธเจ้าปางปรินิพพาน ณ สาลวโนทยาน เมืองกุสินารา

มณฑปหลังนี้ สมเด็จเจ้าฟ้า กรมพระยานริศรานุวัตติวงศ์ เคยเสด็จมาทอดพระเนตร ตรัสว่า ของโบราณอันทรงคุณค่าแห่งชาติ ถ้าไม่รู้จักรักษา อาจจะถูกทำลายไปเสียนานแล้วก็เป็นได้

ทางระเบียงทิศตะวันออกแห่งมณฑปพระพุทธบาท มีพระบรรทมองค์ใหญ่ (ปางปราบพระราหู) เอาพระเศียรไปทางทิศเหนือ หันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันตก มีพระพุทธลักษณะสวยงามไปอีกแบบหนึ่ง

๗. ศาลาทรงธรรม

ศาลาการเปรียญหลังนี้ เป็นของเก่า มีมาคู่กับพระอารามตั้งแต่โบราณกาล มีรูปทรงคล้ายคลึงกับศาลาการเปรียญวัดสุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี ในปีพุทธศักราช ๒๔๗๑ ท่านพระครูธรรมสารอภินันท์ (หลวงพ่อแดง) อดีตเจ้าอาวาสรูปที่ ๖ ได้ขออนุญาตจากราชบัณฑิตยสภา ซ่อมใหม่อนุรักษ์ไว้เฉพาะเครื่องบน ทำหน้าบันเป็น ๒ ชั้น ท่านเจ้าคุณพระราชกวี (จั่น วิจญจโร) วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร เจ้าคณะมณฑลจันทบุรีในสมัยนั้น เป็นผู้ควบคุมดูแลการก่อสร้างอย่างใกล้ชิด การซ่อมคราวนั้นได้ย้ายไปสร้างที่ใหม่ ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ประมาณ ๑๐๐ เมตร เปลี่ยนเสาและพื้นซึ่งของเดิมเป็นไม้ โดยใช้เป็นคอนกรีตแทน หลังคามุงด้วยกระเบื้องเคลือบ ดูสวยงามมาก

ภายในศาลาการเปรียญหลังนี้มีธรรมาสน์บุษบกซึ่งลงรักปิดทองประดับกระจก ของเก่าสมัยอยุธยามีศิลปะที่ทรงคุณค่าหาได้ยากในสมัยนี้ ที่บันไดแห่งธรรมาสน์ทำเป็นรูปสัตว์ป่าหิมพานต์ มีคชสีห์ ๒ ตัว ราชสีห์ ม้า อย่างละ ๑ ตัว เรียงกันเป็นขั้นบันได ทอดขึ้นไปยังตัวธรรมาสน์ ปัจจุบันสำนักงานพุทธสมาคมอยู่ที่ศาลาหลังนี้

ศาลาการเปรียญหลังที่ ๒ ทำเสากลม ๆ โตพอประมาณ ปั้นปูนทำเป็นกนกลวดลาย คล้ายเสาศาลาการเปรียญหลังใหญ่ (วิหารหลวง)

วัดสวนตอก จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งท่านครูบาศรีวิชัยได้สร้างไว้ ที่คอสองเชิงเพดาน เขียนจำลองภาพเทพชุมนุมลอกมาจากภายในพระอุโบสถ เรียงรายสลับด้วยรูปฉัตร ๓ ชั้น และพัดยศพระราชาคณะชั้นสามัญ ทำประณีตคล้ายของจริง สวยงามมาก เรียกชื่อว่า "**ศาลามหาราช**" เพราะสร้างถวายพระราชกุศล อุทิศ แด่ดวงพระวิญญาณของพระเจ้าตากสินมหาราช วีรกษัตริย์ผู้ทรงพระคุณอันยิ่งใหญ่ต่อแผ่นดินสยามประเทศในอดีตสมัยที่ล่วงมา

๘. พระพุทธรูปอันศักดิ์สิทธิ์ บางปราบพระยาชมพูบดี

พระพุทธรูป ทรงเครื่องแบบพระมหากษัตริย์ ทรงพระมหาพิชัยมงกุฎ และพระราชภูษิตาภรณ์ เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นลงรักปิดทอง นิยมสร้างกันมากในสมัยอยุธยา (องค์ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย เป็นพระประธานในพระอุโบสถวัดหน้าพระเมรุ พระนครศรีอยุธยา) ส่วนพระทรงเครื่องอันศักดิ์สิทธิ์ของวัดใหญ่อินทาราม เมืองชลบุรี แห่งนี้ แต่เดิมทีเป็นพระพุทธรูปประจำของวัดสมรโกฏ (บริเวณที่สร้างสถานีขนส่งใกล้ ๆ กับวัดเนินสุทธาวาสในปัจจุบัน) แต่ด้วยเหตุผลกลใดไม่ทราบชัด วัดสมรโกฏจึงมาร้างไป เป็นระยะเวลาล่วงมาช้านาน กุฏิ อุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญ หอระฆัง ได้ชำรุดทรุดโทรมตามกาลเวลา ขาดการเอาใจใส่เหลียวดูบำรุงรักษา ทิ้งให้พระพุทธรูปอยู่อ้างว้าง ตากฟ้า ตากฝน คณะศรัทธาประชาชนผู้ใจบุญกุศล ทนดูอยู่มิได้จึงอัญเชิญมาไว้ที่วัดใหญ่อินทาราม และเรียกชื่อว่า "**หลวงพ่อเฉย**" ปัจจุบันนี้ได้ประดิษฐานอยู่ที่ศาลามหาราช ทรงคุณอภินิหารอันศักดิ์สิทธิ์มีคนมากราบไหว้บูชาอยู่ทุกวัน ไม่เคยขาด

๙. หมอสุกเทวดา คนที่ชาวชลบุรีกำลังลืม

รูปปั้นหมอสุกเทวดา ท่านเจ้าคุณพระราชพรหมาจารย์หรือท่านเจ้าคุณไพโรจน์ภัทรธาดา (สมณศักดิ์ขณะนั้น) เจ้าอาวาสวัดใหญ่อินทาราม ได้นำมาจากบริเวณบ้านเก่าของท่าน (บ้านหมอสุกเทวดาใกล้ที่สร้างโรงเรียนบ้านสวน (จั่นอนุสรณ์) เนินเต็ง) สร้างซุ้มให้ตั้งอยู่เป็นเอกเทศข้างมณฑปพระพุทธบาท ทางทิศตะวันออก เพื่อเชิดชูเกียรติประวัติของคนดีท่านผู้นี้ประชาชนคนทั้งหลายไม่ควรจะลืม

หมอสุก ท่านเป็นหมอกลางบ้าน (แพทย์แผนโบราณ ที่ไม่มีเกียรติบัตร หรือ วุฒิบัตรรับรอง) แต่มีคุณธรรมสูง ซึ่งมีคำว่า ให้ กับ ให้เท่านั้น รักษาคนที่ป่วยไข้มาหา ไม่เคยเรียกร้องค่ายาหรือค่าตอบแทนในการรักษา ไม่ว่าเขาผู้นั้นจะเป็นใคร มาจากที่ไหน ยากดี มีจน ไพร่หรือผู้ดีไม่เลือกชั้นวรรณะ เมื่อมาขอความช่วยเหลือ ก็รักษาเยียวยาให้อย่างเต็มอกเต็มใจ ไม่เคยรังเกียจผู้ป่วยไม่ว่าจะเป็นโรคอะไรมา มุ่งหวังต่อการสงเคราะห์ให้เขาหายป่วยเท่านั้น เมื่อเห็นเขาหายป่วยจากโรคภัยเบียดเบียน ก็เป็นที่พอใจไม่เคยคิดจะหาความร่ำรวยจากอาชีพแห่งการเป็นหมอรักษาคน คนป่วยที่มาหาหมอสุก ทุกคนไม่เคยผิดหวังมารักษาแล้วต้องหาย บางคนนอนป่วยอยู่ในบ้านเดินมาหาหมอสุกไม่ไหว พอลูกหลานบอกว่าจะนำหมอสุกมารักษาปรากฏการณ์อันน่าอัศจรรย์อย่างไม่เคยมี เพียงเอ่ยนามว่า หมอสุก เท่านั้นก็หายป่วยทันที เหมือนปลิดทิ้ง คนทั้งหลายจึงเรียกกันว่า **"หมอสุกเทวดา"**

หมอสุกเทวดา ท่านนี้ เคยเข้าเฝ้าถวายการรักษาพระโรค ของสมเด็จพระศรีสวรินทิรา พระบรมราชเทวี ร.5 (พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าแห่งรัชกาลปัจจุบัน ร.9) ณ ตำหนักศรีราชา (บริเวณโรงพยาบาลสมเด็จ ณ

ศรีราชา ในปัจจุบัน)

การตรวจพระโรคสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี ครั้งนี้ สร้างความหนักใจให้แก่หมอสุกมิใช่น้อย มิรู้ที่จะตรวจโดยวิธีใด จะวินิจฉัยได้ว่าสมเด็จพระนางฯ เป็นพระโรคอะไร เพราะในสมัยนั้นเป็นสมัยสมบูรณาญาสิทธิราช ประชาชนคนธรรมดา หรือสามัญชน จะไปจับถูกต้องพระวรกายของสมเด็จพระราชินี พระราชเทวี พระอัครมเหสี พระมเหสี พระวรชายา พระราชา ไม่ได้ ตามกฎมณเฑียรบาล หากใครล่วงละเมิด มีโทษถึงประหารชีวิต

หมอสุก จึงกราบทูลถวายคำแนะนำว่า ให้นำผ้าขาวมาปิดทับที่ศีรษะของท่าน (ศีรษะของหมอสุกเอง) แล้วให้สมเด็จพระนางฯ วางพระหัตถ์ลงบนผ้าขาวนั้น การตรวจพระโรคของสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวีในกาลครั้งนั้น นับว่าเป็นพิธีที่พิเศษ และแปลกประหลาด ของหมอสุก ซึ่งไม่เคยได้ปฏิบัติมา ปรากฏว่าได้ตรวจ และวินิจฉัย บอกถึงอาการแห่งพระโรคตลอดถึงกรรมวิธีที่จะบำบัดรักษา โดยที่หมอสุกกราบทูลว่า "สมเด็จพระนางเจ้าฯ เป็นฝีในท้อง" (พูดตามสามัญ) จึงได้ลงมือรักษา โดยใช้สมุนไพร (เสียดายที่ไม่ได้บอกตัวยาไว้) รักษา ปรากฏว่าสมเด็จพระนางฯ ได้หายจากพระโรค ในทันทีทันใดนั้น ซึ่งทำให้ชื่อเสียงกิตติศัพท์ของหมอสุกเทวดาได้เลื่องลือระบือไปทั่วทิศ เมื่อสมเด็จพระนางฯ ได้หายประชวรจากพระโรคแล้วตรัสถามว่า คุณหมอ ต้องการอะไรบ้าง หมอสุกกราบทูลว่าต้องการกลับบ้าน จึงโปรดเกล้าฯ รับสั่งให้ เจ้าพระยาเทเวศร์ นำส่งให้ถึงบ้าน เมื่อเจ้าพระยาเทเวศร์ได้นำส่งท่านถึงบ้านที่บางปลาสร้อย (เมืองชลบุรี) เห็นสภาพบ้านแล้ว อยากจะสร้างบ้านให้อยู่ใหม่ หมอสุก กล่าวขอบพระคุณ

เป็นอย่างสูง แล้วกล่าวทัดทานว่าอย่าเลย บ้านที่พักอยู่อาศัย นี่ก็สบายอยู่แล้ว ไม่ยอมให้เจ้าพระยาเทเวศร์สร้างบ้านใหม่ให้ นี่แสดงให้เห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มักน้อย สันโดษ อยู่อย่างสมถะ รักสงบ ไม่ต้องการความโอ่อ่าหรูหราอย่างคนทั้งหลายต้องการจะมีกัน

ยังมีเรื่องเล่าว่า ครั้งหนึ่ง มีผู้หญิงสาวคนหนึ่ง คุณแม่ป่วยหนักเกือบจะเอาชีวิตไม่รอด ได้นำมารักษากับหมอสุก เมื่อคุณแม่ได้หายป่วยเป็นปกติสุขแล้ว คิดถึงบุญคุณ และความดีของหมอ ในฐานะของตนก็พอมีอันจะกินไม่ได้ขัดสนอะไรมากนัก จึงนำเงินก้อนหนึ่งมากพอสมควร นำมาสมนาคุณแก่หมอสุก ครั้งแรก ๆ ท่านไม่ยอมรับ ถูกรบเร้าให้รับเชิงขอร้อง ท่านก็บอกว่า เออ ดีแล้ว ฉันจะรับไว้ เอาละ ต่อแต่นี้ไปถึงทีที่ฉันจะให้เธอบ้าง เธอจงรับเงินส่วนของฉันนี่ไปด้วย เป็นอันว่าเอาเงินที่หญิงผู้นั้นมาให้ แล้วก็คืนให้เจ้าของไป โดยใช้วิธีโวหารที่นุ่มนวล บัวไม่ช้ำ น้ำไม่ขุ่น แล้วอย่างนี้ จะหาหมอที่ไหนได้อย่างในปัจจุบัน เมื่อท่านถึงแก่กรรมลง ผู้ที่เคารพนับถือในคุณธรรม จึงปั้นรูปเหมือนท่านขึ้นไว้บูชา

หมอสุกเทวดานี้ ชาติภูมิเดิม เป็นชาวเมืองเพชรบุรี มาทำมาหากินอยู่ที่เมืองชลบุรีนานแล้ว ลูกหลาน ญาติพี่น้องของท่านก็มีอยู่แถวเนินเต็ง ณ บริเวณใกล้ ๆ บ้านของท่าน

ถึงฤดูเทศกาลสารท ชาวเราทั้งหลายไม่ควรแล้งน้ำใจ ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ท่านบ้าง จะได้ชื่อว่า เป็นคนที่ไม่ลืมบุญคุณของคนดี มีกตัญญูกตเวทิตา ธรรมประจำใจ ประเทศชาติจะอยู่ ดูสดใส เจริญตา ชาวพาราจะผาสุกสนุกสบาย

๑๐. สระน้ำอภัยทานกลางวัดใหญ่ ฯ

สระน้ำกลางวัดใหญ่อินทารามแห่งนี้ แต่ก่อนเคยเป็นที่ตั้งหอพระไตรปิฎก ซึ่งอยู่ตรงกลางสระ เป็นหอไตรขนาดใหญ่ แต่ได้ชำรุดไปเสียแล้วตามกาลเวลา ยังมีเสาตอม่อที่รองรับตัวอาคารหอไตรอยู่ประมาณ ๓๖ ต้น ยังฝังอยู่ให้ปรากฏเป็นหลักฐาน สิ่งที่ยังเหลืออยู่คือ บานประตูหอไตรซึ่งแกะสลักเป็นภาพรูปเขี้ยวกาง ๒ ตัว เป็นศิลปะจีน ขณะนี้ได้นำไปเป็นบานประตูซุ้มมณฑปแห่งพระพุทธบาท ตามประวัติเล่าไว้ว่า ในหอไตรมีตู้ใหญ่ประดับมุก เป็นที่เก็บรวบรวมพระไตรปิฎกทั้ง ๓ ภาค (ภาคพระวินัยปิฎก ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ภาคพระสุตตันตปิฎก ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ภาคพระอภิธรรมปิฎก ๔๒,๐๐๐ พระธรรมขันธ์) ต่อมาตู้พระไตรปิฎกประดับมุกตู้นี้ มีผู้มาขอทำผาติกรรม จากอดีตเจ้าอาวาส นำไปถวายสมเด็จกรมพระนครสวรรค์วรพินิจ เก็บไว้ที่วังบางขุนพรหม กรุงเทพมหานคร

ปัจจุบัน สระนี้เป็นสระเขตอภัยทาน มีประชาชนนำเต่า ปลานานาชนิดมาปล่อย รวมทั้งตะพาบน้ำด้วย ตัวใหญ่ที่สุด มีอยู่ในสระนี้ ถึงฤดูวันเทศกาลลอยกระทง ตรงกับวันเพ็ญ เดือน ๑๒ ของทุก ๆ ปี ได้จัดประเพณีลอยกระทงในสระนี้ มีประชาชนเป็นจำนวนมาก นำกระทงมาลอยกันอย่างเนืองแน่น

ประเพณีลอยกระทงในสระหอไตรนี้ จัดทำขึ้นทุก ๆ ปี ร่วมกับโรงเรียนเทศบาล (อินทปัญญา)

๑๑. อนุสาวรีย์แห่งวีรกษัตริย์ไทย

อนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ประดิษฐานอยู่ตรงหน้าวัดใหญ่อินทาราม ท่านเจ้าคุณพระราชพรหมาจารย์ ขณะดำรงสมณศักดิ์พระไพโรจน์ภัทรธาดา เจ้าอาวาส ได้ชักชวนประชาชนชาวเมืองชลบุรี รวบรวมทุนทรัพย์สร้างขึ้นไว้เพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงพระมหากษัตริย์ชาตินักรบไทยผู้ยิ่งยงพระองค์นี้ทรงสร้างวีรกรรม กอบกู้เอกราชชาติไทย ให้พ้นจากการยึดครองของพม่า ที่มารุกล้ำอธิปไตยของชาวไทยผู้รักสงบ กับทั้งที่พระองค์เคยเสด็จกรีธาทัพ มาปราบนายทองอยู่น้อย (ทองอยู่นกเล็ก) ผู้ประพฤติมิชอบต่อบ้านเมืองดังที่กล่าวไว้ในตอนต้น

อนุสาวรีย์นี้ สร้างขึ้นเมื่อ วันที่ ๒ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๑๗ สิ้นเงินเป็นจำนวน ๔๐๐,๐๐๐ บาท (สี่แสนบาทถ้วน)

๑๒. ประเพณีวิ่งควายวัดใหญ่ฯ เป็นแหล่งต้นกำเนิด

ประเพณีวิ่งควาย ของชาวเมืองชลบุรี มีมาช้านาน ถ้าจะกำหนดเป็นเวลาย้อนหลังไป ก็เป็นเวลาร้อยปีทีเดียว มีตำนานประจำเมือง ได้กล่าวไว้ว่า วัดใหญ่อินทาราม หรือวัดหลวงในสมัยนั้น ซึ่งชาวบ้านนิยมเรียกว่า วัดใหญ่จนติดปาก แม้ทุกวันนี้ก็นิยมเรียกกันสั้น ๆ ว่า วัดใหญ่ เช่นเดียวกัน วัดนี้มีประเพณีอยู่อย่างหนึ่ง ที่นิยมจัดขึ้นเพื่อเป็นวันบุญวันกุศล คือวันแสดงธรรมเทศน์คาถาพัน ก่อนวันออกพรรษา ซึ่งคณะทายก ทายิกาของวัดได้จัดให้มีประจำ ในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ ทุกคนจะจัดเครื่องวัตถุไทยทานกัณฑ์เทศน์คาถาพันทั้ง ๑๓ กัณฑ์ มีข้าวตอกดอกไม้ มะพร้าว กล้วย อ้อยผลไม้ต่าง ๆ จัดเตรียมกันอย่างคึกคัก เป็นชีวิตจิตใจ เพราะมีความเชื่อถือกันว่า

ใครได้ฟังเทศน์คาถาพัน ครบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ ในวันเดียวจะไม่ตกนรก และจะได้ไปเกิดชาติใหม่ พบพระศรีอริยเมตไตรย (พระศรีอาริย์) พระพุทธเจ้าองค์ที่จะมาตรัสรู้องค์ต่อไป ขณะนี้ยังทรงบำเพ็ญบารมี เสวยพระชาติเป็นพระบรมโพธิสัตว์อยู่ ณ ดุสิตพิภพ (สวรรค์ชั้นที่ ๔) ดังนั้นสังคมไทยในยุคนั้นกลัวผลอกุศลกรรมกันนักหนา ไม่กล้ากระทำความชั่ว แม้เพียงเล็กน้อยกลัวบาป เพราะมีความเชื่อมั่น ฝังจิตใจว่าถ้าตกนรกแม้วันเดียวเท่านั้น จะเกิดไม่ทันศาสนาพระศรีอาริย์แล้ว เพราะ ๑ วัน ในเมืองนรกนั้น เป็นเวลานานมาก ดูตามระยะเวลาเทียบดังนี้

เวลา ๕๐ ปี ในเมืองมนุษย์ เท่ากับ ๑ วัน ในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราช

เวลา ๑๐๐ ปี ในเมืองมนุษย์ เท่ากับ ๑ วัน ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

เวลา ๑๐๐ ปี ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เท่ากับ ๑ วัน ในเมืองนรก

นี่เป็นการคำนวณระยะเวลาของเมืองมนุษย์ กับเมืองสวรรค์บางชั้นเท่านั้น นี้แลคนสมัยก่อนจึงสอนลูกหลานไม่ให้กระทำความชั่ว กลัวตกนรกต้องทนทุกข์ทรมานอยู่นานปี เพราะที่ว่าตกนรก ๑ วัน คงเป็น ๑ วันในเมืองนรกถ้าจะเทียบกับ วัน เดือน ปี ในเมืองมนุษย์ คงจะเป็นเวลานานเอาการทีเดียว

ฉะนั้น การที่จะหาเครื่องบูชากัณฑ์เทศน์คาถาพันดังกล่าวนี้ ที่จะขาดเสียมิได้ คือดอกบัว (ปทุมบัวหลวง) ต้องใช้มากถึง ๑๐๐ ดอก จึงจะถูกต้องตามประเพณีการบูชากัณฑ์เทศน์คาถาพันมิฉะนั้นจะได้อานิสงส์ไม่สมบูรณ์แบบอาจจะเกิดทันศาสนาพระศรีอาริย์จริง แต่อาจจะเกิดไม่ทันพบพระศรีอาริย์พระองค์คงจะเสด็จดับขันธ์ปรินิพพานเสียก่อนก็เป็นได้ ผลที่สุด ไม่ได้ฟังพระธรรมเทศนาเฉพาะพระพักตร์ของพระองค์ เลยหมดโอกาส

การไปเก็บดอกบัว (ปทุมบัวหลวง)

ดอกบัว (ปทุมบัวหลวง) เป็นดอกไม้ที่มีคุณภาพสูง ที่จะนำมา บูชากัณฑ์เทศน์คาถาพัน คู่กับธูป ๑๐๐๐ เทียน ๑๐๐๐ รวมกับดอกบัว (ปทุมบัวหลวง) ที่กล่าว ๑๐๐๐ เป็น ๒๐๐๐ ดอกบัวมากมายอย่างนี้จะไปหาเก็บได้มาจากที่ไหนกัน เมืองชลบุรีในสมัยนั้น มีดอกบัวอยู่ที่สระใหญ่บริเวณวัดเขาบางทราย ซึ่งอยู่ห่างไกลจากวัดใหญ่อินทารามมาก ถนนหนทางไปมาก็ไม่สะดวกเหมือนปัจจุบันนี้

ฉะนั้น การเดินทางไปเก็บดอกบัว ซึ่งอยู่ในที่ไกล จำเป็นต้องขึ้นขี่หลังควาย ที่ใช้ลากเกวียนนำเครื่องบูชากัณฑ์เทศน์มา หลังจากที่ได้ปลดควายออกจากเกวียนแล้ว ใช้เป็นพาหนะเดินทางไป

ในปีต่อ ๆ มา การเดินทางไปเก็บดอกบัวโดยทำนองนี้ มีความสนุกสนานครื้นเครง ทั้งเวลาไปและเวลากลับ พอสมควร ภายหลังจึงมีกฎกติกากันขึ้น ในระหว่างหมู่คณะที่เดินทางไปเก็บดอกบัว ว่าเมื่อเก็บดอกบัวได้เรียบร้อยตามความต้องการแล้วทุกคนขึ้นขี่ควายออกวิ่งจากจุดที่เก็บดอกบัวไปยังจุดหมายปลายทางที่วัดใหญ่ฯ ก่อน ถือว่าเป็นผู้ชนะ มีการยกย่องชมเชยกันว่าเป็นคนเก่งประจำกลุ่ม ปีต่อ ๆ มา มีการตั้งกฎกติกาเพิ่มขึ้นและมีการจัดตั้งรางวัลให้กับผู้ชนะเลิศ และผู้ที่ตกแต่งควายได้งดงามขึ้นอีกด้วย

ฉะนั้น การประกวดการแต่งกายและตกแต่งควายให้สวยสดงดงามด้วยเสื้อผ้าดอกไม้ จึงทวีขึ้นเป็นลำดับแต่ละปี มีผู้เข้าประกวดวิ่งแข่งควายมีมากบ้างน้อยบ้าง แล้วแต่สถานการณ์ รู้สึกว่ามีประชาชนคนทั่วไป นิยมชมชอบกันเป็นจำนวนมาก ยิ่งนานวันนานปีเข้า ได้จัดได้ทำ เป็นล่ำเป็นสัน

เป็นกิจลักษณะ มีผู้ให้ความสนับสนุนยิ่งใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ จนกลายเป็นประเพณีประจำของท้องถิ่นไป ปีใดไม่ได้มีการวิ่งควายอย่างที่เคยกระทำกันมาก็รู้สึกว่า ออกจะเงียบเหงา ไม่ครึกครื้น บังเอิญในปีนั้นเกิดโรคระบาดขึ้นวัวควายล้มตายกลาดเกลื่อนตามหมู่บ้าน แม้แต่ผู้คนประชาชนทั้งหลายเจ็บไข้ได้ป่วยด้วยโรคภัยเบียดเบียนอย่างไม่เคยมีมา เช่น เกิดอหิวาตกโรคไข้ทรพิษ ลุกลามไปสู่หมู่บ้าน ตำบล คนล้มตายกันเป็นเบือ ประชาชนชาวบ้านในถิ่นฐานใกล้ไกล บางครั้งเกิดไฟไหม้ขึ้น ต่างโจษขานกันขึ้นว่า เพราะเหตุไม่ได้มีการจัดวิ่งควายเหมือนอย่างทุกปีมา จึงเกิดอาเพศต่าง ๆ ขึ้นในคนและสัตว์ทั่วทุกมุมเมือง จึงได้จัดให้มีการวิ่งควาย เป็นการแก้บน และเป็นการแก้เคล็ดแห่งเหตุลางร้ายต่าง ๆ ของหมู่บ้านประจำท้องถิ่น ด้วยจะเป็นเหตุอย่างใดก็สุดวิสัยที่จะคาดการณ์ได้ เมื่อจัดนำควายออกมาวิ่งแข่งอย่างที่เคยปฏิบัติกันมา โรคระบาด ความเจ็บไข้ได้ป่วย เหตุอาเพศต่างก็สงบระงับไปอย่างน่าอัศจรรย์ จึงทำให้ประชาชนต่างยึดถือ เชื่อมั่นต่อประเพณีนี้สืบ ๆ ต่อกันมา

สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง กับ ประเพณีวิ่งควาย

เมื่อคราวครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้เสด็จประพาสเมืองชลบุรี ในระหว่างปีพุทธศักราช ๒๔๑๕-๒๔๔๙ มีประชาชนราษฎร มาคอยต้อนรับเสด็จกันอย่างเนืองแน่น และได้จัดให้มีการวิ่งควายขึ้นถวายให้ทอดพระเนตร ณ พลับพลารับเสด็จ หน้าวัดใหญ่อินทาราม สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ได้รับสั่งตรัสว่า ***“การวิ่งควายนี้ สนุกมาก ขอให้จัดเป็นประเพณีประจำของเมืองชลบุรีโดยเฉพาะ”*** ตั้งแต่นั้นมา

จึงจัดเป็นประจำทุก ๆ ปี ไม่เคยขาด

หวังว่า ประเพณีวิ่งควายของเมืองชลบุรีนี้ อนุชนคนรุ่นต่อไปคงจะรับช่วงปฏิบัติ รักษาประเพณีให้อยู่คู่กับเมืองชลบุรีตลอดไป สมดังพระดำรัสที่สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงได้ตรัสไว้

๑๓. วัดใหญ่อินทาราม กับ การศึกษา

วัดใหญ่อินทาราม นอกจากเป็นแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุศิลปกรรม กำเนิดประเพณีวิ่งควายอันเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดชลบุรี พระอารามนี้ ยังเป็นอุทยานการศึกษาของคณะสงฆ์ เปิดทำการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมขึ้นทั้ง ๒ แผนก คือแผนกนักธรรม และแผนกบาลี อย่างเป็นปึกแผ่นมั่นคงมาหลายปี แยกประเภท ดังต่อไปนี้

๑. ประปริยัติธรรมแผนกนักธรรม ๓ ชั้น ตรี, โท, เอก เปิดทำการเรียนการสอนขึ้น ตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๙๒ โดยการนำของท่านเจ้าคุณพระราชพรหมาจารย์ (พระครูไพโรจน์ภัทรธาดา สมณศักดิ์ขณะนั้น) อาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ มาช่วยทำการสอน ผลัดเปลี่ยนกันมาจนถึงปัจจุบัน มีพระภิกษุสามเณร ทั้งในเขตจังหวัดชลบุรี และมาจากต่างจังหวัดเข้าศึกษาเป็นจำนวนมาก แต่ละปีเพิ่มสถิติยอดนักเรียนที่เข้าสอบและสอบไล่แต่ละชั้น เป็นจำนวนมาก

๒. พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ๗ ชั้น ประโยค ๑-๒, ป.ธ.๓, ป.ธ.๔, ป.ธ.๕, ป.ธ.๖, ป.ธ.๗ และ ป.ธ.๘ เริ่มเปิดทำการเรียนการสอนมาตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๙๔ และจะเปิดทำการสอนบาลีประโยค ป.ธ.๙ ในปีต่อไป

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดใหญ่อินทาราม

นอกจากการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมทั้ง ๒ แผนกนี้แล้ว ท่านเจ้าคุณพระราชพรหมาจารย์ (จำรัส ภทฺโท) ผู้อำนวยการ ได้เปิดศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสานาวันอาทิตย์ขึ้นอีก เพื่อให้โอกาสแก่นักเรียนเยาวชนชายหญิงได้เข้ามาศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในหลักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ทั้งเป็นการเสริมความรู้ให้อยู่ในกรอบแห่งหลักศีลธรรมและจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาตลอดจนถึงให้รู้จักประเพณีวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติที่บรรพบุรุษได้ประพฤติและปฏิบัติช่วยกันรักษามาช้านาน ให้รู้จักคุณค่าสมบัติอันนี้ไว้ จักได้พัฒนายกระดับจิตของตนให้สูงส่ง เป็นพลเมืองดีของชาติในกาลต่อไป

นักเรียน เยาวชนชายหญิง ที่เข้ามาศึกษาในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ของวัดใหญ่อินทาราม ทุกคนจะต้องเข้าเรียนธรรมศึกษาควบคู่กันไปด้วย และเปิดโอกาสให้เข้าสอบธรรมศึกษาสนามหลวง ชั้น ตรี, โท, เอก ของทางการคณะสงฆ์ พร้อมกับพระภิกษุสามเณรผู้เข้าสอบธรรมศึกษาสนามหลวงอีกด้วย มีนักเรียนสอบผ่านธรรมศึกษาสนามหลวงทั้ง ๓ ชั้น ไปหลายรุ่น ปัจจุบันมีนักเรียนเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก

นอกจากการเรียนการสอนตามปกติแล้ว วัดใหญ่อินทาราม โดยความอนุเคราะห์ของผู้อำนวยการท่านเจ้าคุณพระราชพรหมาจารย์ (จำรัส ภทฺโท) คณะพระอาจารย์ พร้อมด้วยศรัทธาประชาชนร่วมจัดเลี้ยงอาหารกลางวันแก่นักเรียนทุกคน รวมทั้งคณะครูอาสาสมัครที่มาช่วยสอนอีกด้วย นี้เป็นกิจกรรมพิเศษอย่างหนึ่งที่วัดใหญ่อินทารามกำลังดำเนินงานอยู่เพื่อพระพุทธศาสนา และอนาคตของชาติ และเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของเยาวชนชายหญิงผู้เป็นลูกหลาน เหลนของปวงชนชาวไทยทั้งมวล

๑๔. กิจกรรมพิเศษ ช่วยชาติพัฒนา

วัดใหญ่อินทาราม โดยการนำของท่านเจ้าคุณพระราชพรหมาจารย์ (จำรัส ภทฺโท) เจ้าสำนักเรียน และผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อธิบดีสงฆ์วัดใหญ่ฯ องค์ที่ ๗ ได้มีการริเริ่มให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนผู้เรียนดี มีความประพฤติดี แต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ มาตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๑๙ จนถึงปัจจุบัน (ปีพุทธศักราช ๒๕๔๒) แจกทุนการศึกษาจำนวน ๒๓๒ ทุน และยังดำเนินการแจกอีกต่อไป

กิจกรรมภายนอก ได้จัดส่งพระอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ ไปอบรมศีลธรรมนักเรียนที่โรงเรียนประจำจังหวัด ระดับมัธยมต้น โรงเรียนวัดอุทยานนที ระดับประถม กับทั้งยังไปอบรมศีลธรรมให้แก่ผู้ต้องขังที่เรือนจำชาย และที่ทัณฑสถานหญิง จังหวัดชลบุรี เป็นครั้งคราว ทั้งในวันราชการและวันหยุดราชการ

๑๕. การปฏิสังขรณ์ และการก่อสร้างเพิ่มเติม ยุคพัฒนาวัด

ปีพุทธศักราช ๒๔๙๕ มีการซ่อมปฏิสังขรณ์มณฑปพระพุทธบาท ซึ่งท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม สั่งในนามกระทรวงวัฒนธรรมในสมัยนั้น ถวาย ๓๐,๐๐๐ บาท (สามหมื่นบาทถ้วน) ในการร่วมบูรณะซ่อมแซมส่วนทางวัดใหญ่อินทาราม ร่วมกับคณะทายก ทายิกา รวบรวมปัจจัยเพิ่มเป็นจำนวน ๑๐๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนบาทถ้วน) รวมทั้งสิ้น ค่าที่ทำการบูรณะครั้งนี้ เป็นจำนวน ๑๓๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนสามหมื่นบาทถ้วน)

ในปีพุทธศักราช ๒๔๙๒ ท่านพระครูธรรมสารอภินันท์ (หลวงพ่อแดง) สร้างฌาปนสถาน (เมรุเผาศพ) และศาลาบำเพ็ญกุศลรอบเมรุ ส่วน

การก่อสร้างเสริมสิ่งอื่น ๆ นั้น เสร็จเรียบร้อยสมบูรณ์แบบเมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๑๐ สมัยท่านเจ้าคุณพระราชพรหมาจารย์ดำรงสมศักดิ์พระราชาคณะที่พระไพโรจน์ภัทรธาดาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส

ปีพุทธศักราช ๒๔๙๓ คณะศิษย์ของท่านพระครูธรรมสารอภินันท์และทายก ทายิกา โดยการนำของท่านเจ้าคุณพระราชพรหมาจารย์ ร่วมใจกันหล่อรูปเหมือน (ท่านพระครูธรรมสารอภินันท์ "หลวงพ่อแดง") สิ้นเงินเป็นจำนวน ๑๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งหมื่นบาทถ้วน)

ปีพุทธศักราช ๒๔๙๕ ท่านเจ้าพระคุณราชพรหมาจารย์ (สมัยเมื่อครั้งมีสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรที่พระครูไพโรจน์ภัทรธาดา) ร่วมจัดตั้งพุทธสมาคมจังหวัดชลบุรีขึ้น โดยมี นายผ่อง สายสุวรรณ เป็นนายกพุทธสมาคมคนแรก ตั้งสำนักงานชั่วคราวที่ศาลา ๙ ห้อง ต่อมามีการบูรณะศาลาแห่งนี้เป็นการใหญ่ เพื่อจะตั้งเป็นสำนักงานถาวรขึ้น สิ้นเงินเป็นจำนวน ๒๕๐,๐๐๐ บาท (สองแสนห้าหมื่นบาทถ้วน) เป็นเงินจากการทอดกฐินโดย พ.ต.ท.วิจิตร ไตรสุวรรณ ผู้กำกับสถานีตำรวจภูธรจังหวัดชลบุรี กราบทูลอาราธนานิมนต์สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (อุฏฐายี มหาเถร) วัดมกุฏกษัตริยารามเสด็จมาเป็นองค์ประธานเปิดอาคารพุทธสมาคม

อนึ่ง ได้ทำการซ่อมธรรมาสน์บุษบก อันเป็นของเก่าแห่งวัดมาช้านานให้เสร็จเรียบร้อยอนุรักษ์ศิลปะไว้คงเดิมแล้วนำไปตั้งไว้ที่สำนักงานพุทธสมาคม

ปีพุทธศักราช ๒๔๙๘ บูรณะซ่อมแซมพระอุโบสถ โดยทำพื้นเทคอนกรีตโดยรอบ เปลี่ยนปรับพื้นที่ภายในพระอุโบสถ โดยนำหินอ่อนมาทำพื้นทั้งหมด และได้ซ่อมวิหารมหาอุดด้วย

ปีพุทธศักราช ๒๕๐๐ สร้างหอสมุดขึ้นบริเวณทิศใต้แห่งพระอุโบสถ

ซึ่งได้สร้างค้างไว้ตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๙๘ เป็นจำนวนเงิน ๒๐๐,๐๐๐ บาท (สองแสนบาทถ้วน) เป็นเงินจากรายได้จากการจัดงานประจำปีของวัด และเงินที่ผู้มีจิตศรัทธาร่วมบริจาคสมทบด้วย

ปีพุทธศักราช ๒๕๐๙ สร้างอาคารเรียน โรงเรียนเทศบาลในที่ของวัด จำนวน ๒ หลัง เป็นเรือนไม้ชั้นเดียว ๖ ห้องเรียน ๑ หลัง สมาชิกในตระกูลโกณเขมะ ได้สร้างอาคารเรียนคอนกรีต ๓ ชั้น ๑๒ ห้องเรียน อีก ๑ หลัง ปัจจุบัน (ปี ๒๕๔๓) มีครู ๔๗ คน นักเรียน ๑,๒๐๐ คน ครูฝึกสอนอีก ๒ คน นักการ ๓ คน (ชาย ๒ หญิง ๑)

ปีพุทธศักราช ๒๕๑๐ สร้างซุ้มรูปปั้นของหมอสุกเทวดา ซึ่งย้ายมาจากสถานเปลื้องทุกข์ของหลวงบำรุงราชนิยม

ปีพุทธศักราช ๒๕๑๑ บูรณะศาลาทรงธรรม ที่กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน อยู่ในความควบคุมดูแลของเจ้าหน้าที่จากกรมศิลปากร สิ้นค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนเงิน ๔,๐๐๐ บาท (สี่พันบาทถ้วน)

ปีพุทธศักราช ๒๕๑๕ สร้างศาลามหาราช หอกลอง สิ้นค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนเงิน ๙๐๐,๐๐๐ บาท (เก้าแสนบาท) สร้างพระพุทธไสยาสน์ (ปูนปั้น) ยาวประมาณ ๕๐๙ นิ้ว นายทอง ทองเจริญ เป็นเจ้าภาพ มีจิตศรัทธาสร้างถวายเป็นพุทธบูชา เป็นจำนวนเงิน ๖๐,๐๐๐ บาท (หกหมื่นบาท)

ปีพุทธศักราช ๒๕๑๙ สร้างอนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ร่วมสมทบจากพ่อค้าประชาชนชาวจังหวัดชลบุรี ผู้มีจิตศรัทธา เป็นจำนวนเงิน ๔๐๐,๐๐๐ บาท (สี่แสนบาท)

ปีพุทธศักราช ๒๕๒๐ สร้างควาย วัว ม้า พร้อมทั้งคนขี่ชายหญิง โดยกรรมวิธีใช้ปูนปั้น ไว้เป็นอนุสรณ์เตือนความทรงจำ และความคิดของ

ประชาชนทั่วไปว่า ประเพณีวิ่งควายนั้น วัดใหญ่อินทารามเป็นแหล่งกำเนิดมาช้านาน

ปัจจุบันรูปปั้นทั้งหมด อยู่ริมกำแพงข้างในทางด้านหน้าของวัด สิ้นค่าการสร้างปั้น เป็นจำนวนประมาณ ๘,๐๐๐ บาท (แปดพันบาทถ้วน)

ลำดับเจ้าอาวาสวัดใหญ่อินทาราม

รูปที่ ๑ (ไม่ทราบชื่อ)

รูปที่ ๒ (ไม่ทราบชื่อ)

รูปที่ ๓ (ไม่ทราบชื่อ)

รูปที่ ๔ หลวงพ่อภู่

รูปที่ ๕ หลวงพ่อช้าง

รูปที่ ๖ พระครูธรรมสารอภินันท์ (หลวงพ่อแดง)
ดำรงตำแหน่งเมื่อปีพุทธศักราช - ถึง ๒๔๙๐

รูปที่ ๗ พระไพโรจน์ภัทรธาดา ดำรงตำแหน่ง พ.ศ. ๒๔๙๒
ถึง พ.ศ. ๒๕๔๑

รูปที่ ๘ พระครูพิพิธกิจจาภิรม ดำรงตำแหน่ง พ.ศ. ๒๕๔๒
ถึงปัจจุบัน

ท่านเจ้าอาวาส รูปที่ ๕ ได้ชื่อว่าหลวงพ่อช้าง ชื่อนี้ อาจจะไม่ใช่ชื่อจริงของท่านเป็นชื่อชาวบ้านใกล้ชิดเรียกเพราะว่าท่านเลี้ยงช้างไว้เชือกหนึ่งเลยเรียกชื่อท่านว่าหลวงพ่อช้าง เมื่อสมัยอดีตที่ผ่านมาประมาณ ๔๐ หรือ ๕๐ ปี วัดใหญ่อินทาราม ยังมีกูบช้างเหลือไว้ให้เห็นอยู่ ต่อมาได้ชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลา คนรุ่นหลังเลยหมดโอกาสที่จะได้ดูไว้เป็นหลักฐานสืบต่อไป

ท่านเจ้าอาวาส รูปที่ ๖ ท่านพระครูธรรมสารอภินันท์ (หลวงพ่อแดง) ท่านเป็นชาวเขมร เมืองพระตะบอง เมื่อบวชแล้ว ได้เดินทางเข้ามาประเทศไทย และได้จำพรรษาอยู่ที่วัดอ่างศิลาก่อน ภายหลังได้ย้ายเข้ามาจำพรรษาอยู่ที่วัดใหญ่อินทารามนี้นานถึง ๕๓ ปี มรณภาพในปีพุทธศักราช ๒๔๙๐ อายุได้ ๘๔ ปี เป็นพระเถระที่มีวัตรปฏิบัติเคร่งครัดต่อธรรมวินัยเป็นอย่างดี ไม่สะสมบริขารเกินความจำเป็น เป็นพระเถระผู้ทรงวิทยาคุณในทางสมณะ มีวาจาสิทธิ์ เป็นที่เคารพยำเกรงของเหล่าศิษยานุศิษย์ และประชาชนในถิ่นใกล้ไกลที่รู้กิตติศัพท์ของท่าน มีผู้นิยมนำบุตรธิดามาถวายเป็นลูกบุญธรรมมากมาย ปัจจุบันนี้ ชื่อเสียงกิตติศัพท์ของท่านยังปรากฏอยู่ในหมู่ศิษย์และประชาชนทั่วไปที่เคารพนับถือ อย่างไม่เสื่อมคลาย เมื่อถึงวันที่ ๒ สิงหาคม ทุก ๆ ปี เป็นวันคล้ายวันมรณภาพของท่าน บรรดาศิษยานุศิษย์ ทายกทายิกาวัดใหญ่ฯ ประชาชนผู้ที่เคารพนับถือต่างมาร่วมการบำเพ็ญกุศลถวายอย่างเนืองแน่น ไม่เคยขาด จตุปัจจัยที่มีผู้นำมาถวาย ทางวัดใหญ่อินทาราม โดยการนำของท่านเจ้าคุณพระราชพรหมาจารย์ ได้จัดตั้งเป็นมูลนิธิไว้ ชื่อว่า **“มูลนิธิหลวงพ่อแดง”** นำดอกผลมาช่วยเหลือบำรุงการศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณรวัดใหญ่อินทาราม ซึ่งมาจากต่างจังหวัดปีละมิใช่น้อย

งานประเพณี และ กิจกรรมสำนักเรียน ของ วัดใหญ่อินทาราม พระอารามหลวง จังหวัดชลบุรี

๑. ประเพณี ถวายสลากภัตมะม่วง วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ (วันวิสาขบูชา) เวลา ๐๙.๐๐ น.

๒. ประเพณี ถวายสลากภัตวันเข้าพรรษา วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ เวลา ๐๙.๐๐ น.

๓. ประเพณี ถวายผ้าวัสสิกสาฎก (ผ้าอาบน้ำฝน) วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ เวลา ๐๙.๐๐ น.

๔. ประเพณี แห่ตาอินทร์ (รูปไม้แกะสลักพระอินทร์) วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ เวลาบ่าย ๑๓.๐๐-๑๗.๐๐ น.

๕. ประเพณี บำเพ็ญกุศลถวายอดีตเจ้าอาวาส พระครูธรรมสารอภินันท์ (หลวงพ่อแดง) วันที่ ๒ สิงหาคม ทุกปี

๖. ประเพณี เทศน์คาถาพัน วันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ เริ่มตั้งแต่เวลา ๐๙.๐๐ น.

๗. ประเพณี ตักกัณฑ์เทศน์มหาชาติ วันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ ทุก ๆ ปี

๘. ประเพณี เทศน์มหาชาติ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ทุก ๆ ปี

๙. ประเพณี ออกบิณฑบาตข้าวต้มหาง (รับบาตรเทโว) วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ เวลา ๐๗.๐๐ น.

๑๐. ประเพณี ลอยกระทง วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒
(เฉพาะจังหวัดชลบุรี ที่วัดใหญ่ฯ เริ่มจัดเป็นครั้งแรก)

๑๑. ประเพณี บำเพ็ญพระราชกุศล ถวายพระเจ้าตากสินมหาราช
วันที่ ๒๘ ธันวาคม และแจกทุนการศึกษา

๑๒. ประเพณี ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ วันที่ ๓๑ ธันวาคม (รับปีใหม่)
เวลา ๒๔.๐๐ น.

๑๓. ประเพณี เทศกาลปิดทองรอยพระพุทธบาท ตรงกับวันตรุษจีน ทุก ๆ ปี

๑๔. ประเพณี ทักษิณาบูชา (วันเวียนเทียนมาฆบูชา, วิสาขบูชา,
อาสาฬหบูชา, อัฐมีบูชา) ใส่บาตรนักษัตรประจำปีเกิด
บำรุงโรงพยาบาลสงฆ์ชลบุรี

๑๕. ประเพณี อบรมนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ก่อนเข้าสอบ
สนามหลวง ๑๕ วัน ตั้งแต่วันขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๓ ถึงวันแรม ๗ ค่ำ
เดือน ๓ ของทุกปี

ภาคผนวก

. . . .

วัดใหญ่อินทาราม ชลบุรี ได้รับการยกฐานะของวัดขึ้นเป็นพระอารามหลวง ชั้นตรี ชนิดสามัญ เมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๑๘ โดยเหตุผล ๒ ประการ คือ

๑. เป็นวัดเก่าแก่ มีอายุกาลมานาน สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี มีศิลปวัตถุมากมาย ทั้งยังเป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุที่สำคัญ ๆ หลายอย่าง

๒. เป็นวัดที่มีการพัฒนา จัดระเบียบตามแนวหลักการปฏิบัติของคณะสงฆ์ ในองค์การสาธารณูปการ ทั้งจัดตั้งเป็นอุทยานการศึกษา มีหลักวิชาการในยุคพัฒนาในทุก ๆ ด้าน ตลอดจนถึงการเรียนการสอนทั้งนักธรรมและภาษาบาลี ดังคำกล่าวรายงานตอนหนึ่งของนายดำรง สุนทรศารทูล อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรี กล่าวรายงานต่อ ดร.นิพนธ์ ศศิธร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาในสมัยนั้น เป็นวันที่ได้นำสาสน์ตราตั้งยกวัดใหญ่อินทารามขึ้นเป็นพระอารามหลวงมาถวายและเป็นประธานในพิธีเปิดป้ายชื่อวัด เมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๑๘ ดังนี้

"วัดนี้ มีที่ดินของวัด เนื้อที่ ๒๘ ไร่ พระคุณเจ้าพระราชพรหมาจารย์ (จำรัส ภทฺโท) เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบันเริ่มพัฒนาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๒ แบ่งเขตพัฒนาออกเป็น เขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และเขตจัดผลประโยชน์ ตามหลักเกณฑ์การพัฒนาวัด ตามโครงการพัฒนาวัดของรัฐบาล โดยร่วมมือ

ของประชาชนจนปรากฏเป็นวัดที่มีระเบียบเรียบร้อย ดังที่ปรากฏอยู่นี้ ปัจจุบันวัดนี้ มีโรงเรียนพระปริยัติธรรม มีการศึกษาทั้งนักธรรมและภาษาบาลี มีการศึกษาฝ่ายสามัญ มีตึกอาคารเรียน ๓ หลัง มีนักเรียนถึงชั้น ป.๗ จำนวน ๗๐๐ คน มีครู ๑๘ คน เป็นที่ตั้งของพุทธสมาคม และเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่เป็นหลักฐานวัดหนึ่งในจังหวัดชลบุรี"

(สำเนา)

แจ้งความกระทรวงศึกษาธิการ

เรื่อง ยกวัดราษฎร์เป็นพระอารามหลวง

ด้วยทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกวัดใหญ่อินทาราม
ตำบลบางปลาสร้อย อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี
เป็นพระอารามหลวง ชั้นตรี ชนิดสามัญ
วันที่ ๑๕ เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ เป็นต้นไป

แจ้งความ ณ วันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๑๘

ประเสริฐ บุญสม
รัฐมนตรีช่วยว่าการ ปฏิบัติราชการแทน
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

(ข้อความหลังแผ่นป้ายชื่อวัด)

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้ยกวัดนี้เป็นพระอารามหลวง
ฯพณฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
กระทำพิธีมอบในพระอุโบสถ และยกป้ายนามวัด
เมื่อ วันที่ ๘ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๑๘

ใหญ่	-	นามวัด	ประวัติอ้าง	สร้างไพจิตร
อิน	-	ทวิทย์	แต่ปางบรรพ์	สรรเสกศิลป์
ทา	-	ยก	ทายิกา	ใฝ่อาจิณ
ราม	-	ดิลก	สมถวิล	สิ้นทุกคน
พระ	-	ราชทาน	เอกลักษณ์	ศักดิ์วัดใหญ่
อา	-	ทรไท้	การุณย์หลั่ง	ดั่งสายฝน
ราม	-	ประจักษ์	ลือเลื่อง	ขวัญเมืองชล
หลวง	-	เทิดผล	ยกศาสน์	พิลาศนาม ฯ

ภัทรธาดา

๘ ตุลาคม ๒๕๑๘

ประเภทของวัด

พระอารามหลวง

หนังสือศิลปวัฒนธรรมไทย เล่ม ๔ กล่าวถึงเรื่องประเภทของวัดไว้ว่า พระอารามหลวง ตามความหมาย คือ วัดของพระเจ้าแผ่นดิน ในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีนามปรากฏอยู่ในทำเนียบสมณศักดิ์ของเก่า เป็นวัดซึ่งพระเจ้าแผ่นดินทรงสร้าง หรือบูรณะปฏิสังขรณ์ทั้งสิ้น ส่วนวัดในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เนื่องจากมีความจำเป็นในการเร่งสร้างเมืองให้ดีเหมือนเมื่อครั้งก่อนเสียกรุง มีการสนับสนุนให้สร้างวัดมากมาย พระอารามหลวงจึงเป็นทั้งวัดที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้าง หรือสถาปนาบูรณะปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ และวัดซึ่งเจ้านายขุนนางสร้างแล้วถวายเป็นวัดหลวงแบบอย่างในการสร้างวัดก็นำมาจากสมัยกรุงศรีอยุธยาทั้งสิ้น เช่น การสร้างวัดสุทัศน์เทพวรารามเพื่อแทนวัดพนัญเชิง อย่างไรก็ดี พระอารามหลวงในสมัยรัชกาลที่ ๑ และรัชกาลที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ยังมีน้อย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ จึงทรงสร้างพระอารามขึ้นใหม่ และทรงสนับสนุนให้มีการสร้าง และบูรณะปฏิสังขรณ์วัดจำนวนมาก ถ้าวัดของใครสร้างได้ดีก็ทรงรับเป็นพระอารามหลวง ครั้นถึงรัชกาลที่ ๔ รัชกาลที่ ๕ ทรงเห็นว่ามีวัดอยู่มากแล้ว จึงมิใคร่ทรงรับวัดที่ผู้อื่นสร้างมาเป็นพระอารามหลวงอย่างแต่ก่อน

การกำหนดแบ่งชนิดของพระอารามหลวง

พระอารามหลวงมีการแบ่งชนิดขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ปีพุทธศักราช ๒๔๕๗ ได้กำหนดแบ่งออกเป็น ๓ ชนิด พระอารามหลวงชั้นเอก, ชั้นโท, ชั้นตรี

พระอารามหลวงชั้นเอก แบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ

๑. ราชวรมหาวิหาร

๒. ราชวรวิหาร

๓. วรมหาวิหาร

พระอารามหลวงชั้นโท แบ่งออกเป็น ๔ ระดับ คือ

๑. ราชวรมหาวิหาร

๒. ราชวรวิหาร

๓. วรมหาวิหาร

๔. วรวิหาร

พระอารามหลวงชั้นตรี แบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ

๑. ราชวรวิหาร

๒. วรวิหาร

๓. ไม่มีสร้อยต่อท้ายชื่อ คงใช้เฉพาะชื่อวัด

อารามราษฎร์

เป็นวัดที่ผู้สร้างไม่ได้ยกวัดถวายเป็นวัดหลวง มีอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งวัดเก่า และวัดที่เพิ่งสร้างใหม่ กระจัดกระจายอยู่ตามชุมชนต่าง ๆ ทั่วไป

วัดใหญ่อินทาราม

ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกให้เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ได้มีผู้มีจิตศรัทธา ขอรับผ้ากฐินพระราชทานทอดถวาย ดังนี้

พ.ศ. ๒๕๑๘	นางเวก ศรีตรัย
พ.ศ. ๒๕๑๙	รัฐสภา
พ.ศ. ๒๕๒๐	คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามผู้ทุจริตประพฤติมิชอบในวงราชการ (คณะกรรมการ ป.ป.ป.)
พ.ศ. ๒๕๒๑	สมาคมแผนโคลัมโบแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์
พ.ศ. ๒๕๒๒	กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
พ.ศ. ๒๕๒๓	กรมทรัพยากรธรณี กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
พ.ศ. ๒๕๒๔	ธนาคารกรุงเทพ จำกัด
พ.ศ. ๒๕๒๕	นายวินัย สุวรรณศิลป์
พ.ศ. ๒๕๒๖	กรมราชทัณฑ์ กระทรวงมหาดไทย
พ.ศ. ๒๕๒๗	สำนักงบประมาณ สำนักนายกรัฐมนตรี
พ.ศ. ๒๕๒๘	กรมการขนส่งทางบก กระทรวงศึกษาธิการ
พ.ศ. ๒๕๒๙	กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
พ.ศ. ๒๕๓๐	วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
พ.ศ. ๒๕๓๑	สมาคมฮินดูสมาท

พ.ศ. ๒๕๓๒	กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม
พ.ศ. ๒๕๓๓	การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคแห่งประเทศไทย
พ.ศ. ๒๕๓๔	ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุบิน กุลชล
พ.ศ. ๒๕๓๕	กำนันวัฒนา นางสมนวล ตั้งประกอบ
พ.ศ. ๒๕๓๖	นางเรณู ยินดีสุข
พ.ศ. ๒๕๓๗	นายจำลอง นางวิไล เสมอวงษ์
พ.ศ. ๒๕๓๘	นางวรรณนา แก้วเสมา
พ.ศ. ๒๕๓๙	มหาวิทยาลัยศิลปากร
พ.ศ. ๒๕๔๐	นางฉัตร ธรรมเจริญ
พ.ศ. ๒๕๔๑	นายพินิจ นางธนิษฐา ประเสริฐวิทย์
พ.ศ. ๒๕๔๒	นางแสวง ตีทอง
พ.ศ. ๒๕๔๓	นางนธี สุขแจ่มใส, นางปราณี สวัสดิ์กิตติพงศ์
พ.ศ. ๒๕๔๔	นายอุลิต นางสมจิตร สุวรรณศิลป์

ปางพระ

พระพุทธรูปที่ค้นพบในสมัยต่าง ๆ มีอยู่หลายอย่าง ดังต่อไปนี้.-

๑. ปางประสูติ

๒. ปางมหาภิเนษกรมณ์

๓. ปางตัดพระเมาลี

๔. ปางบำเพ็ญทุกกรกิริยา

๕. ปางรับข้าวมธุปายาส

๖. ปางเสวยข้าวมธุปายาส

๗. ปางอธิษฐานลอยถาด

๘. ปางทรงรับหญ้าคา

๙. ปางตรัสรู้

๑๐. ปางสมาธิ

๑๑. ปางถวายเนตร

๑๒. ปางเดินจงกรม

๑๓. ปางเรือนแก้ว

๑๔. ปางนาคปรก

๑๕. ปางฉันผลสมอ

๑๖. ปางประสานบาตร

๑๗. ปางรับข้าวสัตตุก้อนสัตตุผง

๑๘. ปางประทานพระเกศธาตุ

๑๙. ปางรำพึง

๒๐. ปางปฐมเทศนา

๒๑. ปางประทานเอหิภิกขุ

๒๒. ปางทำภัตกิจ

๒๓. ปางห้ามสมุทร

๒๔. ปางชี้อัครสาวก

๒๕. ปางประทับเรือขนาน

๒๖. ปางแสดงยมกปาฏิหาริย์

๒๗. ปางอุ้มบาตร

๒๘. ปางรับผลมะม่วง

๒๙. ปางอิทธิปาฏิหาริย์

๓๐. ปางห้ามพระแก่นจันทน์

๓๑. ปางลีลา

๓๒. ปางเสด็จจากดาวดึงส์

๓๓. ปางเปิดโลก

๓๔. ปางสมาธิเพชร

๓๕. ปางประทับยืน

๓๖. ปางประดิษฐานรอยพระบาท

๓๗. ปางสรงน้ำฝน

๓๘. ปางขับพระวักลิ (วักกลิ)

๓๙. ปางป่าเลไลยก์

๔๐. ปางปลงพระกัมมัฏฐาน

๔๑. ปางสนเข็ม
๔๒. ปางห้ามญาติ
๔๓. ปางพิจารณาชราธรรม
๔๔. ปางแสดงโอฬาริกนิมิต
๔๕. ปามห้ามมาร
๔๖. ปางปลงอายุสังขาร
๔๗. ปางนาคาวโลก
๔๘. ปางรับน้ำ
๔๙. ปางปราพระราหู (บรรทม)
๕๐. ปางปราบพระยาชมพู (ทรงเครื่อง)
๕๑. ปางประทานพร
๕๒. ปางประทานอภัย
๕๓. ปางโปรดสัตว์
๕๔. ปางชัยวัฒน์
๕๕. ปางคันธาราฐ (ปางคันธาระ)

พระพุทธเจ้า (พระศากยมุนีสัมมาสัมพุทธะ)

เมื่อครั้ง ยังเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ กำลังบำเพ็ญพุทธการกธรรม (บารมี) ได้รับลัทธยาเทศ (คำพยากรณ์) จากพระพุทธเจ้าในอดีตชาติที่ผ่านมาถึง ๒๔ พระองค์ ดังต่อไปนี้.-

๑. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า ทีปังกร
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น สุเมธดาบส (นักบวช)

๒. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า โกณฑัญญะ
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น วิชิตาวี (พระเจ้าจักรพรรดิ์)

๓. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า มังคละ
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น สุรุจิ (พราหมณ์)

๔. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า สุมนะ
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น อตุละ (พญานาค)

๕. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า เรวตะ
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น อติเทวะ (พราหมณ์)

๖. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า โสภิตะ
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น สุชาตะ (พราหมณ์)

๗. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า อโนมทัสสี
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น เสนาบดียักษ์ (ยักษ์)

๘. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า ปทุมะ
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น ราชสีห์ (ราชสีห์)

๙. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า นารทะ
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น ฤาษี (นักบวช)

๑๐. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า ปทุมุตตระ
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น ชฎิล (ชาวเมืองหงสาวดี)

๑๑. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า สุเมธะ
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น อุตตระ

๑๒. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า สุชาตะ
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น พระเจ้าจักรพรรดิ

๑๓. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า ปิยทัสสี
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น กัสสปะ (พราหมณ์)

๑๔. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า อัตถทัสสี
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น สุสิมะ (ชฎิล)

๑๕. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า ธัมมทัสสี
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น พระอินทร์ (เทวดา)

๑๖. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า สิทธัตถะ
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น มังคละ (นักบวช ดาบส)

๑๗. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า ติสสะ
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น สุชาตะ (พระมหากษัตริย์)

๑๘. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า ปุสสะ
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น วิชิตาวี (พระมหากษัตริย์)

๑๙. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า วิปัสสี
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น อลุตะ (พญานาค)

๒๐. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า สิขี
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น อรินทมะ (พระมหากษัตริย์)

๒๑. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า เวสสภู
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น สุทัสสนะ (พระมหากษัตริย์)

๒๒. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า กกุสันธะ
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น เขมะ (พระมหากษัตริย์)

๒๓. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า โกนาคมนะ
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น ปัพพตะ (พระมหากษัตริย์)

๒๔. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า กัสสปะ
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น โชติปาละ (มาณพ)

พระประธานในพระอุโบสถวัดใหญ่อินทาราม เมืองชลบุรี นี้ มี ๒๔ องค์ คงจะถือเอาคติตามนัยนี้ หรือท่านนักปราชญ์เมธีชนทั้งหลายอาจจะมีแนวแห่งความคิดพิจารณาที่ลึกซึ้งไปกว่านี้ คงจะมีเป็นแน่แท้ และขอความกรุณาได้โปรดชี้แนะให้ด้วย

วิชาโลก เรียนเท่าไร ไม่รู้จบ
เพราะพิภพ กว้างใหญ่ ลึกไพศาล
วิชาธรรม เรียนแล้วทำ จนชำนาญ
ย่อมพบพาน จุดจบ สบสุขเอย ฯ

ภาพปริศนาธรรมฝาผนังด้านทิศตะวันออก หน้าพระประธาน พระราหูจับพญากาลนาคกลืนกิน ๒ ตัว

ภาพปริศนาธรรม พระราหูจับพญากาลนาคกลืนกิน ๒ ตัว มักจะมีอยู่ตามอุโบสถ หรือวิหารในวัดโบราณที่มีอายุมาก ไม่ต่ำกว่า ๑๐๐ ปี แต่ภาพจิตรกรรมปริศนาธรรมอย่างนี้ มักเขียนไว้ใต้ภาพพระแม่นางธรณีบิดมวยผม ซึ่งเป็นภาพจิตรกรรมตอนพระพุทธเจ้าผจญมาร บางอุโบสถในวัดต่าง ๆ รูปพระราหูอาจแตกต่างกันไปบ้าง ตามศิลปะของท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น บางแห่งเขียนภาพพระราหูตัวสีดำ สวมชฎามียอดสูงแบบมหามงกุฎ บางแห่งเขียนภาพตัวพระราหูสีเขียวใบไม้แก่ สวมชฎาแบบรัดเกล้า

ภาพปริศนาธรรมประเภทนี้ คิดดูให้ซึ้ง พิจารณาโดยแยบคาย ใช้ปัญญาขบคิดตีปัญหาธรรมให้แตก จะเกิดธรรมสังเวช เป็นมรณานุสสติกัมมัฏฐานได้อย่างดี จะไม่ประมาทต่อวิถีชีวิตอันน้อยนิด เต็มไปด้วยภัยอันตราย ฝืดเคือง และเปราะบาง แตกสลายได้ง่าย ดังที่พระรัฐบาลเถระถวายพระพรตอบปัญหาพระเจ้าโกรัพยะ ว่าด้วยเหตุ ๔ ประการ ที่ทำให้ท่านต้องออกบวชในพระพุทธศาสนา ธรรมะนี้เรียกว่า ธัมมุทเทส ในสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ เล่มที่ ๑๓ เรื่องที่ ๓๒ รัฏฐปาลสูตร มีข้อความว่า

๑. อุปนียติ โลโก อุธุโว. โลกอันชรานำเข้าไปไม่ยั่งยืน.

๒. อตาโณ โลโก อนภิสฺสโร. โลกนี้ไม่มีเครื่องป้องกัน ไม่เป็นใหญ่จำเพาะตน.

๓. อสฺสโก โลโก สพฺพํ ปายคมนีโย. โลกนี้ไม่มีอะไรเป็นของตน จำต้องละทิ้งสิ่งทั้งปวงไป.

๔. อูโน โลโก อติตฺโต ตณฺหาทาโส. โลกพร่องเป็นนิตย์ ไม่อิ่ม เป็นทาสแห่งตัณหา.

(ไขข้อความ) เพราะราหู อันมีใบหน้าเหมือนยักษ์ นั่นคือ พญามัจจุราช หรือพระยม ผู้คอยฉุดคร่าชีวิตของสรรพสัตว์ทุกถ้วนหน้า ไม่เลือกชั้นวรรณะ จะเป็นไพร่ ผู้ดี วณิพก ยาจก ท้าวพระยา มหาเศรษฐี ทุกรูปทุกนาม ต้องตกอยู่ในอำนาจของความตาย คือพญามัจจุราช ด้วยกันหมดทั้งสิ้น จะช้าหรือเร็วเท่านั้น

พญากาลนาค ทั้ง ๒ ตัว ที่ถูกพระราหูจับกลืนกิน คือวันคืนที่ล่วงผ่านไป ไม่ย้อนหลังกลับมา เผาผลาญให้หมดไปแม้แต่ตัวของมันเอง ดังพระพุทธภาษิตที่ว่า

"กาโล ฆสติ ภูตานิ สพฺพาเนว สหตฺตนา"

กาล คือเวลา ย่อมกลืนกินสรรพสัตว์ทั้งหลาย กับทั้งตัวมันเอง ฯ

อีกนัยหนึ่ง พระกาฬ คือ พระยม หรือพญามัจจุราชนั่นเอง ที่เผาผลาญ กลืนกินอายุเวลา ทั้งกลางวันและกลางคืน ทำให้ชีวิตทุกชีวิตสั้นเข้าไปทุกวินาทีที่ผ่านไป ผลที่สุดก็หมดไปเอง เป็นการปิดฉากแห่งชีวิตของคนเราแต่ละชาติ ผู้ที่ไม่ประมาทต่อวิถีชีวิต ย่อมไม่ทำกาลเวลาให้ล่วงไปเสียโดยเปล่าประโยชน์ สมดังคำพังเพยที่กล่าวไว้ว่า

"เกิดมาทั้งที ต้องเอาดีให้ได้ ตายไปทั้งที ต้องฝากดีตราไว้"

ภาพปริศนาธรรมที่ฝาผนังด้านทิศตะวันตก หลังพระประธาน
ปลาอานนต์ หนุนแผ่นดิน

ตามคติโบราณ เล่าไว้ว่า แผ่นดิน (โลกนี้) ตั้งอยู่บนหลังของปลาอนนต์ คราวใดเมื่อปลาอนนต์ไหวตัว คราวนั้นแผ่นดินนี้ก็จะไหวสั่นสะเทือน ความจริงแล้วนี่เป็นปริศนาธรรมที่โบราณท่านได้สอนให้ใช้ความคิด มีแนวสอนอย่างนี้ยังมีอีกมาก เพราะถือว่าวิชาความรู้อะไรก็ตาม ถ้าหากสอนหรือบอกไว้ตรง ๆ โดยที่ไม่ต้องใช้ความคิดไตร่ตรองอย่างรอบคอบถี่ถ้วน การเรียนรู้หลักวิชาที่ลึกซึ้งนั้น อาจจะไม่มีความหมาย ด้อยคุณค่าไป เพราะผู้รับสอน (มวลศิษย์ทั้งหลาย) จะไม่เห็นความสำคัญ ไม่รู้จักคุณค่าของวิชา และจะไม่รู้จักคุณของครูบาอาจารย์ผู้มีสิทธิ์ประสาทวิชาการให้

(ไขข้อความ) แผ่นดิน (โลก) ในที่นี้ คือตัวของเราทุกคน ได้แก่ อัตภาพยาว ๑ วา หนา ๑ คืบ กว้าง ๑ ศอก

ปลาอานนต์ คือ ใจ ของคนเรานั่นเอง มีสภาพดิ้นรน กลับกลอกคิดโน่น คิดนี่ ไม่มีวันหยุดยั้ง กระสับกระส่ายตลอดเวลา อุปมาประดุจดังลิงที่ดิ้นรนไปไม่รู้จักหยุด สภาพของจิตใจก็โดยทำนองนี้ แต่ดิ้นรนอย่างรวดเร็วยิ่งกว่าลิงเสียอีก บางครั้งคิดดี บางครั้งคิดร้าย สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นบรมครู พระองค์ตรัสสอนให้มวลมนุษย์ให้มาพิจารณาดูโลก (อัตภาพร่างกาย) ที่คนส่วนมากยังหลงนิยมชมชอบว่าเป็นของสวยสดงดงามน่าพิสมัยน่ารักใคร่ เกิดความกำหนัดยินดี ดังมีปรากฏอยู่ในพระคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถาโลกวัคควัณณนา ธรรมบทภาค ๖ เรื่อง อภัยราชกุมาร หน้า ๓๖ บรรทัดที่ ๗ ดังพระบาลีว่า

เอถ ปสฺสถิมํ โลกํ จิตฺตํ ราชรถูปมํ
ยตฺถา พาลา วิสีทนฺติ นตฺถิ สงฺโค วิชานตํ ฯ

(พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระราชพรหมาจารย์
ได้แปลเป็นกลอนแปดไว้ว่า)

"ดูกรสูเจ้าเหล่าทั้งหลาย
มามัวหมองมองโลกโอฆสงสาร
สวยสดสีมีความงามตระการ
ดุจดังยานวิมานมาศราชรถทรง
อันคนพาลสันดานเขลาเมาหมกอยู่
ส่วนผู้รู้มีใจไม่ข้องหลง
ต่างคนต่างคิดหลีกปลีกตนปลง
หมายประสงค์ตรงนิพพานสุขศานต์ใจ"

ฉะนั้น ปลาอานนต์ ที่เป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถวัดใหญ่อินทาราม หมายเอาจิตใจของคนทุกคน มีสภาพดิ้นรนไปตามอารมณ์สูง ๆ ต่ำ ๆ ดีบ้าง ชั่วบ้าง เหมือนปลาที่แหวกว่ายเวียนนานไปตามกระแสน้ำขึ้นน้ำลง แต่กระแสน้ำที่ใจอาศัยอยู่ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า โอฆะ (ห้วงน้ำ) มีอยู่ ๔ อย่าง คือ.-

๑. กาโมฆะ ห้วงน้ำคือกาม ได้แก่ความกำหนัดรักใคร่ใน รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส อารมณ์ที่เกิดกับใจ มาเย้ายวน ให้เกิดความรัก ความชัง ตกอยู่ในอำนาจของฝ่ายต่ำที่เข้ามาครอบงำ จนทำให้เสียคนมามากต่อมาก

๒. ภโวฆะ ห้วงน้ำคือภพ ได้แก่ที่อยู่ที่อาศัย จิตใจย่อมยินดีในที่ที่สบาย ไม่อยากจะโยกย้ายเปลี่ยนที่อยู่ใหม่ หากมีการสับเปลี่ยน หรือย้ายจากที่เดิมไปที่อื่น ก็ดิ้นรนเดือดร้อน เพราะติดที่เสียแล้ว ไม่ยอมพัฒนาตัวเองเข้ากับสิ่งแวดล้อมที่ดี ๆ ได้ บางครั้งบางคราวที่เรียกว่า อยากมี อยากเป็น อยากเด่น อยากดัง ในทางที่ไม่เหมาะไม่ควร

๓. ทิฏโฐฆะ ห้วงน้ำคือความเห็นผิด ที่มีความคิดเห็นอย่างรุนแรงเข้าข้างตัวจัด ไม่ชอบฟังความคิดเห็นของคนอื่น แม้จะชอบด้วยเหตุผล เป็นคนใจแคบ ไม่มีใครอยากสังคมด้วย ผลที่สุดก็เดือดร้อน เพราะเข้ากับใครไม่ได้ ตนทำตนเองให้ลำบาก

๔. อวิชโชฆะ ห้วงน้ำคืออวิชชา ได้แก่ความโง่ ด้อยทางภูมิปัญญา ไม่รู้เท่ากันต่อเหตุการณ์ คือ ไม่รู้เท่าทันคนนั่นเอง เสียเปรียบคนอื่นร่ำไป ถูกหลอกลวง สร้างความผิดหวังให้กับตนเอง เป็นทุกข์ตลอดชาติ น่าอนาถนัก

ดังที่ว่ามานี้ เกี่ยวกับจิตที่เป็นอกุศล ซึ่งถูกครอบงำด้วยกิเลส คือความชั่ว ทำให้คนเราทั้งหลายต้องประสบพบแต่ความทุกข์โศกปริเทวนาการอยู่ร่ำไป เพราะเหตุที่ไม่รู้จักคุ้มครองสำรวมระวังต่ออารมณ์ภายนอก อันมี รูป รส กลิ่น เสียง เป็นต้น ที่มาเป็นสื่อให้เกิดความรักและความชัง ฉุดกระชากกดให้จิตอยู่ในอำนาจแห่งฝ่ายต่ำชักนำไป ทำให้เกิดความเดือดร้อนกระวนกระวาย ไม่รู้จักจบสิ้น

ส่วนจิตที่เป็นมหากุศล หาเป็นอย่างนี้ไม่ เพราะเหตุที่ได้ฝึกหัดอบรมอยู่ในกัลยาณธรรม อันมีน้ำคือเมตตา อันเป็นส่วนดี ทำให้จิตสะอาดผ่องใส มีความสงบ เป็นสุข อยู่เหนือความชั่ว ความเลวทรามต่ำช้าแห่งอกุศลทั้งหลายครอบงำไม่ได้ เพราะเหตุที่มารู้เท่าทันต่ออารมณ์ร้าย ไม่ติดข้องอยู่กับ

ความรัก ความชัง จนเกินขอบเขต รู้จักรักษาเอาตัวรอด พ้นจากความเสื่อมอันเป็นทางอบายภูมิ ย่อมประสบสุข เจริญก้าวหน้า ตามบุญวาสนาบารมีที่ได้สั่งสมอบรมมา เรียกว่าเป็นผู้มีโชค ไม่เสียทีที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนา

จิตใจจะดิ้นรนไปในทางที่ดีหรือชั่ว อยู่ที่ว่าได้อบรมบ่มนิสัยมาในทางใด และอย่างไรเท่านั้น สมดังที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสไว้ว่า

"ยํ เว เสวติ ตาทิโส"

คบหากับใคร ก็เหมือนคนนั้น ฯ

ความศักดิ์สิทธิ์และอภินิหาร ของ หลวงพ่อเฉย

หลวงพ่อเฉย เป็นพระพุทธรูปองค์หนึ่งที่มีความศักดิ์สิทธิ์ และมีอภินิหาร เหมือนหลวงพ่อโสธร จังหวัดฉะเชิงเทรา หลวงพ่อวัดไร่ขิง จังหวัดนครปฐม หลวงพ่อวัดบ้านแหลม จังหวัดสมุทรสงคราม และมีหลวงพ่ออีกหลายรูปในประเทศไทยปัจจุบันนี้ เป็นมิ่งขวัญคู่บ้านคู่เมืองของแต่ละท้องถิ่น เป็นหลักชัยบุญเขต ที่ประชาชนกราบไหว้บูชา เป็นทัสสนานุตตริยะ อุดมมงคลแก่ผู้ที่ได้พบเห็น

เฉพาะ หลวงพ่อเฉย วัดใหญ่อินทาราม เมืองชลบุรี นี้ ทรงความศักดิ์สิทธิ์ เป็นประจักษ์สิทธิแก่ผู้เข้าไปกราบไหว้บูชา ขอคุณบารมีคุ้มครองปกปักรักษา ให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ โดยเฉพาะเด็กทารกเล็ก ๆ ที่เจ็บออด ๆ แอด ๆ สามวันดี สี่วันไข้ อะไรโดยทำนองนี้ เมื่อรักษาเท่าไรก็ไม่หายขาด บิดามารดาผู้ปกครองหมดหนทางจะเยียวยารักษาได้ ก็มาขอพึ่งเมตตาบุญบารมี ความศักดิ์สิทธิ์ ให้หลวงพ่อเฉยช่วยคุ้มครองขจัดปัดเป่าให้หายขาดจากโรคภัยไข้เจ็บ ยกถวายให้เป็นลูกศิษย์ แล้วขอสิ่งที่เป็นมงคล โดยฉีกเอาผ้าที่ประชาชนมาแก้บนห่มถวายให้ เอาไปผูกข้อมือเด็กทารกเหล่านั้น ผลปรากฏว่า ได้หายจากโรคภัยไข้เจ็บได้อย่างน่าอัศจรรย์ หายวันหายคืน มีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์ เป็นเด็กที่เลี้ยงง่าย มีปัญญาดี เมื่อเข้าเรียนหนังสือในโรงเรียนจะไม่เป็นเด็กที่มีปัญหา หรือด้อยในทางภูมิปัญญา แต่ค่อนข้างจะซน ตามวินัยของเด็กผู้มีแววแห่งความฉลาด อันเป็นคุณสมบัติเฉพาะตน ทั้งหญิง ทั้งชาย เมื่อเติบโตเป็นหนุ่มสาว สำเร็จการศึกษา มีชื่อเสียงเกียรติประวัติอันดีเด่นในวงศ์ตระกูล ทั้งมีหน้าที่อยู่ใน

วงราชการ ด้านการบ้านการเมืองก็มีมาก บางคนเป็นบรรพชิต อยู่ครองสมณเพศ เป็นกำลังให้กับพระพุทธศาสนา เป็นศาสนทายาท ประพฤติดีปฏิบัติชอบ เป็นที่เทิดทูนเคารพสักการะของพุทธบริษัททั่วไป มีอยู่มิใช่น้อย จะขอยกตัวอย่างเอ่ยนามของบรรพชิต ผู้ทรงคุณวุฒิ คุณธรรมปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ คือ

พระเดชพระคุณท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัต
(นิรนฺตรมหาเถร ป.ธ.๙)

พระเดชพระคุณท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัต (นิรนตรมหาเถร) เจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทราวาสรูปนี้มีเกียรติอัตตประวัติ น่ารู้ น่าศึกษา และน่าจะถือเป็นเนติแบบอย่าง (โดยเฉพาะพระสงฆ์สามเณรชาวชลบุรี)

นายสุ้นฮวด โกณเขมะ คฤหบดี ชาวชลบุรี มรรคนายกวัดใหญ่อินทารามในอดีต เมื่อคราวครั้งยังเป็นหนุ่มโสด อยู่ในวัยที่จะมีคู่ครองได้แล้ว บิดามารดาได้ไปสู่ขอนางสาวกิมหลง ผู้เป็นบุตรสาวของคฤหบดีชาวเมืองชลบุรีด้วยกัน และตระกูลทั้งสองนี้เป็นตระกูลมีสัมมาทิฏฐิ นับถือพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด เป็นชีวิตจิตใจ โดยเฉพาะ นายสุ้นฮวด โกณเขมะ เคยบวชเรียนมาแล้ว ครั้งยังครองสมณเพศเป็นพระภิกษุอยู่ ประพฤติดีปฏิบัติชอบ เคร่งต่อพระธรรมวินัย ทั้งยังทรงจำพระปาฏิโมกข์ และเป็นองค์แสดงพระปาฏิโมกข์ในวันอุโบสถได้ด้วยหลายครั้ง อยู่ต่อมา ได้ลาสิกขาออกไปเป็นฆราวาส ประกอบอาชีพ ช่วยเหลือกิจการสนองพระคุณของบิดามารดาบังเกิดเกล้าทั้งสอง ในฐานะที่เป็นบุตรที่ดี มีกตัญญูกตเวทิตาธรรม เมื่อได้แต่งงานอยู่กินร่วมกันมากับนางสาวกิมหลง เป็นสามีภรรยาคู่ทุกข์คู่ยาก และได้ร่วมสุขร่วมทุกข์สืบมรดกตกทอดมาจากบิดามารดาทั้งสองฝ่ายคุ้มครอง

ดูแลทรัพย์ไว้เป็นอย่างดี แต่ทั้งสองคนไม่มีบุตรธิดาไว้สืบตระกูลเลย เป็นความร้อนใจเกิดขึ้นแก่นายสุ้นฮวดผู้เป็นสามี เพราะเคยบวชเคยเรียนมา ย่อมทราบดี รู้อยู่แก่ใจว่า **"ตระกูลที่มั่งคั่งจะตั้งอยู่ไม่ได้ ต้องเสื่อมสลาย เพราะไม่มีบุตรธิดาเป็นทายาทสืบรักษามรดกเอาไว้"**

อยู่ต่อมา นายสุ้นฮวด โกณเขมะ มาสู่วัดใหญ่อินทาราม เข้าไปกราบบูชาหลวงพ่อเฉย ซึ่งประดิษฐานอยู่ที่ศาลาโบราณ ๙ ห้อง นำดอกไม้จุดธูปเทียนไปบูชา เหมือนอย่างที่เคยปฏิบัติมา และได้ตั้งสัจจะอธิษฐานขอพรจากหลวงพ่อเฉยว่า ขอให้ได้ลูกผู้ชายสักคนหนึ่ง ถ้าได้สมประสงค์แล้วจะถวายเป็นลูกศิษย์ อยู่ต่อมาไม่นานนัก นางกิมหลง ผู้เป็นภรรยาก็ได้ตั้งครรภ์ ครั้นครบกำหนดทศมาส (สิบเดือน) ก็คลอดออกมาเป็นทารกเพศชาย ภายหลังได้มาตั้งมงคลนามว่า ด.ช.นิรันดร์ โกณเขมะ เมื่อเจริญวัยเติบโตขึ้นมาแล้ว ได้ไปเป็นลูกศิษย์ของท่านพระครูธรรมสารอภินันท์ (หลวงพ่อแดง) เจ้าอาวาสวัดใหญ่อินทาราม รูปที่ ๖ เข้าเรียนหนังสือในโรงเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับแล้ว ได้บรรพชาเป็นสามเณร ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมต่อไป อยู่ต่อมา ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ญาณวรมหาเถร) อธิบดีสงฆ์วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร เวลานั้นจำพรรษาอยู่ที่วัดเขาบางทราย (ใกล้กับค่ายทหารนวมินทราชินีในปัจจุบัน) เมืองชลบุรี ได้มาขอสามเณรนิรันดร์ โกณเขมะ ไปเป็นศิษย์ จากท่านพระครูธรรมสารอภินันท์ เพื่อจะส่งให้ศึกษาพระปริยัติธรรม ทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลีให้สูงยิ่งขึ้นไป ท่านพระครูธรรมสารอภินันท์ (หลวงพ่อแดง) ไม่ขัดข้อง ผลที่สุด สามเณรนิรันดร์ โกณเขมะ ก็ได้ย้ายไปอยู่วัดเขาบางทราย ภายใต้ความอุปการะ อนุเคราะห์ สงเคราะห์ ของท่านเจ้าคุณสมเด็จพระพุทธ

โฆษาจารย์ (ญาณวรมหาเถร) ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นไป จนกระทั่ง ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ได้เดินทางไปอยู่วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร สามเณรนิรันดร์ โกณเขมะ ก็ได้เดินทางติดตามไปด้วย และเข้าศึกษาพระปริยัติธรรม จนได้เข้าสอบบาลีสนามหลวง เป็นลำดับ ๆ มาจนถึงชั้น ประโยค ป.ธ.๙ ซึ่งเป็นชั้นประโยคบาลีสูงสุดของทางการคณะสงฆ์ ในปีพุทธศักราช ๒๔๘๑ และมีพระมหาเปรียญผู้ที่สอบไล่บาลีสนามหลวงประโยค ป.ธ.๙ ได้พร้อมกัน ๖ รูป คือ

๑. พระมหาธีร์ ปุณฺณโก (จันทวีระ) อายุ ๔๒ พรรษา ๒๑ วัดจักรวรรดิราชาวาส พระนคร ต่อมาในปีพุทธศักราช ๒๕๑๕ มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ สถาปนาขึ้น เป็นสมเด็จพระราชาคณะที่สมเด็จพระธีรญาณมุนี เจ้าอาวาสวัดจักรวรรดิราชาวาส กรุงเทพมหานคร

๒. พระมหาสุรัช อภิรโส (กาญจนพบู) อายุ ๒๖ พรรษา ๖ วัดเบญจมบพิตร พระนคร

๓. พระมหาหวาน ธมฺมธโร (ฤาไชยคม) อายุ ๒๓ พรรษา ๒ วัดเบญจมบพิตร พระนคร

๔. พระมหานิรันดร์ นิรนฺตโร (โกณเขมะ) อายุ ๒๔ พรรษา ๓ วัดเทพศิรินทราวาส พระนคร ต่อมาในปีพุทธศักราช ๒๕๓๙ มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ สถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระราชาคณะ ที่สมเด็จพระวันรัต เจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร และกรรมการมหาเถรสมาคม

๕. พระมหาโปร่ง โชติโก (ชื่นใจ) อายุ ๓๐ พรรษา ๑๐ วัดบวรนิเวศวิหาร พระนคร

๖. พระมหาวิเชียร วิธุโร (บำรุงผล) อายุ ๒๘ พรรษา ๘ วัดมหาธาตุ ฯ (ท่าพระจันทร์ พระนคร อดีตท่านเจ้าคุณพระวิเชียรโมลี วัดมหาธาตุ พระนคร ต่อมาได้ลาสิกขา เข้ารับราชการในตำแหน่งหัวหน้ากองอนุศาสนาจารย์ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ

เมื่อได้พิจารณาดูตามประวัติ ของพระเดชพระคุณ ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัต (นิรันดร์ นิรนฺตรมหาเถร) รูปนี้ นับว่า เป็นพระมหาเถระชาวจังหวัดชลบุรี ภาคตะวันออกโดยกำเนิด มีปฏิทาเป็นที่น่าเลื่อมใสที่พระเดชพระคุณท่านเป็นสมเด็จพระราชาคณะ ฯ เป็นพระมหาเถระผู้ทรงคุณสมณศักดิ์สูง มีอัธยาศัยเยือกเย็น มีจิตเป็นมหากุศลต่อบุคคลทุกชั้น มีนิวาตธรรมที่เจริญอยู่เป็นนิตย์ ไม่เป็นพิษไม่เป็นภัยกับผู้ใดทั้งสิ้น สมดังคำพังเพยที่กล่าวไว้ว่า

"บวชมาทั้งที หมั่นรักษาความดีเอาไว้"

ความเป็นมาแห่งความศักดิ์สิทธิ์และอภินิหารของหลวงพ่อเฉย พระพุทธรูปองค์สำคัญที่ประชาชนทั่วไปมีความเลื่อมใส เข้ากราบไหว้บูชาขอพรบนบานนำผ้าห่มคลุมถวายมากมายไม่เคยขาดปิดทองสะพรั่งเต็มไปหมด หลวงพ่อเฉย พระพุทธรูปองค์นี้ คงจะมีเทพผู้มเหศักดิ์ เป็นสัมมาทิฏฐิรักษาคุ้มครองอยู่เป็นแน่

"อย่าประมาท บางสิ่งบางอย่าง ยังอยู่เหนือเหตุผล
สิ่งใด ที่ตาไม่สามารถมองเห็น หูฟังไม่ได้ยิน
อย่าเพิ่งปฏิเสธว่า สิ่งนั้น ไม่มี ไร้เหตุผล"

ภาพปริศนาธรรม เรื่อง ธรรมาธรรมะสงคราม
การต่อสู้กัน ระหว่าง ธรรมะกับอธรรม

บานประตู ๔ ช่องของพระอุโบสถ ประดับมุก ฝีมือประณีต สวยงามมาก ทำเป็นรูปสัตว์ป่าหิมพานต์อยู่ในวงกลม และมีรูปเทพเจ้าบ้าง ตลอดจนถึงลักษณะแห่งศิลป ลวดลายเปลวเพลิง และรูปดอกไม้นานาชนิด

ยังมีภาพศิลป ปริศนาธรรมลวดลาย ที่บานประตูประดับมุกภายในวงกลม ด้านหน้าทางทิศตะวันออก ได้แสดงเรื่องเกี่ยวกับธรรมาธรรมะสงครามอันเป็นหัวข้อแห่งพระธรรมเทศนาที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงแสดงในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงยกพระพุทธภาษิตอันเป็นอุทเทศซึ่งมาในพระคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถา ยมกวัคควัณณนา ธรรมบทภาค ๑ เรื่องพระจักขุบาลเถระ หน้า ๒๐ บรรทัดที่ ๑๔ ดังมีพระบาลีว่า

น หิ ธมฺโม อธมฺโม จ อุโภ สมวิปากิโน
อธมฺโม นิรยํ เนติ ธมฺโม ปาเปติ สุคตึ ฯ

ธรรมและอธรรมทั้งสอง มีผลเสมอกันก็หามิได้
อธรรม ย่อมนำไปสู่นรก (ส่วน) ธรรมย่อมให้ถึงสุคติ ฯ

เมื่อสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนาจบลงแล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงซาบซึ้งในรสแห่งพระธรรมเทศนากัณฑ์นี้เป็นอย่างยิ่ง จึงทรงอยากให้เขียนจารึก ทำให้เห็นภาพประกอบการต่อสู้ระหว่างธรรมะกับอธรรม ซึ่งผล

ปรากฏว่า อธรรมย่อมสู้กับธรรมะไม่ได้ จึงทรงตรัสกับสมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัติวงศ์ ว่า จะให้คนอื่นเขียน ก็เห็นจะสู้ฝีพระหัตถ์ของสมเด็จอาไม่ได้ สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัติวงศ์ ได้ทรงเขียนเป็นภาพประกอบการต่อสู้ ระหว่างธรรมะกับอธรรม อยู่ภายในวงกลมขึ้นทูลเกล้า ฯ น้อมถวายล้นเกล้ารัชกาลที่ ๖ พระองค์ทรงพอพระทัยมาก จึงให้ทรงจัดพิมพ์รวบรวมไว้ในหนังสือเรื่องธรรมาธรรมะสงคราม เกี่ยวกับศิลปะลายไทย

พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระราชพรหมาจารย์ (จำรัส ภทฺโท) เจ้าอาวาสวัดใหญ่อินทาราม ได้ให้นายช่างประดับมุกจำลองภาพลงในบานประตูพระอุโบสถไว้อย่างประณีตสวยงามมาก ซึ่งอยู่ภายในวงกลมแวดล้อมด้วยลวดลายกนกเปลวเพลิงแบบลายรดน้ำของเอกลักษณ์ไทยโบราณ ยุคปัจจุบันนี้ ย่อมจะหาดูชมได้ยาก และไม่ค่อยจะได้เข้าใจในประวัติแห่งความเป็นมาของศิลปะเอกลักษณ์ส่วนนี้

คติพจน์จากโลกนิติ

ผู้กล้าหาญ เว้นจากอาวุธเสียแล้ว ไม่ควรคิดจะเข้าสู่สมรภูมิ

บัณฑิตปราชญ์เมธี เว้นจากคัมภีร์ (แสดงอ้าง) ไม่ควรพูด

คนเดินทาง (ชอบเที่ยว) เว้นห่างจากพวกเพื่อน ไม่ควรเดินทางไกล

อนึ่งเล่า พ่อค้า ผู้ไปค้าขายต่างถิ่น เว้นจากมิตรสหายเสียแล้ว อย่าได้ไป

โยธา ทิ้งสาครสู้ สงคราม บ่ควร
ปราชญ์ ละคัมภีร์ความ อย่าพร้อง
เดินหน เพื่อนบ่ตาม อย่าไต่ ทางแฮ
พานิช เสียพวกพ้อง ต่างด้าว อย่าไป ฯ

กรรมวิธีการเทปูนฉาบฝาผนัง และการเขียนภาพ

การเทปูนฉาบฝาผนังในสมัยโบราณ มีกรรมวิธีโดยการเอาปูนขาวมาแช่ไว้ในโอ่งกับทรายร่อน แช่ปนไว้กับน้ำอ้อย แล้วเอาต้นบง (ต้นไผ่ชนิดหนึ่ง มีปล้องยาวคล้ายไม้ซาง แต่มีลำต้นใหญ่กว่า) สับผสมลงไปด้วยกับกาวหนังสัตว์ ประมาณ ๑๕-๒๐ วัน จนแลดูแห้ง มียางขึ้น ก็คนให้ทั่วแล้วนำมาโขลกด้วยครกตำข้าวจนเหนียว แล้วเอาฟางข้าวที่แช่จนเปื่อยโขลกลงไปด้วย จึงเอาปูนผสมนี้มาฉาบผนังจนทั่ว เรียกว่า **"ปูนเพชร"** จะทำให้ฝาผนังยึดแน่นเรียบ และแข็งแกร่งทนทานมาก

ในการลงพื้นฝาผนัง มีกรรมวิธีหลายประการ เช่น.-

ก. บางคนนิยมเอาเลือดหมูมาทาผนังจนทั่ว แล้วเอาไม้มาถูจนเรียบ

ข. บางรายก็ใช้เม็ดมะขามต้มเป็นจำนวนมาก แล้วเคี่ยวจนเปื่อยยุ่ย ครั้นแล้วก็กรองเอากากออกให้เหลือไว้แต่น้ำ เอามาทา และ

ค. บางรายก็เอาฝุ่นขาวใส่ลงไปในน้ำเหนียว ๆ ซึ่งผลิตขึ้นโดยอีกกรรมวิธีหนึ่ง แล้วทาลงไปจนแห้งสนิท ก็เป็นเวลาหลายวัน

การเขียนภาพสีในสมัยอยุธยาตอนปลาย มีกรรมวิธี มักจะลงพื้นด้วยสีขาว แล้วเขียนด้วยสีบาง ๆ การร่างภาพนั้น ก็จะใช้ถ่านร่างเสียก่อน เมื่อระบายสีแล้วก็จะลบเส้นถ่านออก ภาพนี้ดูสดใสดี และไม่ล่อนง่าย

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ รัชกาลที่ ๒ และรัชกาลที่ ๓ ก่อนเขียนภาพ ก็มีการทาสีพื้นลงเสียก่อน แล้วจึงร่างบนกระดาษข่อย ต่อจากนั้นจึงปรุกระดาษ แล้วตบฝุ่นจนติดฝาผนัง จึงจะเขียนภาพ

การปรุกระดาษแล้วลงพื้น เช่น เขียนพื้นดิน ภูเขา ป่า และต้นไม้ เป็นพื้นไว้ก่อน การเขียนสีหนาขึ้น ทำให้รูปกระเทาะล่อนได้ง่าย สีที่ระบายหนาโดนความชื้นกาวก็จะชื้นไปด้วย ทำให้ปูนที่ฉาบฝาผนังเปื่อยยุ่ยลงเร็ว

อนึ่ง กาวหนังสัตว์ กับกาวไม้นั้น ต่างกัน กาวหนังสัตว์นั้น นำมาเคี่ยวแล้ว จะมีกลิ่นเหม็นมาก แต่เขียนภาพได้ง่ายและทนกว่า ส่วนกาวไม้ ก็ได้แก่ ยางมะขวิด ยางกระถิน และยางมะเดื่ออุทุมพร โดยเฉพาะยางมะเดื่อนิยมกรีดเอามาใช้ปิดทองในการเขียน

ภาพจิตรกรรมส่วนใหญ่ มักจะเขียนด้วยสีฝุ่นผสมกาวลงบนผนังที่ลงพื้นไว้แล้วเฉพาะฝาผนังโบราณก่อด้วยอิฐสอปูนด้วยปูนขาวผสมกับน้ำอ้อยและฉาบด้วยปูนผสมน้ำอ้อยจนผนังเรียบ เนื่องจากปูนมีความเค็ม จึงต้องประสระด้วยน้ำใบขี้เหล็กต้มจนทั่ว ก็จะทำให้ผนังปูนนั้นหมดความเค็ม การที่จะรู้ว่าผนังหมดความเค็มหรือไม่ก็ให้เอาขมิ้นขีดดู ถ้าปรากฏว่า ขมิ้นมีสีเหลืองตามสีของขมิ้น ผนังปูนนั้นก็หมดเค็ม แต่ทว่าขมิ้นยังมีสีแดงสดอยู่ก็แสดงว่า ความเค็มของปูนนั้นยังมีอยู่

ในสมัยก่อนสีที่ใช้มีเพียง ๔ สีเท่านั้น คือ ฝุ่นสีขาว เขม่าดำก้นหม้อ ดินแดง ดินเหลือง ดินทั้งสองสีนำมาบดให้ละเอียด และกรองให้เป็นฝุ่นเสียอีกชั้นหนึ่ง การผสมสี ก็ใช้กะลาที่มีฐานแบน เพราะวางกับพื้นได้สะดวก ด้วยเหตุนี้ภาพที่เขียนในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลาง ภาพจิตรกรรมบนฝาผนังจึงปรากฏเป็นสีต่าง ๆ ไม่มาก

อนึ่ง **"รง"** คือยางไม้ชนิดหนึ่ง (มี ๒ ชนิด คือ รงกา เป็นยางไม้สีเขียว รงทอง เป็นยางไม้สีเหลือง ส่วนต้นรงทอง เป็นต้นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ ใบกลมโต ปลายใบมน ๆ ลำต้นเมื่อเอามีดกรีดจะมี

ยางสีเหลืองเข้มซึมออกมา ใช้ทำยา และเป็นสีระบาย) ผสมน้ำระบาย จะเป็นสีเหลือง มีข้อที่เสียอยู่ที่ว่า สีเหลืองรงนี้ ทิ้งไว้นานวัน สีเหลืองจะแปลงสีเป็นสีน้ำตาล หรือสีขาวซีดปนเทา

สมัยอยุธยาตอนปลาย ไทยเราได้ติดต่อค้าขายกับชาวต่างชาติในทวีปยุโรปหลายชาติ สีที่เขียนจึงปรากฏมีมากสีขึ้น เช่น สีเสน สีแดงชาด สีแดงลิ้นจี่ สีเหลืองสดใส สีเขียว และสีเขียวคราม เป็นต้น จึงทำให้ภาพเขียนในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายสวยสดใสเพิ่มขึ้น ภาพที่ปรากฏส่วนมากเป็นภาพสีเขียว ส่วนภาพสีครามจะปรากฏมากที่วัดเขียน จังหวัดอ่างทอง และจิตรกรรมในพระปรางค์วัดราชฎร์บูรณะ ในกรุงศรีอยุธยา ที่ว่าเป็นภาพที่วาดได้งดงามมีสีสรรเด่นชัดมาก

หลักฐานที่นำมาประกอบอ้างอิง

๑. พงศาวดารสยาม โดย ประยุทธ สิทธิพันธ์
๒. กรุงเทพ ฯ เอกลักษณ์ไทย โดย สมพงษ์ เกรียงไกรเพชร์
๓. หนังสือไตรภูมิพระร่วง พระญาลิไท
๔. เมืองทองของไทย โดย ต.อมาตยกุล
๕. ร่มเกล้าชาวชล ปีพุทธศักราช ๒๕๔๑
๖. ประวัติกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท ปาฐกถา โดย นายสุพงษ์ เนตรสว่าง นายกพุทธสมาคมสมุทรสงคราม
๗. หนังสือพระกฐินพระราชทาน ทอดวัดใหญ่อินทาราม โดย กรมสามัญศึกษา ปี ๒๕๒๒ และธนาคารกรุงเทพฯ จำกัด ปี ๒๕๒๔
๘. ของดีจากหิ้งพระ โดย พินัย ศักดิ์เสนย์
๙. ชินกาลมาลีปกรณ์ แปลโดย ศาสตราจารย์ ร.ต.ท.แสง มนวิทูร
๑๐. พระคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถา ฉบับบาลี
๑๑. คำบอกเล่าเหตุการณ์บางอย่าง จาก ท่านเจ้าคุณพระราชพรหมาจารย์ (จำรัส ภทฺโท) เจ้าอาวาสวัดใหญ่อินทาราม ชลบุรี
๑๒. ประมวลหัวใจพระธรรมกถึก (คลังปริยัติ) รวบรวมโดย คล้อย ทรงบัณฑิต เปรียญ
๑๓. เมืองแห่งผ้ากาสาวพัสตร์ รวบรวมและเรียบเรียงโดย พเยาว์ ศรีหงส์
๑๔. พุทธวงศ์ และจริยาปิฎก (ฉบับบาลี - ไทย) ฉบับภูมิพโลภิกขุ

รายนามผู้ร่วมแสดงมุทิตาสักการะ ในการจัดพิมพ์หนังสือ

๑. คุณณัฐดนัย แซ่เฮ่า	๑๐,๐๐๐ บาท
๒. คุณพินิจ ประเสริฐวิทย์	๑๐,๐๐๐ บาท
๓. คุณสุรีพร เบ็ญจวรรณ	๖,๐๐๐ บาท
๔. คุณเพ็ญศรี สุวรรณโชติ ผู้อำนวยการสำนักการศึกษาเทศบาลเมืองชลบุรี	๕,๐๐๐ บาท
๕. คุณระวี - เนาวรัตน์ ระวิรุจิพันธ์	๕,๐๐๐ บาท

*พิมพ์ที่ : **ชลบุรีการพิมพ์** อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี*
โทร. ๐-๓๘๒๗-๔๙๙๑, ๐-๓๘๒๘-๒๓๗๐
พ.ศ. ๒๕๔๔

ประวัติวัดใหญ่อินทาราม ชลบุรี มุทิตานุสรณ์ พระปริยัติธาดา

